Biblioteca Centrală
Regională
Hunedoara-Deva

Proletari din toate țările, uniți-vă!

LUCEAFĂRUL

ANUL VI — Nr 18 (126) — 14 SEPTEMBRIE 1963

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN R. P. R.

Apare simbăta, la două săptămîni. — 12 PAGINI — 1,50 lei

Victoria Ana Tăușan

CASELE NOI

Sărută-le vînt. Răsiață-le soare.
Voi, păsări, statornice larna pe-aceste meleaguri,
bine-ați făcut cuiburile, la streașina de răcoare,
să le fiți mereu lîngă praguri.

Bine-ai coborît, pădure, pîn-la fereastră,
aducînd cu tine cîntarea bărbatului.
Scutură frunză de zare, albastră,
peste visările satului.

Bine-ai venit, pîrîu, pe la poartă —
pe lîngă șoapta de dragoste-a fetelor mari,
pe lîngă pocnetul moale al fructelor coapte
scuturate de lună, cu clătinări de arțari.

Bine-ai venit, lumină, pe merii bătrîni,
să suni miezul nucilor dulci, după ploi...

Mereu negăsit e cuvîntul frumos
cu care-aș vrea să trec pragul caselor noi.

FĂRĂ CĂDERE

Drum peste păduri...
Toamnă burînd rece, cu stele.
Crengile goale își povestesc
furtunile care-au trecut printre ele:

O frunză, căzînd, ar fi vrut
să aștepte zăpezile sus,
în piscul pădurii, aproape de zări.
Vîntul a îngreuiat-o cu aramă de-apus.

O alta ar fi vrut să fie pe tulpină,
aproape de botul jivinelor mici —
a căzut de prea multă lumină
de licurici...

Frunza a treia se ruga soarelui, zilei,
să n-o rănească de moarte —
era jos, lîngă pașii noștri
și-atît ar fi vrut: să trăiască.

S-au regăsit, pe pămîntul brumat,
Nu s-au mai cunoscut
O teamă de zăpadă și viscol
îngemănîndu-le-n lut...

Numai fata ce cînta, venind înspre noi,
avea un cîntec plin de putere
și frunza, de dor, în el tremura,
frunza ce nu se temea de cădere.

Darie Novăceanu

HIROȘIMA

Plînsul păsării prin aer,
plînsul peștilor sub ape,
plînsul barcii fără vîsle,
al privirii fără cer;
plînsul umbrei risipite
în zid ars și în pămînt,
plînsul leagănului gol,
plînsul pietrelor crăpate,
plînsul soarelui în sînge,
plînsul morții rătăcită
în cenușa care plînge
în bătaia orei, grea,

Hiroșima, plîns și strigăt
Ținînd trează veghea mea!

Școala și cultura

Acad. N. TEODORESCU
decanul Facultății de Matematică-Mecanică
Universitatea București

Ca să scrii despre deschiderea școlilor trebuie să fii întrucîtva poet și să începi prin a cînta mai întîi lumina aurie a soarelui de septembrie, să elogiezi toamna ca pe o primăvară, — încă o primăvară a studiului, a învățăturii. Într-atît s-a mărit numărul celor care se îndreaptă spre școală, atît de larg deschise sînt porțile învățămîntului, încît toamna, considerată multă vreme anotimpul „bătrînilor", apare azi mai degrabă ca anotimpul tinerilor...

Suav și adolescentin, anotimpul a căpătat o nouă notă de poezie și, alături de elogiul roadelor, unul din cele mai frumoase cîntece poate fi dedicat tinereții înfrățite cu cartea și cu condeiul.

Din cenușăreasa de altădată, cultura a devenit un bun al maselor și înflorirea ei bucură deopotrivă cea mai tînără generație, ca și generațiile mature. Din rîndul poporului, prin școala și cultura socialistă, răsar tot mai multe talente, se promovează cele mai frumoase înclinații și aptitudini în toate domeniile tehnicii, științei, artei.

Construcția socialistă este în mod indispensabil legată de cultură, iar revoluția culturală este un factor esențial al revoluției socialiste. În socialism și în comunism cultura are un caracter complex care implică dezvoltarea multilaterală și armonioasă a omului. Interdependența, strînsa conexiune a fenomenelor naturii și societății impune o cunoaștere adîncă a realizărilor științei în cît mai multe domenii, o concepție filozofică înaintată asupra lumii materiale în mișcarea sa nestăvilită și grandioasă. Numai înțelegerea deplină a acestor cerințe dă posibilitatea omului de cultură să-și valorifice din plin capacitatea și forța de muncă.

În regimul capitalist, specializarea îngustează adesea dăunător orizontul intelectualului care este împins într-o direcție unică, ce conduce cu timpul la rutină, la izolare de idealurile umaniste, de progresul omenirii. Dimpotrivă, în regimul socialist se urmărește formarea unei intelectualități cu o cultură vastă, dezvoltată pe planuri variate, în care specializarea reprezintă fructificarea aptitudinilor celor mai generoase și mai constructive în slujba colectivității.

Știința, refuzată în regimul capitalist imensei majorități a populației, inclusiv unei bune părți a intelectualității, circulă astăzi pretutindeni, făcîndu-și loc în preocupările țăranului colectivist și ale muncitorului din fabrici și uzine, ale scriitorului și artistului, în munca economistului, a tehnicianului, a medicului, agronomului, biologului, arhitectului, pretutindeni pe imensul șantier al țării.

Necesitatea culturii științifice a devenit organică pentru masele muncitoare. Cărțile de știință și tehnică se epuizează ca, pe vremuri, romanele de aventuri, iar în biblioteci ele poartă pecetea nobilă a întrebuințării neobosite. Concepția științifică materialist-dialectică asupra lumii a înlăturat empirismul îngust, misticismul dezolant, practica rutinieră și obtuză. Setea de cunoaștere, de înțelegere rațională a cuprins imensa majoritate a poporului. Ea răscolește mințile și sufletele copiilor și tineretului și-i îndeamnă imperios spre cultura științifică, cheia fermecată care deschide porțile zărilor spre descoperirea și stăpînirea universului. Marile înfăptuiri ale civilizației și în special realizările epocale ale tehnicii moderne sînt în modul cel mai esențial bazate pe cuceririle grandioase ale științei, care a devenit indispensabilă tuturor celor ce muncesc și construiesc cu brațele și cu mintea o viață nouă.

Scriitorul care descrie viața palpitantă de pe ogoare și din uzine, munca rodnică a satelor colectivizate, a pescarilor ce trag năvoadele din apele țării, din talazurile înspumate ale mării, a turnătorilor aureolați de curcubeiele din cuptoare, a strungarilor iluminați de strălucirea serpentinelor de șpanuri de oțel, a constructorilor ce se înalță mereu mai sus spre cer pe cadre rectilinii de beton armat, a cercetătorilor care sfarmă în laboratoare nucleul atomilor, caută în microcosm virusurile infinit mici, produc în retorte și alambicuri substanțe pe care natura nu le-a mai văzut, — scriitorul, spuneam, nu poate rămîne nici el străin de știința ce însuflețește această feerie uriașă, pe care imaginația singură nu o poate crea.

Artistul, muzician, pictor sau sculptor, actor sau cîntăreț, nu poate reda grandoarea, frumusețea, patosul, conflictele sufletești, elanurile, năzuințele, căutările acestei vieți complexe fără a-i pătrunde sensul, fără a cunoaște mersul științei sub nenumăratele ei aspecte, pentru a reflecta, în opera de artă, viața contemporană, cu semnificațiile ei profunde.

Revărsarea nestăvilită a științei în toate sectoarele vieții noastre de astăzi, pe care le fertilizează cu generozitate, aprinde setea de cunoaștere științifică în sufletele zecilor de mii de tineri care își îndreaptă cu avînt pașii spre țara de minuni a învățăturii.

Simfonia grandioasă a științei învăluie firea, deschide sufletele și trezește avînturile creatoare. În ea își împletesc acordurile matematica și fizica, chimia și biologia, instrumentele majore, secundate cu rîvnă de celelalte științe ce completează orchestra impunătoare. Din dialogurile lor inspirate se înfiripează și cresc noi teme și noi melodii cîntate pe noi instrumente. Epoca noastră e martora creației de noi discipline științifice ca biochimia, biofizica, radiochimia, radiofizica, electrochimia, astrofizica, cosmobiologia, electronica, cibernetica, asimilînd datele unor ramuri științifice diferite, fiecare din ele putînd ajunge la o dezvoltare comparabilă cu disciplina din care provine.

Conceptul de cultură este supus în zilele noastre, datorită progresului științei, unei transformări calitative radicale. Cu greu se mai poate concepe un intelectual, nu inginer, nu geolog, geograf, medic sau biolog, ci chiar pedagog, economist, filolog, care să nu fie obligat să recurgă, chiar și în activitatea sa profesională, la matematică, fizică, electronică sau cibernetică.

În ce privește matematica, epoca noastră se caracterizează printr-o matematizare din ce în ce mai intensă a științelor, care a trecut de mult de la fizică, astronomie, mecanică și chimie, la biologie, economie, și filologie.

Importanța deosebită pe care a căpătat-o știința în viața socială contemporană, în special în țările socialiste, creează omului de cultură științifică autoritatea necesară pentru a acționa cu eficiență mereu sporită în interesul aspirațiilor vitale ale umanității. Această autoritate, această conștiință a stăpînirii unei forțe uriașe atrage spre știință în fiecare an mii și mii de tineri. Numărul cercetătorilor din întreaga lume se ridica în 1961, pentru toate sectoarele științei și tehnicii la 2.000.000. Importanța acestei cifre apare și mai clară dacă subliniem faptul că ea reprezintă aproape 90% din numărul total al oamenilor de știință pe care i-a înregistrat omenirea de-a lungul întregii sale istorii.

Iată de ce, sub soarele de septembrie, pașii înfrigurați de grabă și nerăbdare ai școlarilor, elevilor și studenților spre lăcașurile de învățămînt trezesc aceste îndemnuri spre învățătură și cultură, spre porțile larg deschise ale științei pline de certitudini a căror realizare este chezășuită în țara noastră de grija perpetuă, înțeleaptă și inimoasă a partidului.

CRONICA LITERARĂ de Corneliu LEU ● DICȚIONAR DE ISTORIE LITERARĂ CONTEMPORANĂ: Al. ANDRIȚOIU de Marin BUCUR ● CRITICUL ȘI SCRIITORUL de M. NOVICOV ● VÎRSTA PRIMEJDIOASĂ, fragment de roman de POP SIMION ● DE VORBĂ CU MECANICUL LUI AUREL VLAICU — reportaj de M. STOIAN

„FRAȚII"
Fotografie
de A. MIHAILOPOL

JURNAL DE LECTURA

AL. PHILIPPIDE: Studii și portrete literare

Romantic și teoretizînd romantismul ca „unul din cele două moduri fundamentale ale simțirii umane" (pag. 108), Al. Philippide s-a regăsit în mod firesc în mijlocul realității noi din țara noastră, caracterizată prin tensiunea unei imense voințe de creație. Iată de ce această suită de „studii și portrete literare" este de fapt mărturia emoționantă a unei profunde și structurale aderențe a scriitorului la idealurile și concepțiile estetice ale epocii noastre. Inima poetului și-a găsit ritmul propriu în realitatea înconjurătoare și, alături de creația personală și de efortul susținut în împămîntenirile cîtorva din marile valori ale literaturii universale, volumul de față vine să ne ofere unul din aspectele esențiale ale contribuției sale pasionate la dezvoltarea noii culturi.

Cele trei secțiuni în care sînt grupate o parte din eseurile de critică ale scriitorului Al. Philippide sînt străbătute de aceeași năzuință de a pătrunde în miezul proceselor de creație, făcîndu-le accesibile cititorului, fără ca această destăinuire să le ofilească prin examenul pedant și sistematizare didacticistă. De la început pînă la sfîrșit avem imaginea unei confruntări a unei structuri artistice cu experiențele și realizările confraților și cu problematica generală a creației artistice. Valoarea deosebită a cărții ni se pare a sta tocmai în acest sentiment de a pătrunde în lumea creației și creatorilor. E un anumit „climat" de idei și de probleme care stimulează gîndurile și fără de care creația artistică proprie nu poate atinge plenitudinea. Aceste „studii și portrete" nu sînt de altfel cercetări critice întreprinse după toate regulile disciplinei, ci mai degrabă rezultatul unui efort care seamănă cu posibilitatea pictorului de a reconstitui gesturile și căile urmate de incordarea intimă a confratelui, în vreme ce noi contemplăm exclusiv opera finită. De aici, un anumit lirism care străbate toate portretele sale și o notă de pronunțată profesiune de credință pe care o capătă articolele de teorie literară. Conform structurii sale, autorul descoperă că „una din trăsăturile esențiale ale realismului socialist este îmbinarea oglindirii fără greș a realității cu visul creator" și că „scriitorul realist-socialist este un observator atent al realității și totodată un vizionar care, reflectînd cu vigoare realistă prezentul, desprinde din actualitate conturul societății viitoare". *(Poezia realist-socialistă).* În varietatea tonurilor individuale ale creațiilor dedicate Partidului, va indica drept factor unificator un „sentiment delaolaltă simplu și complex în limpezimea lui, sentiment în care intră deopotrivă entuziasmul creației libere, bucuria de a sluji unei cauze mărețe, cum este aceea a construirii socialismului, apoi încrederea în viitor și, ca niște dominante coordonatoare, dragostea și devotamentul față de partidul care călăuzește educă și stimulează în chip suprem și neîntrerupt" *(Partidul și poezia).*

Datorăm lui Al. Philippide cîteva din cele mai nuanțate și mai perspicace judecăți asupra poeziei tinerilor dintre care autorul a reținut în volum patru „portrete" făcute poeților I. Brad, T. Utan, I. Horea și M. Negulescu cu aceeași bucurie față de înflorirea talentelor, bucurie care străbate toate analizele similare cuprinse în volum.

În a doua secțiune avem a face cu o încercare reușită de a readuce în conștiința cititorului cîteva din marile adevăruri ale artei care primesc, sub pana lui Al. Philippide, o nouă putere de convingere. Reține atenția în special articolul „Gustul literar comun" străbătut de o discretă și îndreptățită intonație polemică, deși nu putem fi pe deplin de acord cu teoria potrivit căreia gustul „nou" ar fi doar o reînviere a celui vechi dintr-o epocă anterioară sau că „marii scriitori sînt numai beneficiarii și nu creatorii, într-o anumită măsură, a gustului comun.

Secțiunea a treia, cea mai întinsă, cuprinde o colecție de eseuri scîlpitoare asupra unor figuri ale literaturii universale, eseuri alcătuite de la înălțimea unei vaste culturi care se simte în degajarea și stăpînirea tuturor temelor tratate, contrastînd cu o anumită înclinare de a vorbi despre orice după izvoare de mîna a doua, prezentă uneori în publicistica noastră. Al. Philippide se dovedește aici reprezentantul unei strălucite tradiții de îmbinare a măiestriei artistice cu o cultură întinsă. „Însemnări despre William Blake" sau „Temele fundamentale ale poeziei lui Verhaeren" sînt de fapt întinse studii menite a introduce pe cititorul romîn în creația unora dintre marii poeți ai lumii. Chiar cînd nu împărtășește întotdeauna punctele de vedere ale autorului sau cînd simte nevoia de a retușa schițele sale (și mă gîndesc, între altele, la paginile despre Andersen), cititorul se simte atras să reia aceste portrete pentru a deprinde o artă pe care Philippide o stăpînește remarcabil.

Fără a veni cu pretenția de a impune anumite puncte de vedere și fără a revendica adeziunea cititorului la părerile sale, Al. Philippide reușește, prin această carte, să ofere publicului și mai ales tineretului o lectură ce se cere mereu reluată.

Dan Zamfirescu

TRAIAN FILIP: Amar

Romanul „Amar" de Traian Filip confirmă incontestabil un scriitor. Relatarea are un timbru de autenticitate și prospețime care cîștigă din capul locului simpatia cititorului și un ton tineresc, spontan, capabil să sugereze o nestăvilită curiozitate față de toate formele vieții. Autorul manifestă, mai întîi, darurile naturale ale unui povestitor, în stare să intre direct în materie, degajat, jovial, fără mari complicații: „Numele meu adevărat nu este Dick ci Ovidiu Tomaziu, tot așa cum numele surorii mele nu este Maura, ci Elena. Numele acestea adevărate nu le-am purtat decît la școală și în acte, fiindcă tatei i s-au părut prea serioase..." ș.a.m.d. Te aștepți, firește, la o relatare autobiografică, făcută pe tot parcursul la persoana întîi și care să epuizeze ca de obicei în asemenea cazuri, cînd autorul este un debutant, cam tot ce știe el despre viață, ce a văzut, ce i s-a întîmplat lui și celor din jurul său de cînd a deschis ochii mari asupra lumii și pînă în ceasul confesiunii. Iată însă că nu se întîmplă așa, autorul știe să se limiteze, să aleagă anume zone ale existenței și să le desprindă sensul dramatic. Pentru un debutant, acesta este un semn bun. Traian Filip știe nu numai să povestească, dar — lucru și mai important — să-și reprime înclinația de a povesti, generatoare foarte adesea de prolixitate și monotonie. Mai știe să renunțe la aspectul pitoresc al relatării, la micile întîmplări fără doar și poate amuzante pe care mulți se pricep destul de bine a le depăna atunci cînd vine vorba de copilăria și adolescența lor, de anii de școală, de profesori și de ticurile lor care mai de care mai neașteptate și mai caraghioase etc. Romanul își propune să zugrăvească, fără pretenția de a epuiza toate faptele, viața unui tîrg moldovenesc în anii imediat premergători Eliberării, oprindu-se asupra cîtorva destine caracteristice, rezumate fiecare de-a lungul cîte unui capitol. În mare parte izbutește ceea ce și-a propus. Apelează la o construcție deajuns de liberă, de degajată, care face să alterneze relatarea directă a povestitorului (elev de liceu, adolescent de 15-16 ani la acea epocă) cu transcrierea — bine regizată — a mărturiilor celorlalți eroi, tăieturi de jurnal, scrisori expediate sau nu, caiete găsite la întîmplare — și din toate acestea sfîrșește prin a se cristaliza un climat social și lăuntric reconstituit cu destulă autenticitate. Trăim în atmosfera anilor de război, cu tot ce a avut ea caracteristic, starea de spirit a locuitorilor din orașul în care se desfășoară acțiunea, ni se dau prețioase sugestii asupra luptei ilegale, astfel cum putea aceasta să apară privirii deschise a adolescentului. Cartea, în ansamblul ei, satisface, se urmărește cu interes și curiozitate aproape pe tot cuprinsul, autorul avînd grijă să păstreze pentru final, ca o inteligentă apoteoză, consemnarea faptului că orășelul în care se petrece acțiunea este „primul oraș romînesc eliberat". Firește rămîn încă de făcut destule rezerve, cartea este manifestarea unui debutant sensibil, talentat, inteligent, dotat cu spirit de observație, cu o certă înclinație spre situațiile încordate, dramatice — totuși nu depășește în mod foarte hotărît linia unor promisiuni de debut. Dezbaterea de idei, ca să ne menținem la un singur aspect, care atrage în chip neîndoielnic interesul tînărului scriitor, e cam lipsită de adîncime, nu depășește zona generalităților curente, alunecă adesea spre nivelul disputelor adolescente. Scriitorul va avea, pe viitor, să-și reprime cu mai multă energie decît o face în cartea sa de debut, înclinațiile sentimentaliste și un soi de naivitate, de „prospețime" nu îndeajuns filtrată prin conștiința matură.

Lucian Raicu

M. PETROVEANU: Profiluri lirice contemporane

Mihail Petroveanu este un pasionat cercetător al universului poetic. Criticul care a risipit prin reviste nenumărate cronici și articole despre foarte multe volume de versuri ne oferă astăzi o primă culegere dintr-o proiectată serie de exegeze lirice. Recentele „profiluri lirice" țintesc, după cum mărturisește cu modestie însuși autorul lor în „Cuvîntul înainte", să schițeze drumul parcurs de cîțiva poeți de seamă în anii de după Eliberare, marcînd „orbita ficărei stele, mesajul diferențiat, vibrația caracteristică..." a fiecăruia. Criticul și-a asumat, așadar, sarcina dificilă a alcătuirii unui tablou sintetic al poeziei contemporane prin notarea nuanțelor care compun întregul. Metoda critică folosită este aceea a descrierii sugestive a particularităților distincte fiecărei personalități, metodă care cere nu numai o judecată de valoare sigură, dar și o exprimare critică suplă și deosebit de plastică. Există în limbajul critic al lui M. Petroveanu o eleganță a frazei și o desfășurare grațioasă a formulărilor critice, care-i permit să examineze lucid și pasionat totodată universul poetic al unora dintre poeții noștri cei mai diferiți, ca temperament și ca formație, de la Mihai Beniuc la Marcel Breslașu sau Radu Boureanu.

Încercînd a reconstitui contururile precise ale unei personalități poetice — nu numai pe criterii tematice — dar și prin aflarea notei dominante a timbrului lor poetic, Mihail Petroveanu alcătuiește un tablou sugestiv, nuanțat, al poeziei contemporane. Astfel, Mihai Beniuc e „poetul a cărui vocație interioară este lupta", în a cărui operă se îmbină armonios „tensiunea durerii și mînia luptătoare". Caracterizînd esența poeziei lui Marcel Breslașu, criticul spune: „în general fabulele lui Breslașu răstoarnă de multe ori tot ceea ce știam despre... fabulă", vizînd schimbarea de planuri în poezia atît de plină de savoare a poetului. Vorbind despre structura lirică a lui Eugen Jebeleanu, criticul o definește printr-o formulă, care deși foarte concisă, vizează exact nuanța poeziei sale, numind-o „viziunea grandiosului". Poezia Mariei Banuș este concretizarea „pasiunii bucuriei" sau „înălțarea sentimentului matern și domestic la dimensiunea cetățenească. Criticul nu operează însă numai cu formulări lapidare, pentru caracterizarea precisă a uneia sau a alteia dintre naturile poetice prezentate, deși uneori formula pare cuprinzătoare (cum e de pildă cazul lui Radu Boureanu „Ecuația peisaj — evocare — legendă") Mihail Petroveanu părăsește uneori formulările exacte — în speță desenul — și nu rareori își slobozește elanuri lirice ascunse, exprimîndu-se în imagini de o deosebită plasticitate.

Ocupîndu-se de personalități a căror activitate poetică a început înainte de 1944, era firesc ca Mihail Petroveanu să pătrundă cumva și în teritoriul istoriei literare, pentru a stabili — cronologic — ca în articolul despre Demostene Botez — sau nu — circulația motivelor poetice și a urmări îndeosebi **continuitatea** acestora după Eliberare. Criticul schițează cu finețe traiectoria căutărilor poetice (vezi studiile despre Mihai Beniuc, Maria Banuș, M. R. Paraschivescu etc.) și aruncă punți de legătură în calea unor experiențe lirice care indică acea continuitate a personalității poetice de care aminteam („Nostalgie și optimism", sau articolul despre M. R. Paraschivescu), M. Petroveanu nu ocolește paradoxul, ba chiar se avîntă uneori cu pasiune în dezlegarea lui, polemizînd cu anumite opinii pripite relative la opera unora dintre poeții cercetați (vezi articolul despre Maria Banuș), readucînd în circulație și repunînd în drepturi idei și motive poetice mai vechi, răscolind cu avidă curiozitate și cu minuția unui colecționar în activitatea trecută a poeților, cîntărind și scoțînd cu grijă la iveală ceea ce este prețios. Dar poate tocmai datorită acestei pasiuni, criticul trece cîte o dată repede peste aspectele contradictorii din activitatea unora dintre poeții cercetați (Maria Banuș) sau comprimă analiza, axînd-o pe o singură lucrare, ca în capitolul despre Eugen Jebeleanu — care are aspectul unei ample cronici literare, datorită analizei excesiv de amănunțite.

Cu toată ordonarea autorului pentru clasificările pedante (mărturisită în ultimul articol) se simte totuși nevoia unor concluzii cu privire la această primă schiță a poeziei contemporane, concluzii care puteau fi trase, „nu simplificînd și etichetînd mecanic", dar sintetizînd niște observații deosebit de interesante, existente de altfel, pe tot parcursul acestei cărți.

Eugenia Tudor

EUGEN MIHĂESCU – PEISAJ DIN PRAGA

Mult e dulce...

MEMENTO

În numărul 6-7 al Vieții romînești, N. Tertulian publică partea întîi a unui valoros studiu închinat lui Lucian Blaga. Deoarece numărul 8 al revistei nu ne aduce, așa cum ne așteptam, urmarea studiului, reproducem aici o frază din cele două capitole publicate în nr. 6-7 pentru ca — pînă va apare și continuarea — studiul început să nu se șteargă din memoria cititorilor:

„Promiscuitatea morală, violentarea legilor firești ale maternității prin gestul femeilor care-și ucid sămînța („sînii lor fructe coapte fără de lapte, răsuflarea lor omorînd albine și iepuri"), spectacolul preoților îmbătîndu-și cerșetorii cu vinul folosit pentru spălarea morților, desfriul și delicvența, batjocorirea valorilor vitale primordiale, cultul banilor și al dansului „în preajma galbenă a viteilor blestemați" — tot ce e antinaturalitate și violare a legilor „Firii" în existența desfigurată și alienată a „orașului" capitalist trezește repulsia violentă a poetului, îi ultragiază sensibilitatea și îi aprinde verbul..."

IMPULSIV CONTRA PROPULSIV

„L-am descoperit acest proces în tendința propulsivă *din stagiunea anterioară, chiar în situațiile în care manifestarea lui s-a izbit de propria impulsivitate și a eșuat în excentric ori în ostentație inovatoare pe planul stilisticii scenice, cum s-a întîmplat, să zicem, la Piatra Neamț".*

(Florin Tornea, Criteriile originalității, Contemporanul *nr. 36, 6 sept. 1963)*

ASPRIME ȘI ASPRIME...

„Și nu-i putem reproșa televiziunii nici o asprime exagerată și nici chiar o asprime neexagerată cînd e vorba de selecționarea cîntăreților de muzică ușoară. Atunci de ce această moliciune tocmai cînd trebuia promptitudine, de ce această zgîrcenie tocmai cînd opulența își avea într-adevăr un rost ...

(Ileana Costin, Momentul psihologic, Contemporanul *nr. 36, 6 sept. 1963).*

FLOARE ANATOMICĂ

„...o fetiță răzlețită de ai săi în anii ultimului război, o floare cu năsucul trist, se apropia pînă la o legătură de o copleșitoare rezistență de tînărul luptător rănit"...

(Cezar Dogaru, Nori albi, Contemp. *nr. 36, 6 sept. 1963).*

CEȘTIUNEA

„Fondul muzical rămîne de multe ori exterior, de circumstanță, și tocmai de aceea încărcat cu forță centrifugă. N-ar fi rău dacă, din două una: sau s-ar renunța la el, în momentul în care muzica nu ar avea nimic de spus în plus, sau s-ar înșuruba în text și s-ar integra organic atmosferei. Pentru că, altfel, vorba aceea, sau n-ajută sau nu trebuie".

(Ileana Costin, Concordanță, Contemp. *nr. 33, 16 aug. 1963).*

cronica literară

S. DAMIAN: DIRECȚII ȘI TENDINȚE ÎN PROZA NOUĂ

DE CORNELIU LEU

Va mira, pe semne, inversarea de roluri. Și aceasta pentru că ne-am învățat să-i îndrituim doar pe critici să-și spună părerea despre volumele apărute. Scriitorul, însă, pare a ignora opera acestora sau, în cel mai bun caz, intervine ca să riposteze atunci cînd se simte deranjat prea mult de opiniile lor. Consider că nu numai în asemenea cazuri trebuie să ne spunem părerea despre cei cu care soarta ne leagă într-o interdependență atît de evidentă. Dacă rămîne încă sub semnul întrebării afirmația că primul nostru lector este criticul, e mult mai ușor de argumentat situația inversă: primii lectori ai criticilor sîntem, în orice caz, noi.

Și atunci, de ce să ezităm a ne spune cuvîntul?...

În cazul de față, recunosc, rolul meu este destul de ușor: S. Damian este un critic sobru, cu o expresie exactă. Nu trebuie să recurgi la investigații prin meandrele unor afirmații duse pînă la jumătate ca să descoperi care este adevărata lui poziție. Poți, de la început, să fii sau să nu fii de acord cu ea. În același timp, pe scriitor nu poate să nu-l impresioneze plăcut temperamentul meditativ al criticului; îl intuiești ținînd cu grija în mîini cartea despre care vorbește, simți că niciodată nu e pripit, că nu expediază lucrurile.

După părerea mea, aceasta este principala trăsătură a volumului „Direcții și tendințe în proza nouă": caracterul analitic, seriozitatea cu care simți că este făcută analiza chiar și atunci cînd, purtat de anumite preconcepții, criticul nu ajunge la concluziile cele mai juste. Trebuie să apreciem adîncimea studiului. Citindu-l, remarci de la bun început aplecarea atentă și pasionată a criticului asupra lucrărilor analizate, vibrația lui, alături de căutările scriitorului — cu atît mai valoroasă cu cît este exprimată cu discreție, cu sobrietate. Damian nu este un exuberant. Apropierea lui de opera scriitorului se petrece încet și tenace, ceea ce te face să apreciezi afirmațiile făcute direct și clar, cu sentimentul răspunderii.

Prima parte a volumului cuprinde o suită de opt articole, opt „momente din dezvoltarea prozei" noastre contemporane, edificatoare pentru calitățile de analist ale autorului. Monografia psihologică în literatura lui Marin Preda, relația erou — masă în romanul *Setea*, profilurile din mediul muncitoresc descrise de Eugen Barbu, disputele critice din jurul romanului *Bariera*, oscilațiile lui Al. Ivan Ghilia între tradiție și spiritul epocii, lupta pentru realism și dificultățile întîmpinate de niște cunoscuți scriitori, ca și încîntarea în fața evoluției eroilor lui Nicolae Țic și a apariției viguroase a lui Nicolae Velea, iată tematica și problematica analizelor critice ale lui S. Damian, iată „momentele" din dezvoltarea prozei noastre, de care se ocupă el.

Stilul dovedește limpezime de gîndire; intenție de concizie, dar niciodată de reducere a analizei. Consider, pentru critica noastră obișnuită cu destule divagații sentimentale sau asentimentale, că un asemenea stil e evident un cîștig. El dovedește un intelectual sobru pe care emoția artistică și dorința de-a o exprima în imagine nu-l ocolește, dar care nu se infatuează într-o pseudoeseistică grandilocventă.

Investigația este minuțioasă. Îl simți pe critic cum savurează cu satisfacție proza, cum intuiește coordonatele ei, cum își construiește apoi argumentația, conștiincios, atent, ținînd de la început în mînă toate capetele firelor pe care le va împleti. Ezitînd în fața afirmațiilor cu caracter sintetic, el devine deosebit de sigur pe sine cînd este vorba de o delimitare precisă a tematicii articolului, oferind cititorului satisfacții cînd este introdus în dialectica personajelor lui Marin Preda, cînd i se explică în ce constau căutările lui Al. Ivan Ghilia, cînd criticul e încîntat de debutul unui prozator de talent (N. Velea).

O altă caracteristică a lui S. Damian este capacitatea de portretizare, de realizare succintă și sugestivă a profilului scriitoricesc. Amintim astfel creionarea profilului lui Al. Ivan Ghilia, descrierea îmbinării dintre reporter și prozator în activitatea literară a lui Nicolae Țic, consemnarea dibace a predilecțiilor lui Marin Preda în alegerea personajelor.

O imputare: orizontul criticului pare totuși destul de restrîns față de fenomenul literar. El pledează cu insistență pe cîteva cărți, pe cîțiva scriitori, restul numelor și al lucrărilor apărute în anii aceștia formînd în carte doar un „fel de figurație.

Uneori, verbul lui îți se pare cam obosit; și aceasta, mai ales cînd trebuie să arate ce reclamă el prozei contemporane. Cîtă vreme constată caracteristicile lucrărilor respective, S. Damian se află în largul său, arsenalul critic de care dispune îi este suficient. Cînd însă este vorba de deziderate, cînd criticul trebuie să facă deosebirea între intențiile autorilor analizați și realizarea operelor respective, timbrul lui pălește, nu-l mai simți la fel de pasionat. Foarte posibil ca explicația să fie de natură temperamentală. Înclinat mai mult spre meditație, Damian nu este un combativ. Cu toate acestea, am impresia că am intuit la el și alte două cauze care-l fac să nu simtă nevoia să-și ascută mai mult armele. Voi încerca să le enunț mai jos:

...Pretenția primordială pe care o ai la un critic este să se dovedească un cititor pasionat, să-l simți tovarăș atent și chiar sentimental al scriitorului, încîntat de succese, îndurerat de eșecuri, preocupat de depășirea lipsurilor.

Într-adevăr, citind volumul lui S. Damian, de cîte ori e vorba de scriitorii lui preferați ai sentimentul unei autentice participări la căutările lor. El pledează pînă aproape de apologie pentru formula literară a lui Mazilu împrumutînd chiar stilul acestuia și moralizîndu-l pe alți critici, trăiește alături de Nicolae Țic satisfacțiile „înseninării" oamenilor, îl simți alături de scriitor în acel important articol care este „Unghiul de vedere al scriitorului". El afirmă fără rezerve că „Poarta" nu reprezintă un debut oarecare și critica are chiar datoria să depună zel în lansarea unui prozator original, dar îl dor stîngăciile lui Velea („Simbolul... are o semnificație prea directă și denotă totuși o forțare a sensurilor" etc.).

Pătrunzător și receptiv, S. Damian ne oferă în studiile sale o imagine reală a filiațiilor literare în proza noastră nouă, a influențelor pe care le exercită și le suferă prozatorii, a modului în care se grupează ei, după felul cum abordează genul. Astfel, este stabilită filiația... „de motive literare între Nicolae Velea și Marin Preda în direcția dezvăluirii psihologiei omului simplu" și între Fănuș Neagu și Eugen Barbu, amîndoi intrînd în „familia coloriștilor". Comparația este una dintre uneltele predilecte ale criticului. El raportează neîncetat unele lucrări la altele, subliniază întotdeauna idei dintr-o carte care revin în ipostaze noi în alte cărți ale aceluiași scriitor.

Pentru că dovedește îndemînare în utilizarea comparației, i-am atrage atenția criticului asupra unui defect destul de important: termenul de comparație este tot timpul o carte, o operă literară. Ai impresia că nu cunoaște sau nu știe să întrebuințeze etalonul de platină al vieții. Din pricina aceasta, pe semne, cea mai reușită povestire a lui Velea, „Întîlnire tîrzie", este analizată slab, didactic. Povestirea marchează un stadiu nou în evoluția prozatorului, iar criticul nu mai are la îndemînă mijloacele de comparație deduse din filiația literară pe care i-o atribuie. Aici, unde comparația ar fi trebuit să fie făcută direct cu viața, analiza eșuează.

Tot din pricina aceasta, considerăm studiul sintetic „Direcții și tendințe" hibrid, lipsit de concluziile necesare. Capitole reușite, cum ar fi cele intitulate „Stiluri în proza tinerilor" și „Trebuie condamnată viziunea reportericească?", dar și profilurile literare, pe care le aflăm în decursul studiului, își pierd din valoare prin lipsa unor concluzii temeinice, reclamate de viață. Criticul se mulțumește să constate. El se învîrtește în lumea cărților, le studiază, le analizează și le pune în discuție, una în comparație cu cealaltă. Nu este oare aceasta o limitare a orizontului critic? Comparația livrescă este, în activitatea criticului, o condiție necesară dar nu suficientă. Ea capătă consistență numai prin permanenta raportare la realitate, la viață. Credem că, tocmai din pricina faptului că, de multe ori această raportare lipsește, dezideratele criticului sînt rostite cu voce slabă. La cărți ca ale lui Țic, Mazilu etc... el judecă mai mult intențiile autorilor decît modul cum se realizează ele, apreciază modalitățile, căutările în ceea ce privește maniera de redare a realității noastre contemporane, deci tot ce aparține naturii livrești. El evită să aprecieze modul cum se reflectă această realitate pentru că — bănuim — nu o cunoaște în suficientă măsură. Această lipsă mai generală a criticii noastre literare, semnalată de Conferința pe țară a scriitorilor, se face simțită și în cartea lui.

...Abundă în carte variațiile și divagațiile pe tema bucuriei. La Marin Preda este vorba de o „dialectică a bucuriei", la Velea sînt studiate „stadiile bucuriei" iar la Țic apare „motivul înseninării", ori ideea „veseliei".

Se bucură Țugurlan și Ilie Barbu, se bucură o învățătoare cu frămîntări mic burgheze din schița lui Velea, se bucură muncitorii lui Țic etc. Bucuria devine la S. Damian o categorie morală care dizolvă caracterul social al unor tipuri. Satisfacțiile concrete pe care ți le dă lupta pentru socialism se rarefiază în foarte vaga noțiune de „bucurie".

Este adevărat că „zonele bucuriei" sînt astăzi mai mari în sufletul omului. Dar asta nu înseamnă că un critic îi poate așeza pe scriitori în patul lui Procust, judecîndu-i după felul cum se bucură sau nu se bucură personajele lor.

Mai grav, însă ni se pare că stau lucrurile cu o altă teorie pe care S. Damian o dezvoltă în legătură cu „Bariera" lui Teodor Mazilu. „Această tradiție a inadaptării la ordinea burgheză este tratată în cartea lui Mazilu într-un spirit nou, propriu realismului socialist" — ne spune criticul — „Forța conștiinței comuniste îl ajută pe Vițu să înfrunte valul cupidității și al fățărniciei, fără a fi nevoit să se retragă copleșit de melancolii. Inadaptarea la ordinea burgheză nu mai implică izolare". În continuare, mai aflăm că, la personajul lui Mazilu, „nici unul din darurile pozitive ale vechiului inadaptat nu este lepădat", că „inadaptatul renunță deschis la melancolie"... Dar, să vedem despre ce fel de „inadaptat" și despre ce fel de inadaptare este vorba: Inadaptatul este un muncitor, inadaptarea este în legătură cu ordinea burgheză. Ei bine, avem de-a face cu o falsă problemă. Cum poate discuta S. Damian posibilitatea adaptării sau inadaptării, unui muncitor, și, nu numai atît, a unui tip reprezentativ al clasei muncitoare, la ordinea burgheză?!... Aici se vede clar caracterul livresc al analizei lui. La ce raportează el „Bariera"? La condițiile istorice de atunci, la adevărurile politice și sociale ale realității?... Nu. El o raportează la romanele realismului critic, uitînd că inadaptații realismului critic erau — folosind just acest termen — oameni de formație burgheză și mic burgheză care, datorită unei oarecari clarviziuni, reușeau să vadă racilele societății din care făceau parte. Nu se poate folosi această etichetă pentru reprezentanții unei clase categoric opuse burgheziei, ai clasei care a răsturnat burghezia fără să facă nici cea mai mică concesie, fără să caute nici cea mai insignifiantă adaptare la „ordinea" ei. După Damian, muncitorul are toate caracteristicile bune ale inadaptatului. Evident, tot o necunoaștere a vieții.

Este foarte posibil un lucru: ca modul în care apare conturat personajul lui Mazilu să-i fi sugerat criticului o asemenea formulare în legătură cu el. În cazul acesta însă datoria lui Damian ar fi fost să facă delimitarea necesară, să dovedească o poziție critică față de insuficiențele în realizarea personajului respectiv.

Vehicularea unor asemenea teorii speculative, considerăm că este a doua dintre cauzele despre care am vorbit mai înainte, cauze care îl fac pe critic să nu aibă întotdeauna poziția cea mai fermă.

În încheiere, o imputare adresată editurii: observăm, în ultima vreme, ezitarea de a se publica culegeri de cronici și articole ale criticilor noștri. Din pricina acestei situații, pe semne, și S. Damian a încercat „topirea" unor articole despre Remus Luca, Francisc Munteanu, Nicuță Tănase, Fănuș Neagu, D. R. Popescu, Ștefan Luca și alții, în studiul „Direcții și tendințe" care inițial era mai restrîns. Aceasta se simte. Sudura nu este făcută organic, ideile de bază nu sînt destul de puternice ca să constituie scheletul unui studiu de aproape o sută de pagini. E păcat, pentru că realele calități de critic ale lui S. Damian constau tocmai în posibilitățile sale de explorare a universului artistului, a preocupărilor estetice ale acestuia. Și atunci, de ce să ne ferim de o culegere de cronici și articole?.. Oricare critic, dotat cu intuiție și cu finețe în perceptibilitate, îți înfățișează întotdeauna, prin propria lui activitate, fenomenul complex al unui moment literar. El are dezavantajul că, luate în parte, cronicile și articolele i se citesc mai mult din curiozitatea adresată cărții sau scriitorului respectiv. De abia întrunite în volum pot oferi cititorului imaginea reală a activității sale, legată nemijlocit de realitatea literară pe care el o urmărește.

POEȚI ȘI PROZATORI

DICȚIONAR DE ISTORIE LITERARĂ CONTEMPORANĂ

AL. ANDRIȚOIU

Motul din desele confesiuni și biografii lirice ale lui Andriţoiu s-a născut din neamuri de oameni săraci („pui de neam sărac"; „io bag îmi este înaintașul"), la 8 octombrie 1929 în Vașcău. Părinții săi sînt din acel neam moțesc căruia în trecut sărăcia i-a fost „idol și hram". Școala elementară a absolvit-o în localitatea natală, iar liceul în Beiuș. A fost studentul profesorului Dimitrie Popovici la Universitatea din Cluj, ale cărei cursuri le-a frecventat, după ce mai înainte, fusese elevul școlii de literatură „Mihail Eminescu".

Al. Andriţoiu a debutat în 1949, în ziarul regional, „Lupta Ardealului". Nu numai ca poet, dar și ca publicist, pe care-l vizitează adesea demonul polemicii, Andriţoiu e prezent mereu în presa literară.

Poezia lui Al. Andriţoiu a venit de peste munți fără cîntece de *pătimire* și de *pierzanie*. Carul său cu poeme sosea în chiuiturile victoriei. Continuînd tradiția poeziei transilvănene, preluată prin opera lui Beniuc, căruia îi datorește de altfel patosul direct și verbul răspicat, Andriţoiu e dintre poeții care au afirmat, după Eliberare, lirica noastră tînără. Istoria literară contemporană îl asociază familiei poetice transilvănene, ca pe fiul spiritual cel mai în vîrstă al lui Beniuc. În cazul său, filiația artistică și ucenicia în atelier nu au provocat tulburări epigonice.

Volumul său de debut, „În țara moților se face ziuă", apărut în 1953 și rămas definitoriu pentru creația lui Andriţoiu, conține, după atîtea versuri de jale și de plînset, de suferință socială din poezia clasică transilvăneană, o lirică a împlinirilor și a izbînzilor luptei revoluționare.

Primul ciclu din volum, „Trecute vieți din țara moților", se înscrie cel mai mult pe linia Beniuc. Evocator și cu aspect de cronică lirică a trecutului, ciclul afirmă nu atît ca umanitate lirică, cît ca timbru și acord, o individualitate. Poezia „moțească" a lui Andriţoiu se deschide sub constelația focului. Munții au o cunună roșie pe culmi, semn al martiriului și al izbînzii. Doja, Horia, Iancu sînt pretutindeni, amestecați cu cîmpurile, cu munții și cu apele. Firul liric trece prin istoria Transilvaniei. „Puiul de moț" își cîntă „țara de piatră", aplecînd tîmpla pe paginile istoriei.

„La ceasul de chindie, / cunună zmeurie / s-apleacă peste-un pisc pleșuv de munte / și-n slăvi, cununa-ți pare, / coroana-încinsă care / odată Doja o purta pe frunte //. Posac, amurgul strînge, / pe brat, găteli de sînge, / paftale purpurii poartă podgoria, / și soarele se-arată / o roată-însingerată / pe care și-a-ndurat calvarul Horia" *(Pastel moțesc)*.

Andriţoiu dă versurilor care evocă trecutul țării moțești modulații grave. În Țara moților pădurile erau tăiate și transformate în păduri de cruci. Feciorii „au uitat ce-s horile, / au sfărîmat viorile". Cîntă „numai tusea în grumaz" *(Doină)*. Liniștea e străpunsă de șuierul vîntului, șuierul unei mișcări care clocotește înfundat. „Piatra-i mai bogată decît noi", munții „tot de sărăcie" „și de durere s-au îngîrbovit", ascunși și îmbrăcați în păduri de cruci. În decor lugubru, cu ecouri de bocete, poetul înghină doina. Conștiința poetului, a luptătorului scînteiază peste acest uriaș mormînt anonim. Salvarea este *săcurea*.

„Dar n-au să crească ele cît pădurea / ci i-an mai cîntă doină, ce cunoști / de cînd dreptatea o împărțea săcurea / și Horia-și strîngea temute oști. // La viersul tău simțim în oase vlaga, / știm că poporul e pe vremi stăpîn, — / poporu-i stîncă, domni-s numai apă / și „apa trece, pietrele rămîn" *(Cresc cruci, îngrozitoare cruci)*.

Dintre jelanii se aude, ca o deșteptare din somn a viteazului din poveste, acel beniucian *hei*, care face să tremure munții și domnii de frică. Un ton voinicesc, fără precipitare, însă încărcat cu hotărîre, mișcă poezia, o dinamizează.

„Se risipește zbuciumul / cînd și-alungește buciumul / chemarea prin bătrîna Țară — a Moților. / Hei, din această vatră / nici țandăre de piatră / n-o să mai geamă sub carîmbii hoților" *(Pastel moțesc)*.

Poezia lui Andriţoiu cunoaște zone de frenezie lirică, poposind adesea în pasteluri cu versuri clasice.

„Toamna. Noapte grea, de plumb /

Vîntul mîrîie-n porumb, / bruma cade, cade bruma / și pe ceru-ardelenesc/ parcă s-a brumat și luna / ca un proaspăt măr domnesc" *(Ghitara)*.

Sau acea paradă de culori, de mișcare ca în „Praznic la Bălgrad", o replică la *San-Marina* a lui Bolintineanu, celebrînd victoria socială a moților: „Vin moții la Bălgrad cu flamure roșii / cu ei s-ar mindri de-ar fi în viață strămoșii /... Vin moții spătoșii, voinicii și tarii / de parcă pe drum, vin, din codrii, stejarii / Dar vai! tot pe drumul acesta odată / doi moți coborau, către moarte, pe roată, / ...E Bălgradul chiot, e Bălgradul murmur, / e Bălgradul mare de flamuri de purpur!"

Formula lirică proprie lui Andriţoiu rămîne de la primul volum și pînă azi poezia agitatorică, directă. E un poet nu de explozii, ci de gesturi oratorice, vizibile pînă departe, gesturi care emoționează prin simplitatea lor, (uneori însă, exagerată, alterată în versificare). Poezia sa e o poezie-manifest, de veșnică luptă și veghe. Îl ajută aici și o abilitate de a compune și a găsi rima, care iarăși nu de puține ori îi înlocuiește efortul de cizelare cu improvizarea și meșteșugul facil.

Andriţoiu are un rezervor poetic propriu pe care l-a risipit deseori în compuneri neconcludente. Poezii avînd idei artistice frumoase, inspirate, în graba redactării, au rămas descoperite, nefinisate. Andriţoiu din primele volume— și faptul s-a resimțit pînă deunăzi — a deviat cîteodată poezia spre reportaj, liric, transformînd-o în simplu comentariu:

„Băi de la Moneasa, minunat izvor / de tămăduire, și hodină bună, / dau în șandramaua bolii cu-n picior / și mă-ntorc la muncă, fără de reumă" *(La ce gîndește un miner la băi)*. Sau: „Mai multe trenuri iuți gonesc pe șine, / mașini mai multe-n fabrici se-nvîrtesc, / mai mulți copii la sobe se-ncălzesc, / și zice inima: „Va fi mai bine" *(Trei întîlniri la băi)*.

Insistența unor procedee, asociată cu minimum de elaborare, provoacă o uscăciune și o elementaritate pernicioasă poeziei: „Clujul cel bătrîn răspunde, — / și-n Pașcani sînt ceasuri crude. / Nici Craiova nu se lasă, / Nici Ploiești nu se lasă, / nici Aradul nu se lasă. / Nu se lasă! / Nu se lasă!". *(București, Stampă — 1933)*.

În *Dragoste și ură* (1957), Al. Andriţoiu revine de fapt la sursele lirice ale primului său volum, limpezindu-i unele izvoare, tăindu-le o albie mai sigură, deși nota confesională și accentul egolatru sînt mai insistente. Debitul verbal, nestăpînit uneori, devine un obstacol care împiedică sau trenează cursul inspirației.

Se reține un anume sentiment de grandoare pe care i-l dă poetului epoca contemporană, o aspirație spre monumental. Sufletele noastre, vremurile, aspirațiile sînt cît munții. Viziunea e gigantesca: „Zvicnesc idei sub bolta frunții: / Așa-s și vremile ca munții, — / suim mereu și niciodată / nu ni-i nălțimea- ndestulată." *(Cu munții față-n față)*.

Gorunul lui Horia e în fantezia sa poetică mai înalt decît munții: „În marele gorun al țării mele / cu rădăcini adînce, în pămînt, / sînt ramură sub soare și sub stele, / și pavăză la vijelie sînt" *(Gorunul lui Horia)*.

Profesiunea de credință că va rămîne trup din trupul gorunului este cîntată convingător: „Dar de m-oi rupe-odată cu de trunchiul / ce strînge mii de ramuri la un loc, / să fiu cules, de-a valma, cu mănunchiul / de uscăciuni, și azvîrlit pe foc". (idem).

Porțile de aur (1958) este o *Legende des siecles* a poetului, fără patetismul hugolian. Andriţoiu cîntă regăsirea umanității în ipostaza istorică a comunismului. Poetul trăiește sub zodia marilor primeniri sociale, revendicîndu-și, prin obîrșie, apartenența la revoluție. Anul nașterii sale umane este anul Revoluției *(Eram născut sub a Revoluției zodie)*. Veacurile trec cu repeziciune. Numai veacul nostru rămîne o veșnicie, pentru că abia acum Omul a pus stăpînire pe timp. Poetul este Omul, conștiința aprinsă a secolelor: „Vin veacurile, vin ca o lumină / și le străbat și granița le-o rup./ Același sînt, cu fruntea sus, pe ghilotină, / cînd capul mi se taie de pe trup...".

De fapt, volumul își are miezul problematic în ciclul *Mireasa roșie*, — simbolizînd logodna omenirii cu revoluția. Porțile de Aur ale Revoluției sînt Arcul de triumf al omului intrat în istorie. Prin el poetul pătrunde, înrolat în

armata proletară: „Intrat în oastea ta de aurora, / eu însumi aurora mă credeam. / Cu tine m-am nuntit în marea oră, / un marș pe stîngu-avînd epithalam. / Al tău sînt tot pînă-n intime fibre, / cu carne, nerv și os, al tău sînt tot, — / ți-e mă dărui cu prea dulci risipe / și-un steag, nou, din inimă mi-l scot". *(Chinul căutării)*.

De la acest hotar între preistorie și istorie începe o nouă cosmogonie umană, se naște umanitatea liberă. Pe pămînt omul se simte, în fine, ca în casa lui: „Cîntece noi proletare / aminteau Marseilleza, / dar o depășeau peste veacul deschis. / Aminteau Comuna de la Paris, / dar o vesteau mai miraculoasă. / Omul, în sfîrșit, se simțise acasă / și ca o simfonie, / se cristaliza-n nemurire geneza" *(A doua geneză)*.

Imaginea este magistrală, punctată cu metafore care îi fac cinste poetului. Un torent — torentul revoluției — nu rostogolește ghețari, ci lumini. Acoperind dedesubt, luminează deasupra. Fluviile umane au *delte solare*, de lumină, prin care se varsă în marea revoluției. Poetul vrea să spună că omenirea se alătură conștient, rațional marelui șuvoi. Sînt versuri antologice despre revoluție:

„Și parcă-ncepea un al doilea fluviu, / dar care nu ghețari purta ci lumini. / Mulțimi. / îndesate mulțimi / soseau pretutindenea-n curgeri de fluviu, — / și fluviu alături de fluviu / din stepă pornit / sau din zone polare, / toate-n revoluție se rostogoleau, / ca-ntr-o puternică mare, / prin sute de delte solare." *(Glorîosul marș)*.

În continuare, poetul comentează (liric) momente din istoria revoluției socialiste cu nerv patetic, însă într-o compoziție globală apăsată de livresc și de faptul istoric brut. Unora dintre poezii le lipsește elevația artistică, ciclul fiind periclitat de intenția de a urmări istoria revoluției printr-un fel de roman în versuri. E prea multă narație la un poet care nu are, fără a-i face din acest lucru o imputare, simțămîntul epicului. Andriţoiu e un liric și, din această cauză, subiectele și temele cu caracter epic apar strident narative. Inventivitatea narativă umbrește inventivitatea lirică. Principalul cusur al ciclului constă așadar în lipsa de sensuri poetice și de corespondențe lirice emoționante ale diferitelor momente revoluționare. Poetul a rămas prea aproape de comentariul jurnalistic, pe care suflul patetic în sine nu l-a putut înălța în zona poeziei mari. E o avalanșă de pictural și de verbozitate. Andriţoiu este un poet care își stăpînește greu fierbințeala condeiului, sacrificînd cîteodată ideea poetică de dragul dezlănțuirii formale. „Ilustrează" prea mult, de unde impresia de „abundență a expresiei", „revărsarea versurilor pe mai multe pagini" cum a remarcat Al. Philippide. I se cere poetului, cu alte cuvinte, o concentrare a expresiei, o densitate a imaginii. Cititor de poezie și intelectual cu resurse bogate de lectură, Andriţoiu recurge uneori la un excitant liric formal, încîntîndu-l denumirile cu sonorități plăcute, actele excentrice, înșirînd fel de fel de nume cărora le găsește rime.

Plachetă *Deceniul Primăverii* (1958) și volumul *File de cronică* (1962) cuprind versuri bine făcute, dar nerevelatorii, ferestre mai mici de comunicare cu publicul în pauza dintre volumele reprezentative de poezie.

Cartea de lîngă inimă (1959), față de precedentele volume, a cîștigat prea puțin în pondere și densitate. Poetul a intrat numai într-un alt univers tematic, ilustrîndu-l cu patosul său civic dar, ca substanță lirică, n-a adaus un plus. Andriţoiu are predilecție pentru poezia „bloc-notes", cîntînd panoramele noi ale țării. E un contemporan împătimat al prezentului socialist. Am spus: *cîntînd*. La Andriţoiu accepția cuvîntului este identică cu sensul lui propriu. E un extatic, furat de miresme și culori, de sonorități, care îi acoperă însă, pe alocuri — ideea poetică.

Andriţoiu are un merit: acela de a descoperi pretutindeni poezia. Comanda socială acționează la el cu același elan oriunde. Numai că poetul trebuie să răspundă acestei comenzi printr-o poezie care să dăinuie în timp cît munții săi bihoreni.

Meditația poetică, stăruitoare de-a lungul itinerariilor lirice, va explora la un asemenea artist — așa cum o dovedesc ultimele poezii publicate în presa literară — adîncuri inedite și îi va consolida poeziei sale coloane de marmoră care s-o susțină în timp.

SCRIERI:

În Țara Moților se face ziuă (1953); *Dragoste și ură* (1957); *Porțile de aur*, (1958); *Cartea de lîngă inimă* (1959); *Deceniul primăverii* (1958); *File de cronică* (1962); Utkin Iosif, *Versuri*. Trad. și cuvînt înainte de Al. Andriţoiu.

BIBLIOGRAFIE CRITICĂ: Ion Horea: Al. Andriţoiu, *În Țara Moților se face ziuă*. „Tînărul scriitor" 1/1954, p. 64—75; S. Damian: Al. Andriţoiu, *În Țara Moților se face ziuă*. „Flacăra nr. 3/1954; M. Petroveanu: *Dascăl și ucenic*, „Viața Romînească" nr. 3/1954; Dan Costa: Al Andriţoiu, *În Țara Moților*... „Steaua" 6/1954, p. 93—99; E. Simion: Al. Andriţoiu, *Dragoste și ură*. „Tînărul scriitor", 11/1957 p. 81—85; Liviu Tomuța: Al. Andriţoiu, *Dragoste și ură*. „Steaua", 11/1957; p. 84—87; G. Grigurcu, Al. Andriţoiu: *Porțile de aur*. „Steaua" 10/1958 p. 98—100; Aurel Martin, Al. Andriţoiu: *Porțile de aur*, „Luceafărul", nr. 9/1958; p. 3; I. Rahoveanu, Al. Andriţoiu: *Cartea de lîngă inimă*. „Tribuna" nr. 50/1959 p. 2; Radu Popescu, Al. Andriţoiu: *Cartea de lîngă inimă*. „Contemporanul" nr. 46/1959, 20 noiembrie, p. 3; Al. Philippide: *Doi poeți tineri*: „Contemporanul" nr. 50/1960, 9 dec. p. 3; I. D. Bălan: Al. Andriţoiu: *Cartea de lîngă inimă*. „Luceafărul" nr. 24/1959, 15 dec. p. 2; Savin Bratu: Al. Andriţoiu, *Dragoste și ură* (Volumul *Cronici*); Zoe Dumitrescu-Bușulenga: Al. Andriţoiu. „Luceafărul" nr. 3/1962, p. 11; D. Cesereanu, *Necesitatea concentrării lirice*. „Tribuna" 27/1963 4 iulie p. 1—9.

Marin Bucur

Criticul și scriitorul

(Pe marginea unei cronici despre „Cordovanii")

Pornind de la părerea unanim acceptată că în procesul de dezvoltare a unei literaturi pe drumul realismului socialist, criticii îi revine un rol deosebit de important, de bună seamă mai important decît l-a avut vreodată în istoria literaturii noastre, socotim util să subliniem că, în ansamblul sarcinilor cărora trebuie să le facă față, critica ar trebui să dea o atenție sporită și atitudinii juste față de efortul scriitorului. Amintim că la Conferința pe țară din ianuarie 1962, criticii i s-a cerut exigență și principialitate, dar și receptivitate față de tot ce este nou și înaintat, deschizător de perspectivă. E vorba deci de apărarea de către critică a unei linii de conduită cît mai riguroase, fără concesii, nici în direcția apologetismului, dar nici față de tendințele unui criticism îngust, în fond disprețuitor față de tot ce nu e realizat la „nivelul capodoperei". În condițiile aprigei bătălii ideologice ale forțelor socialismului împotriva ideologiei și a moralei burgheze, și scriitorii și criticii noștri aparțin aceluiași front realist-socialist, ceea ce înseamnă că între ei nu pot fi concepute altfel de relații decît ca între tovarăși de luptă.

Nevoia de a reaminti adevărurile rezumate în rîndurile de mai sus ne-a fost sugerată de primele reacții critice la amplul roman al lui Ion Lăncrănjan — „Cordovanii". Avem în vedere în speță două cronici: a lui Ion Lungu din „Tribuna" (nr. 33—34—35/1963) și a lui Nicolae Manolescu din „Contemporanul" (nr. 36/1963). Dacă în prima am simțit din plin efortul de a valorifica, în perspectiva sarcinilor generale ale literaturii noi, toate reușitele incontestabile ale unui autor ce și-a asumat prin scrierea romanului amintit o sarcină extrem de grea, în cea de a doua manifestările criticiste sînt, din păcate, prea vizibile pentru ca să poată fi consemnate doar fără replică.

Făcînd afirmația de mai sus, nu contestăm în nici un fel lui N. Manolescu dreptul de a apăra părerea pe care și-a format-o după lectura romanului. Dar socotim că este util să arătăm pe șleau tînărului și talentatului critic cît de penibilă e impresia pe care o lasă tonul minimalizator al articolului său.

În cele ce urmează n-avem de gînd să analizăm exhaustiv romanul lui Lăncrănjan. Sîntem și noi de părere că e inegal și că despre unele carențe ale cărții e bine să se discute nu doar pentru a se explica amănunțit autorului unde a greșit, ci pentru că, așa ni se pare cel puțin, măcar unele din aceste carențe sînt într-un fel „caracteristice", specifice literaturii în plină dezvoltare, ceea ce înseamnă că de pe urma discutării lor ar putea profita întregul front literar. De altfel și Ion Lungu a făcut, pe marginea romanului „Cordovanii", obiecțiuni critice serioase, pe care — în mare — N. Manolescu le repetă. Dar criticul clujan s-a străduit să relieteze în ce constă valoarea romanului în ciuda slăbiciunilor, în timp ce cronicarul „Contemporanului", parcă în silă a inventariat și cîteva reușite, ce pot fi semnalate... în ciuda slăbiciunilor generale ale romanului.

În conformitate cu principiile pe care le apărăm, criticul avea drept să și conteste valoarea romanului, fie din cauza unei greșite orientări ideologice, fie pentru că nu rezistă exigențelor literare care, așa cum s-a subliniat și la Conferința din 1962, cresc mereu, pe măsură ce întregul popor înaintează cu pași repezi, sub conducerea partidului, înspre desăvîrșirea construcției socialiste. Dar criticul nu o face, el se ferește să formuleze o judecată de valoarea globală asupra romanului, mărginindu-se să înșire observații parțiale, marginale în fond, unele mai interesante, altele cu totul superficiale. Iar ceea ce rămîne ca apreciere a locului pe care-l ocupă noul roman în ansamblul prozei e înecat în divagații lungi despre tot felul de neîmpliniri, care însă nu se referă la probleme esențiale de fond și de formă ale romanului.

Or, după cum am mai arătat-o și într-un alt articol, după părerea mea una din sarcinile principale ale criticii este de a raporta orice operă nouă la creația care a precedat-o, mai ales la acea parte a ei pe care tematic noua lucrare încearcă s-o ducă mai departe. Se știe că încă din 1950 una din temele foarte frecventate ale literaturii noastre a fost și lupta pentru transformarea socialistă a agriculturii. Cum se prezintă „Cordovanii" față de lucrările anterioare pe această temă? — iată o întrebare pe care, credem, nici un critic n-ar avea dreptul s-o ocolească. N. Manolescu preferă să semnaleze doar apropierea — de altfel bizară — de „Donul liniștit" al lui M. Șolohov (de ce tocmai de „Donul liniștit" unde problematica e cu totul diferită?), dar se cam ferește — cu o singură excepție de care voi vorbi mai jos — să apropie „Cordovanii" de celelalte romane și povestiri romînești, apropiate din punct de vedere tematic. Credem că nu e greu de văzut că, față de toate lucrările romînești anterioare pe tema transformării socialiste a agriculturii, „Cordovanii" se deosebește prin amploarea, prin viziunea globală, prin încercarea de a reflecta întregul proces într-o singură narațiune epică. E prima carte de acest gen în literatura noastră. De aceea era firesc ca efortul critic să fie îndreptat cu precădere spre căutarea unui răspuns cît mai just la întrebarea: cum trebuie apreciată cartea din acest punct de vedere? A reușit oare autorul să dea o viziune artistică istoricește justă asupra evenimentelor? Evident, întîmplările din Dunga de Sus, statistic vorbind, poate că nu sînt cele mai „tipice", eroii cărții poate că sînt, în raport cu marea majoritate a locuitorilor acestei țări, prea singulari etc., dar toate acestea nu pot constitui argumente pentru eludarea problematicii la care m-am referit. Doar știut este că, pentru a reliefa semnificația istorică a unor evenimente, scriitorul întotdeauna „exagerează", ascute situații puțin obișnuite. Cu toate acestea, însă, dacă vrea să rămînă realist, e dator să dea tabloului în ansamblu o interpretare care nu numai să nu contrazică adevărul istoric, ci să adîncească înțelesurile lui. Ceea ce cred că — în ciuda unor lipsuri parțiale ale cărții — Ion Lăncrănjan a făcut-o și, datorită acestei realizări, romanul „Cordovanii" se înscrie în dezvoltarea literaturii contemporane ca un fenomen pozitiv. Această latură *socială* din conținutul romanului, criticul de la „Contemporanul" nu o ignoră cu desăvîrșire; el se referă la „transformarea sinuoasă înceată, pîndită de surprize, a mentalității țăranului", concedînd că „fără discuție, Lăncrănjan a intuit datele esențiale ale procesului", dar îndată trece la rezerve, care practic anulează recunoașterea, în fond, a valorii romanului. Ciudată e și tendința de a aprecia romanul în felii — „întîiul volum e cel mai bun", „cu dificultate se citește mai ales volumul al treilea", unde se face „o adevărată risipă epică" etc. Or, romanul nu poate fi apreciat decît ca un tot; volumul întîi n-ar fi — evident — atît de „bun", dacă n-ar fi completat de celelalte două, deci destinul eroului principal și al altor eroi nu se împlinea, iar dacă volumul al treilea se citește cu dificultate, e probabil că asta se datorește și faptului că n-a fost „pregătit" așa cum trebuie de dezvoltările epice anterioare.

Cînd un autor și-a propus ca temă reflectarea drumului către socialism al țărănimii în întreaga lui desfășurare, a susține că în romanul respectiv reușite sînt doar evocările vremurilor de ieri („trecutul legendar al Cordovanilor" — cum se exprimă N. Manolescu), bătăile crîncene din familie pentru pămînt și cîteva scene izolate de altă natură, iar că în raport cu tot ce ține în roman „de evenimentele colectivizării satului" autorului i se poate reproșa „o oarecare lipsă de îndrăzneală (literar vorbind)" și că „tema s-a mai tratat și față de „Casa" lui Vasile Rebreanu (aleg un exemplu la întîmplare) Lăncrănjan nu aduce lucruri noi" — înseamnă practic a anula rezultatul unui efort îndelung și susținut al unui scriitor, înseamnă a anula o operă despre care la o analiză aprofundată orice cititor obiectiv nu va putea să nu admită că în orice caz e bogată tocmai în aspecte noi.

De altfel, și exemplul „Casei", „ales la întîmplare", nu e bun, întrucît în „Casa" nu e vorba atît de colectivizare, cît de probleme interne ale gospodăriei colective care în „Cordovanii", firesc, sînt tratate din depărtare, estompat. Pe de altă parte, cronicarul „Contemporanului" vorbește foarte iritat mai ales despre episoadele prin care Ion Lăncrănjan punctează drumul eroului principal către gospodăria colectivă, calificîndu-le mai pe toate ca „idei cu totul neinspirate". Evident, se poate discuta despre modul de rezolvare artistică a „ideilor respective, dar a le califica drept „neinspirate" înseamnă a nesocoti tocmai experiența istorică a colectivizării, în cadrul cărcia, după cum se știe, și după cum s-a subliniat nu o dată în documentele de partid, mai ales superioritatea economică a gospodăriilor colective a funcționat ca argument hotărîtor. Episodul cu lotul de porumb al lui Lae Cordovan are evident în economia romanului o valoare simbolică. Și mie, de pildă, mi s-a părut că psihologicește atitudinea eroului principal nu este în acest caz bine motivată. Dar a anula din această cauză episodul ca atare, a-l declara „o idee neinspirată", atunci cînd cu toții, ani de-a rîndul, am citit în ziare informații multiple despre recoltele superioare de pe tarlalele colectiviștilor și cînd tocmai aceste recolte superioare au determinat pe mulți țărani „individuali" să ia drumul colectivei, înseamnă a nesocoti în aprecierea unei opere criteriul principal: confruntarea cu viața. Aceasta mi se pare a fi latura cea mai vulnerabilă a cronicii lui N. Manolescu. Tînărul critic nu e lipsit de receptivitate, sesizează cu mult bun simț unele laturi mai „literare" ale romanului, dar folosindu-se de o experiență prin excelență livrescă. Viața nouă ca atare se vede că-i este mai puțin familiară, ceea ce are drept consecință pierderea din vedere tocmai a *principalului* din roman. Pentru că, anticipînd aprecierea critică pe care am de gînd s-o fac în altă parte, este evident că romanul lui Ion Lăncrănjan excelează prin bogăția problemelor noi, actuale, puse — trebuie s-o recunoaștem — cu îndrăzneală. În afară de problema colectivizării ca atare, aș semnala, de pildă, ca o altă problemă foarte interesantă în roman, aceea a atitudinii față de oameni. Eroul principal, Lae Cordovan, care, la început, îndată după reforma agrară, a fost alături de comuniști, de oamenii cei mai înaintați dir sat, cu timpul, din cauza setei de proprietate și a individualismului său, se depărtează de foștii săi prieteni, ceea ce este speculat destul de abil de dușmani. Din această cauză, se face vinovat de fapte care, luate în sine, ar putea fi calificate ca dușmănoase. Lăncrănjan însă, cu ajutorul eroilor înaintați ai romanului, pledează pentru ideea că judecarea omului exclusiv după fapte nu e suficientă, că e necesara întotdeauna și analiza aprofundată a împrejurărilor. În cronica sa, Ion Lungu îi reproșează autorului că e unilateral, că absolutizează aceste descoperiri, căci și el și eroii săi par a fi prea îngăduitori față de Lae. E un punct de vedere care ar merita să fie discutat. Dar oricare ar fi concluzia (personal mă alătur din multe puncte de vedere tov. Ion Lungu), rămîne un merit al autorului că a pus problema, după cum tot un merit incontestabil al lui Lăncrănjan este și reflectarea foarte veridică în roman a procesului de întărire a organizațiilor de partid la sate, la început, năpădite — din cauza lipsei de experiență a cadrelor — de tot felul de elemente carieriste, începînd să se elibereze de ele, apoi din nou frînate în acest proces de întărire din cauza devierii de dreapta și, în sfîrșit, datorită eforturilor neîncetate ale activiștilor cu experiență, cîștigîndu-și stima și dragostea tuturor țăranilor. În cronicile la care m-am referit, i se reproșează lui Lăncrănjan că, din cauza unghiului de vedere ales, (confesiunea lui Lae Cordovan) nu se încadrează organic în narațiune părțile explicative privind munca de partid sau biografia și destinul unor activiști de partid. Obiecțiunea poate fi, în fond, justă; evident, sînt părți în roman pe care nu le mai receptezi ca frămîntări ale eroului ci ca relatări ale autorului. Dar dacă, în principiu, vom observa inconsecvența artistică a autorului, nu putem totuși să nu subliniem, în același timp, că, poate tocmai datorită acestei inconsecvențe, Lăncrănjan a reușit să înfățișeze — aș inclina să spun, mai bine decît se face asta în lucrările anterioare pe tema rurală — rolul organizației de partid în sat. Datorită acestei sublinieri, întregul proces de transformare a țărănimii muncitoare nu apare ca un proces spontan și haotic, ci ca un rezultat al acțiunii îndelungate și răbdătoare a partidului, ca o izbîndă a politicii partidului nostru.

Iată doar cîteva motive care pledează, după părerea mea, pentru aprecierea mai atentă și mai adîncă a romanului „Cordovanii" și pentru respingerea concluziilor pripite ale cronicii din „Contemporanul". Ne așteptam ca tînărul critic N. Manolescu, căruia i s-a acordat atîta credit datorită talentului său incontestabil, să se comporte în toate împrejurările ca un tovarăș loial al scriitorului. Ca atare, ar trebui să-și dea seama, citind romanul „Cordovanii", că autorul e un luptător, pe care el, criticul, nu trebuie doar să-l dăscălească, dar și de la care are mult de învățat, mai ales în ceea ce privește cunoașterea și interpretarea actualității socialiste.

Mihai Novicov

N. R. Numărul de ieri al Contemporanului ne aduce, în mod cu totul surprinzător, o a doua cronică despre Cordovanii, care ajunge, de data aceasta, la o concluzie pe deplin optimistă asupra romanului și a locului său în literatura contemporană. Ne bucură că tov. Manolescu a revenit retușînd aprecierile sale pripite, nedrepte, aprecieri criticate în mod justificat de M. Novicov în articolul de mai sus. Acest lucru vădește însă, o dată mai mult, jocul capricios al unora dintre judecățile de valoare emise de cronicar și asupra cărora noi am mai atras atenția într-un articol. De astă dată fluctuația punctului de vedere se manifestă nu de la un articol la altul, ci în cadrul cronicii la aceeași carte.

Considerăm că redacția revistei Contemporanul ar trebui să privească cu mai multă seriozitate problema îndrumării tînărului său colaborator, atît pentru dezvoltarea talentului real al lui N. Manolescu, cît și pentru satisfacerea sarcinilor de răspundere care revin cronicarului unei reviste în cadrul frontului nostru literar.

Insemnări despre universul prozei lui Eminescu

Contestată de unii pentru stridența narațiunii și barocul frazei, apreciată de alții — aproape din aceleași motive — pentru stilul gotic fabulos și nota halucinantă, hoffmanniană; negată, apoi, cu virulență pentru lipsa de unitate și de perfecțiune stilistică, fixată, în consecință, într-un context literar epigonic — ca produs exclusiv al romantismului german —; îmbrățișată, iarăși, cu frenezie și socotită o solie duioasă a adolescenței poetului, umbrită în toate împrejurările de creația lirică — proza lui Eminescu a avut de întîmpinat, pînă în deceniul al IV-lea (cînd apar lucrări sintetice mai importante), prejudecățile dîrze ale criticilor și profesorilor de retorică, ocupîndu-și cu dificultate un loc în vecinătatea poeziei eminesciene și, în genere, în peisajul literaturii române. Chiar acele puține note exultante ale criticii pornesc mai mult din considerație pentru personalitatea poetului și mai puțin de la realitatea estetică a epicii.

Relieful ei adevărat — vast și înalt spiritual — a fost prea puțin cunoscut pînă la apariția studiilor critice ale lui G. Călinescu, după 1932, bogat ilustrate prin fragmente selectate din manuscrise. În ciuda unor firești limite ideologice ale criticii, a ieșit atunci la iveală un prozator surprinzător prin titanismul lui romantic, prin fantezia îndrăzneață, asociată reprezentărilor unei naturi meditative, neliniștite, obișnuite a cerceta abisurile și orizonturile largi ale existenței. Fundamental lirică, proza lui Eminescu — luată în totalitatea ei — fixează nu numai un peisaj individualizat, inimitabil, ci și o tipologie diferențiată prin latura ei de demonism și înflăcărare patriotică. Ignorarea acestor caracteristici a favorizat judecățile minimalizatoare ale criticii mai vechi, deprinse a aprecia opera numai din unghiul unei anumite formule epice, fără a ține seama de factura stilistică particulară și de împrejurările care au generat-o. La 1870, cînd Eminescu realiza, parțial, proiectele sale epice, literatura română nu cunoștea exemple prea multe în această direcție, în asa chip încît, din perspectiva evoluției prozei noastre, contribuția autorului *Cezarei* și al *Sărmanului Dionis* este substanțială, marcînd și în acest domeniu un moment important.

Eminescu introduce, la noi, fantasticul romantic, în formele lui evoluate, acordate unei vibrații spirituale și unei viziuni cosmologice și tot el fixează fundalul prozei de idei, asociind descripției — reflexivitatea, dînd anecdotei o dimensiune intelectuală, după modelul cunoscut al povestirii romantice care dezvoltă, în etapele ei succesive, o idee fundamentală, cu adînci implicații sociale și morale. Dar Eminescu și-a depășit curent modelele, impunînd o structură nouă și un simbol neașteptat, chiar și acolo unde elementele narațiunii, în atingere cu izvoare ilustre, nu anunțau mai mult decît un exercițiu literar. La Eminescu, corespondențele nu sînt — cînd există cu adevărat — decît puncte de plecare, coordonate generale cuprinse și topite de o fantezie artistică originală. Observația lui Lovinescu că întreaga nuvelistică a lui Eminescu nu are o prea mare valoare, deoarece scriitorul „nu știe crea pe dinăuntru un om cu o psihologie determinată și nu-l poate, mai ales, planta în mijlocul unei ambiențe sociale cu raporturi multiple de coexistență" și în consecință, ea n-ar constitui în fond, decît un produs „prin excelența «livresc» al literaturii romantice germane" — ne apare nu numai nedreaptă dar și surprinzătoare prin fragilitatea criteriilor. Din unghiul realismului balzacian întreaga epică romantică apare nulă, deoarece recurge la fantastic, la geografia visului, ignorînd concretul revelator, conexiunea obiectului. Dar o formulă de artă trebuie judecată prin prisma elementelor ei și cu criteriile ei particulare, altfel conceptele și idealurile artistice se anulează reciproc. Cealaltă obiecție: că proza postumă ar scădea, în ochii generațiilor, pe poet — este un curat neadevăr, izvorît și din necunoașterea, bătătoare la ochi, a epicii eminesciene, pe toată întinderea ei. Aici, o premisă, verificată în cîteva cazuri, duce la o concluzie absurdă, cînd prejudecățile critice iau locul analizei atente a operei. Superstițios în privința postumelor, G. Ibrăileanu (care a dat și studii substanțiale despre poezia lui Eminescu) socotea, de pildă, publicarea *Geniului pustiu* „o impietate... și o mistificare a publicului", conchizînd că autorul în cauză a fost „un mare poet și un detestabil romancier, un romancier mult mai slab decît d-nii x sau y" — de unde ideea, paradoxală, că în lumina scrierilor postume, Eminescu ar apărea minor, inconsistent sub raportul artei literare. Eroarea acestui punct de vedere limitativ nu mai trebuie dovedită. Publicarea postumelor (în ediția monumentală a lui Perpessicius) a revelat laturi inedite ale creației eminesciene, în primul rînd acel caracter eruptiv, titanic, din amplele poeme epice, asemănătoare, ca formulă și tonalitate, cu poemele istorisite ale lui Hugo. Ceea ce s-a numit, la Eminescu, setea de infinit, aspirația spre grandios, într-un cuvînt: titanismul renascentist (T. Vianu a delimitat, la creatorul panoramei *Memento Mori*, acest aspect), proza literară îl amplifică, întărind unele din laturile lui și adăugîndu-i altele noi (cutezanța de a crea cosmogonii și de a stăpîni, prin intermediul științelor oculte, astrele). Dar în puține alte scrieri ale lui Eminescu se afirmă atît de puternic sentimentul cosmic, acea putere, sublim romantică, de a lua în stăpînire lumea astrală și de a o potrivi vibrațiilor unui suflet vulcanic, desprins din contingent, creator de paradisuri siderale. Transpare, aici, acea confesiune proiectată în cosmos, irizată în haos, pe care Albert Beguin — un cunoscător adînc al mișcării romantice — o socotea definitorie pentru întreg romantismul european. Revelația lumii de dincolo de raza noastră de cunoaștere, animarea universului, profetismul care însoțește dialogul cu astrele chinuite de fermentații obscure, misterioase — nu sînt — observa el — fără frumusețe și fără adevăr artistic: mărturiile angajează un destin și păstrează urmele unor suflete însîngerate*). Anexînd proza creației lirice și considerînd-o, în unitatea contradicțiilor ei, ca o manifestare a unei originalități creatoare, a unei personalități plurivalente, se poate delimita cu mai mare exactitate contribuția adusă de Eminescu la dezvoltarea romantismului.

În legătură cu tipul de creație pe care îl reprezintă autorul *Luceafărului*, este locul de a observa că discuțiile de pînă acum s-au bazat prea puțin pe experiența eminesciană, ignorînd-o total sau semnalînd-o între altele, cînd de departe se vede că în evoluția romantismului românesc Eminescu reprezintă momentul cel mai important.

Opinii grăbite au exclus chiar pe Eminescu dintre romantici, încadrîndu-l exclusiv realismului critic (deși elemente, firește, există) din prejudecata că romantismul ar reprezenta dacă nu un curent anti-realist, în orice caz unul inferior realismului în formele lui evoluate. Această confuzie a mers atît de departe, încît într-un manual, nu tocmai vechi, creația romantică a unui scriitor (C. Neguzzi, de pildă) era consemnată cu stîngereală, făcîndu-se imediat precizarea că prozatorul în cauză are și narațiuni realist-critice. Oacarea scriitorului era salvată și comentatorul, satisfăcut, analiza pe larg acele scrieri critice, uitînd de tot contribuția lui romantică.

Dar chiar în cazul lui Eminescu, dogmatismul critic, în formele lui frapante și vulgare (manifestat chiar într-un capitol de manual școlar), a restrîns universul poetic la cîteva motive, mai ușor de detectat în laturile lor critice, ignorînd aspectele fundamentale, adînc romantice ale creației. Încercări critice mai noi au reabilitat nu numai formula romantică eminesciană (ce se impune aproape ca o evidență), ci au mers mai departe, definind tipul de romantism pe care îl reprezintă creatorul *Luceafărului*. După G. Călinescu (care a arătat, în cadrul unui foileton din *Contemporanul*, semnificația acelui „idealism" al romanticilor), Silvian Iosifescu, în articolul *Universul romantic (Gazeta literară)*, pornind de la disocierea dintre romantismul paseist, medievalist și cel activ, cu accente revoluționare, fixează romantismul eminescian într-un context în care implicațiile ideologice, raporturile cu literatura populară și cu mesianismul generației de la 1848 se întrevăd. Firește, discuția despre universul romantic al lui Eminescu trebuie să depășească delimitarea tipologică, clasificarea, intrînd mai în adînc în analiza viziunii artistice și a simbolurilor fundamentale ale creației. Se poate remarca, din această perspectivă, și originalitatea romantismului eminescian în raport cu romantismul german de care a fost, indiscutabil, influențat, fără a fi, însă, o simplă transpunere a lui. Întreaga romantică germană, pe care a cunoscut-o în epoca studiilor, a lăsat ecouri în opera lui Eminescu, într-o bună măsură în epica lui fantastică și filozofică. Dar simpla depistare a izvoarelor nu este suficientă. Se poate ușor constata deosebirea dintre tipul visătorului nostalgic la Novalis și visătorul înflăcărat, patriot, faustian și byronian — cum observa G. Călinescu, frecvent în opera lui Eminescu.

Heinrich von Offerdingen, eroul lui Novalis, socotește visul — în contrast cu tatăl său, raționalist, spirit practic — un mesaj divin, o șoaptă misterioasă venită de departe, din zonele cele mai profunde ale universului. Eroul eminescian asociază fantasticului aspirația nobilă pentru eliberarea individului și a poporului. Chiar aventura onirică nu pomește, la personajele eminesciene, din vreo atracție specială pentru lumea tenebrelor, dintr-un impuls iraațional, ci din dorința de a evada din contingent, de a explora universul existențial, opunîndu-se, pe alt plan (în formele particulare, limitate, ale romantismului) „fantasmagoriilor" unei false civilizații. Accentul protestatar, fuziunea dintre caracterul demonic și cel înalt patriotic conferă romanticii eminesciene un atribut aparte în cadrul acestui curent.

La baza pesimismului — atunci cînd se afirmă în scrierile lui Eminescu (pe o latură deloc neglijabilă) — nu stă, iarăși, o filozofie sigură și definitiv constituită, o viziune sumbră asupra existenței; așa cum s-a semnalat de către contemporani (Gherea, mai tîrziu G. Ibrăileanu), o experiență socială mai largă, un fenomen cu mai adînci implicații în epocă au favorizat apariția pesimismului, în accentele cele mai dureroase, mai înalt tragice. Asimilarea filozofiei lui Schopenhauer — ulterioară, ca proces intelectual, primelor scrieri în care transpar note de decepționism, la Eminescu — nu apare detașată de atmosfera socială a timpului. Discrepanța dintre etica stoicismului și iubirea pătimașă pentru popor și valorile lui spirituale, dintre nota decepționistă și dîrzele aspirații ale eroului eminescian, dintre constiința însingurării dureroase și titanismul său nu poate fi în nici un caz justificată numai prin formația spirituală a scriitorului, după cum ignorarea izvoarelor romantice germane limitează posibilitatea criticii de a da o explicație științifică unui fenomen artistic atît de complex.

Este locul de a arăta că Eminescu reprezintă, în mișcarea de idei a secolului al XIX-lea, momentul în care romantismul românesc, afirmat mai înainte, atinge expresia lui cea mai strălucită și mai universală. Se pot delimita trei valuri romantice la noi, ultimul — și cel mai de seamă — fiind reprezentat de Eminescu. A existat, mai întîi, un romantism elegiac, stăpînit încă de modele, după care, în conjunctura revoluționară din deceniul al V-lea (culminînd cu anii din preajma revoluției de la 1848) răsună accentele puternice ale unui romantism mesianic, înflăcărat patriotic, reprezentat de Eliade Rădulescu, Alecsandri, Russo, Bălcescu — prin opera sa istorică. Atașamentul față de trecutul național, notele iluministe pronunțate, prețuirea literaturii populare și îmbrățișarea idealurilor poporului au impus mișcării romantice de la noi direcții progresiste care vor determina dezvoltarea ulterioară a întregii literaturi.

Eminescu începe a scrie într-o epocă cînd idealurile revoluției de la 1848 fuseseră trădate, o epocă încurajatoare pentru pesimismul social, deoarece — cum observă Lenin într-un articol despre Herțen — decepționismul este fructul firesc al unei epoci în care iluziile democrației burgheze sînt *deja* risipite, iar revoluționarismul proletariatului *încă* nu s-a afirmat. Preluînd idealurile generației anterioare, în epoca „formelor goale", a „fanariotismului" (perioada în care se pecetluiește „monstruoasa coaliție" între burghezie și reprezentanții feudalității), Eminescu le asociază, firesc, viziunea, ideologia timpului și, de bună seamă, reacția sa față de tot ceea ce limitează manifestarea personalității omului. Romantismul capătă, prin contribuția sa, dimensiuni noi, și în primul rînd una de ordin spiritual. Îi dă, am zice, o viziune care depășește orizonturile spațiului nostru, integrîndu-l astfel mișcării literare europene. Proiectele scriitorilor anteriori Eminescu le reia din perspectiva culturii și viziunii sale artistice. Să semnalăm numai încercarea de a crea o epopee dacică, epopee care însuflețește și pe Eminescu, ca și pe predecesorii săi, dar din unghiul altei concepții estetice. Mai toți eroii săi (atît cît se poate înțelege din proiectele dramatice și din epică) sînt naturi chinuite, stăpînite de aspirații mari, sociale și spirituale, unind, cum am spus, satanismul romantic cu iubirea pătimașă pentru patrie. Sînt, cum observă scriitorul într-o narațiune, niște „metafizici", inadaptabili superiori, imposibil, prin formația lor spirituală și puritatea morală, a se integra unei civilizații „pozitiviste", adică restrictive, brutal materialiste. „Idealismul" lor este protestatar, stoicismul — o formă de superioară detașare, visul — o terapeutică morală. Eminescu a lărgit apoi cadrul de inspirație al romantismului, anexînd literaturii experiența intelectuală a omului și fantasticul, în expresia lui filozofică și savantă (*Avatarii faraonului Tlà*); aplecîndu-se asupra individului de rînd (*Ioan Vestimie*); a ridicat datele realității la o altitudine a dezbaterii literare unde concretul insignifiant capătă o aureolă de mister și grandoare romantică, făcînd uz de acea ridicare la putere pe care o reclama Novalis: „Cînd eu dau elementelor comune un sens sublim, obișnuitului un aspect misterios, faptului cunoscut demnitatea ineditului, ființelor finite un reflex infinit — atunci — mărturisea autorul *Imnurilor* — le fac romantice".

Experiența eminesciană (avem în vedere proza) cuprinde și alte aspecte legate de formula artistică. Autorul *Sărmanului Dionis* operează frecvent cu ironia romantică, expresie superioară de detașare, asociată dezamăgirii și înnobilată prin surîs; introduce nota umoristică alături de timbrul sfîșietor al elegiei, utilizează elementele comicului — de la înțepătura blîndă, afectuoasă din *La aniversară*, la ironia incisivă din *Părintele Ermolachie Chisăliță*. Captează muzica interioară a sufletelor cristaline, explorează dimensiunea misterului și a fabulosului, stilizînd modelele folclorice (*Făt-Frumos din lacrimă*) și deturnînd fabula spre un sens simbolic, de un profund umanism: expresii ale unei concepții estetice cuprinzătoare și ale unei originalități care ridică proza romantică a lui Eminescu cu mult deasupra simplelor experiențe.

Ca toți romanticii, el este un creator de mituri, de simboluri universale, reluînd adesea motive literare cu o largă circulație. Așa, de pildă, motivul omului care și-a pierdut umbra (dezvoltat de Chamisso în povestea stranie a lui *Peter Schlemihl*), Eminescu îl integrează în *Sărmanul Dionis* și în fragmentul *Umbra mea* unei viziuni în care se pot descifra sentimentul cosmic și subiectivitatea gîndirii filozofice. *Archaeus*, din aceeași sferă de preocupări spirituale, este un dialog socratic, punctat epic prin referiri la tipologia umană și la fapte aparent neverosimile, dar înlănțuite într-o dialectică subtilă. O dată fixate aceste premize filozofice (apriorismul în *Sărmanul Dionis*, ideea egoismului, ca motor al actelor umane, de sursă shopenhaueriană, în *Cezara* etc.) fantezia se desfășoară în voie, înfrîngînd rigiditatea temelor inițiale, în așa mod încît demonstrația trece pe planul doi sau se resoarbe cu desăvîrșire în pasta epică.

Eminescu este, la modul lui romantic, și un observator al contemporanilor. Cîteva mutații (transparente de altfel) în epoci mai îndepărtate pun în evidență spiritul lui pătrunzător, înverșunat polemic și deprinderea de a privi sociologic. *Aur, mărire și amor. La curtea cuconului Vasile Creangă*, narațiuni neterminate, se inserează „fiziologiilor" lui Alecsandri, Kogălniceanu, Russo, C. Negruzzi, cu efortul vizibil de a surprinde categorii sociale mai largi și de a ilustra o idee generală: înțelepciunea bătrînilor de o conformație morală solidă în raport cu superficialitatea tinerilor desprinși de tradițiile sănătoase. În *Ioan Vestimie* revarsă acea spiritualitate romantică asupra unui personaj din epoca de izbîndă a noii clase „a roșilor": micul funcționar, martirul cancelariilor. Dionis însuși nepozitivist este — sau e pe cale de a deveni — copist. Într-o variantă anterioară a narațiunii *La aniversară (Iniția sărutare)*, protagoniștii sînt oameni umili, cu procese împovărătoare, cu griji, și numai amintirea fericirii de altădată îi mai însenînează. Eminescu se încearcă și în fantasticul negru (*Fragment*), cu o notă de macabru, sau în proza de evocare a unui ev mediu fanatic și crud (*Iconostas și Fragmentarium*), recurgînd la descripția rece, obiectivîndu-se față de subiect. Acestea nu sînt însă decît exercițiii, impresii de pe urma vreunei lecturi, cum singur mărturisește undeva, vorbind de pasiunea lui pentru cărțile vechi și de obișnuința de a-și nota observațiile. Acest caiet de impresii se păstrează (mss. 2255) și în el apar concentrate majoritatea proiectelor epice. Sînt, apoi, răspîndite în caietele sale, dialoguri, scene disparate, ilustrînd epic un aforism sau simple observații privitoare la realitatea obișnuită. Interesul lor este pur documentar.

Arta prozei eminesciene este, cum s-a văzut, extrem de întinsă: de la secvența critică asupra moravurilor contemporanilor pînă la roman, trecînd prin povestirea filozofică și incursiunea fantastică, cu o expresie savantă (acea reconstituire arheologică, în maniera lui Gauthier, din *Avatarii faraonului Tlà*, mergînd pe firul reîncarnărilor succesive ale unui personaj desprins din negura istoriei) sau nutrită de fabulosul popular (*Făt-Frumos din lacrimă* și într-o oarecare măsură — *Poveste indică*, deși, aici, modelul cult, intermediar, se observă). Valoarea ei nu stă, cum s-a spus, numai în descriere, ci în vibrația intelectuală, în cutezanța de a supune un univers vast rigorilor creației, de a introduce cu decizie fantasticul și experiența omului de geniu.

Cu Eminescu, sensibilitatea romantică în marile ei aspirații și istoviri dureroase se afirmă — în literatura noastră — hotărîtor și pe terenul epicii.

Eugen Simion

*) Albert Beguin: Avant-propos, Le Romantisme allemand (Les cahiers du sud, 1949).

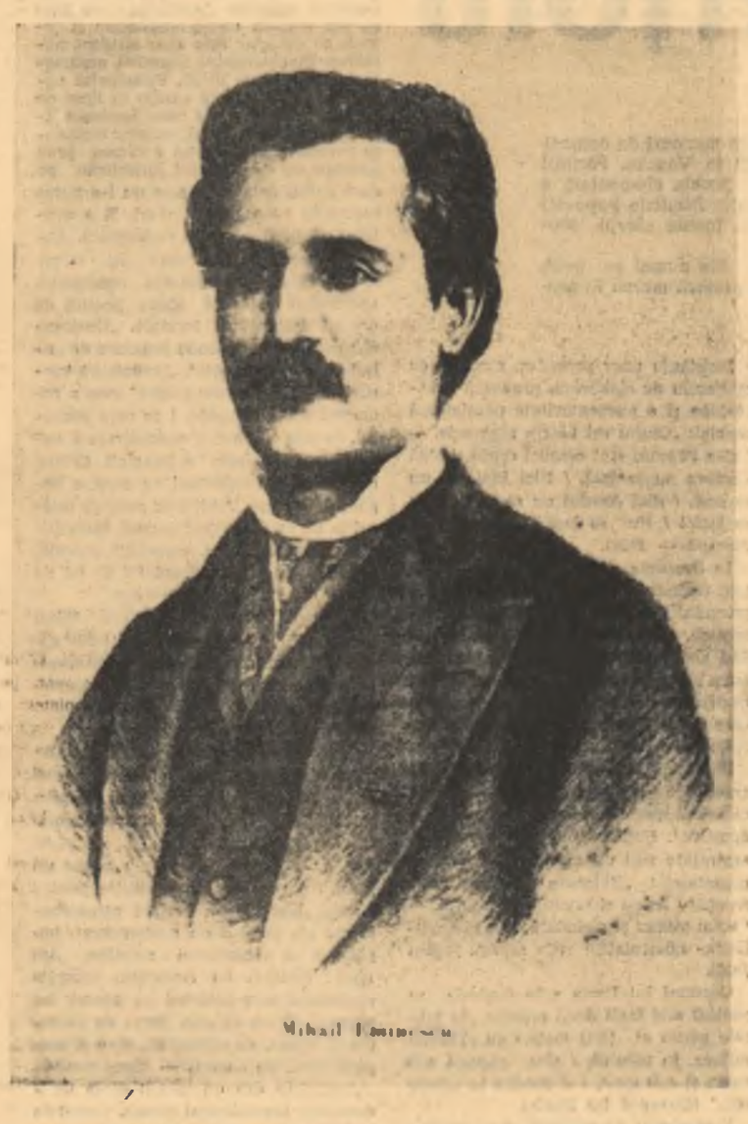

Mihail Eminescu

„...«Familia» a fost cuibul de unde a ieșit acest talent mare, noi l-am prezintat pentru prima oară publicului; cu cea mai mare plăcere vinim dar să-i aducem tributul stimei, punînd în fruntea acestui număr portretul său. (Iosif Vulcan)

(„Familia", an. XXI, 1885 nr. 2, 13 (25) ian. p. 14)

Un tezaur de gîndire și de expresie poetică:

Variantele eminesciene

Se știe că poeziile, pe care le-a publicat acum 80 de ani T. Maiorescu într-un volum precedat de o scurtă și elogioasă prefață, erau chintesența artei lui Eminescu, dar caietele lui erau pline de alte poeme, de variante numeroase, publicate după o jumătate de secol de la moartea poetului în ediția erudită, fundamentală, a acad. Perpessicius. Variantele eminesciene sînt un tezaur de gîndire și de expresie de însemnătate capitală pentru cunoașterea și înțelegerea mai deplină a personalității artistului, a muncii sale de perfecționare a limbajului poetic. În variante putem urmări cîștigurile semantice, figurate, ale cuvîntului în contexte absolut noi: aci se vede, de la etapă la etapă, amploarea imaginației și, concomitent cu ea, dezvoltarea capacității limbii de a reconfigura realități și idei într-o perspectivă de neistovită înnoire a versurilor.

Laboratorul poetului în care intrăm, urmărind variantele pe care erudiția, sensibilitatea și stăruința impresionantă a editorului, acad. Perpessicius, le-a organizat, redînd aspectul arhitectonic originar al lucrării poetului, este plin de surprize și de învățăminte la fiecare pas. De la o formă la alta se împlinește miracolul cuvîntului sub ochii noștri; poetul supune materia lingvistică unei prefaceri atît de adînci, sub puterea inspirației și după cerințele fondului de idei, încît noutatea versului uimește azi poate încă mai mult decît pe contemporanii poetului; ei nu aveau la îndemînă bogăția de variante, tipărite acum mai bine de două decenii. Variantele confirmă pe deplin adevărul spus în finalul prefeței la ediția princeps din 1883: Eminescu a fost un poet „înzestrat cu darul de a întrupa adînca sa simțire și cele mai înalte gîndiri într-o frumusețe de forme subt al cărei farmec limba română pare a primi o nouă viață".

Trăsăturile esențiale ale creației eminesciene apar pe fiecare dintre miile de pagini încărcate cu versuri și imagini mereu schimbate în procesul de distilare a ideii și a expresiei poetice. O idee, o impresie fugară, un amănunt polarizează asocieri inedite de cuvinte, pe care apoi le organizează în metafore de mare efect sugestiv. Fantezia uriașă, gîndirea profundă, capacitatea incomparabilă de inovație stilistică constituie o sursă de regenerare a strofelor; variantele sînt adesea poeme de sine stătătoare, sînt multe fragmente cu nimic mai prejos decît poemele publicate de poet. De la o simplă schiță inițială, cu elemente de vorbire curentă, cu multe epitete și neologisme în faza întîi a activității poetice, artistul se ridică la imagini, la metafore, la construcții stilistice de mare virtuozitate, definitive și unice în literatura română. În primele poeme, perspectiva cosmică este conturată într-un context foarte greu de parafrazat în termenii comuni; poetul a scris întîi:

> Să văd lumile toate-n adînc cum se cern,
> Cum toate-s nimica... cum pratu-i etern...

versuri pe care le schimbă pentru a obține antiteza prin epitete pe care le și subliniază:

> Să văd cerul negru că lumile-și cerne,
> Ca prăzi trecătoare a morții eterne („Mortua est")

Altă dată, încercări succesive consemnează în variante preocuparea de a da amănuntului semnificativ precizia clasică, în stare să trezească în cititori o adîncă satisfacție estetică; metafora pe care o urmărește vrea să sugereze un adevăr comunicat în termeni hiperbolici; așa încearcă versurile:

> a) Ochii albaștri strălucesc ca
> Picături de vecinicie.
>
> b) Ochi albaștri ard sub frunte
> Picături de vecinicie.
>
> c) Iar în ochii ei albaștri
> Vecinicia-i adunată.
>
> d) Și în ochii ei albaștri
> Toate basmele s-adună.

În același an cînd apărea poezia Crăiasa din poveți (1876), deși poetul era conștient de forța sa creatoare, își nota ca pentru sine:

> Putut-am eu cu lira străbate sau trezi
> Nu secolul, ca alții — un ceas măcar, o zi?
>
> (Postuma: Icoană și privaz)

Tumultul romantic și unele înfățișări retorice ale primelor poeme dispar și versurile capătă treptat o concentrare și o originalitate tot mai evidentă. În locul ornamentului stilistic exterior (epitete, comparații, numeroase personificări) se ivește metafora nouă în contextul specific eminescian. Cuvîntul apare în vecinătăți neașteptate și-și dilată sensurile, căpătînd noi valori figurate. Poetul atinge acel echilibru al facultăților lui creatoare care imprimă operei o notă de clasicism. Variantele ne ajută să vedem treptele acestei perfecționări și să înțelegem prin exemple concrete sensul celor spuse de poet însuși în această însemnare: „Mama imaginilor, fantazia, îmi pare a fi o condițiune esențială a poeziei — pe cînd reflexiunea nu este decît scheletul, care în opera de artă nici nu se vede... La unii predomină una, la alții alta; unirea amîndurora e perfecțiunea; părtătorii — geniu".

În poemele de maturitate, Eminescu a îmbinat fantezia care l-a îmboldit mereu să breeze noi și noi imagini, comunicînd în variante numeroase amplitudinile vibrațiilor lui afective în fața realității, a vieții, cu reflexia care a dat un fond filozofic original **Scrisorilor, Glossei, Veneției, Luceafărului.** Formele prin care au trecut poemele, de la schița fugară la definitivarea pentru tipar, oglindesc, fiecare în mic și într-un grad aparte, linia ascendentă a aspirației artistice, a forței limbajului său poetic. Două strofe în versuri scurte conțin, în primele schițe ale **Scrisorii II,** expresia încrederii în arta sa literară:

> Tu cu mintea ta cîlțoasă
> Și cu stil greoi, bombastic,
> Vrei tu să mă-nveți pe mine
> Ce-i frumos și ce e plastic...
>
> Cum s-așează lac pe pînză
> Să-nveți poate oricine,
> Dar desemnu-mi fie plastic
> Și culoarea pusă bine.

A fost o căutare permanentă și inspirată, în tezaurul de cuvinte și construcții al limbii noastre, a acelor elemente capabile să dea un relief nou, pregnant, versurilor sale: „desemnul plastic" și „culoarea pusă bine" sînt încercate în variante al căror număr crește mereu în opera de maturitate, trecînd de cîteva zeci pentru sonetul **Veneția** pentru **Mai am un singur dor, Glossa** etc. Nimeni n-a spus despre lună: **copila cea de aur, vis al negurii eterne,** imagine numai a lui Eminescu, în care, ca în alte sute de imagini, **desemnul** este într-adevăr **plastic și culoarea potrivită,** adecvată tabloului. La fel, cînd schimbă:

> Intră-n cadrul de-ntuneric
> O icoană de lumină...
>
> în
>
> În privazul negrul-al vieții-mi
> E-o icoană de lumină. („Singurătate")

În luptă cu rezistența materialului, poetul a străbătut etape lungi de finisare a versurilor, căci cuvîntul „ce exprimă adevărul" trebuia dăltuit ca marmura în atelierul sculptorului. Deseori, însă, de la o variantă la alta, saltul calitativ impresionează:

> Și dacă tu m-ai fi privit
> Odată din adins,
> Pe drumu-mi vieței liniștit
> O stea s-ar fi aprins.
>
> De-mi dăruiai din ochi senin
> O rază dinadins,
> În calea timpilor ce vin
> O stea s-ar fi aprins.

Ultimele poeme eminesciene aduc versuri care sînt parcă aforisme tăiate în marmură. Efortul de a concentra înțelesuri adînci în contextul lapidar produce în laborator o mare risipă de versuri în variantele la **Scrisori,** la **Luceafărul**; ele umplu zeci de pagini în ediția acad. Perpessicius. Un exemplu elocvent îl iau din variantele **Luceafărului,** poem despre care, în 1930, acad. Tudor Vianu scria: „Aproape toate motivele, toate ideile fundamentale, toate categoriile lirice, toate mijloacele lui Eminescu se regăsesc în **Luceafărul,** creațiunea lui cea mai înaltă". Mă refer la finalul poemului. Prima schiță urma încheierea basmului versificat „Fata din grădina de aur":

> Fiți fericiți — cu glasu-i stins a spus —
> Atît de fericiți, cît viața toată
> Un chin s-aveți: de-a nu muri de-odată.

Ca să obțină „înțelesul alegoric", despre care a vorbit într-o notă marginală, poetul transformă mai întîi astfel finalul:

> Trăiți în cercul vostru strîmt
> Și în favoarea sorții,
> Căci ceea ce în suflet simt
> E voluptatea morții.
>
> Trăind în cercul vostru strîmt
> Norocul iubirea vă petrece,
> Ce eu în sufletul meu simt
> E nemurirea rece.

O ultimă modificare esențială pretace versurile finale, într-o construcție mai adecvată filozofiei întregului poem, pentru a sublinia opoziția pe care el a enunțat-o:

> Ci eu în lumea mea mă simt / Nemuritor și rece

versuri în care fiecare cuvînt aduce precizări esențiale: **ci** — opoziția netă — **eu, mea,** față de **voi. Nemuritor și rece** e o concluzie de renunțare definitivă, suprema detașare a lui Hyperion de contingențele lumești; încheierea zbuciumului unui geniu care, cum notase poetul, „dacă... nu cunoaște nici moarte și numele lui scapă de noaptea uitării, pe de altă parte, aici pe pămînt nici e capabil a ferici pe cineva, nici capabil a fi fericit. El n-are moarte, dar n-are nici noroc".

Multe dintre temele și motivele care au generat poemele eminesciene apar într-o lumină nouă, mai grele de înțeles și mai bogate în imaginile din care s-a ales cristalul operei definitive, dacă parcurgem variantele, dacă ne oprim la formele succesive ale rotunjirii ideilor și imaginilor căutate febril de poet. Devotamentul unui poet, critic, istoric literar neobosit ne-a pus la îndemînă acest tezaur: **Opere,** în ediția Perpessicius. Însemnătatea lucrării a fost subliniată acum două decenii într-o conferință la Ateneu de către Tudor Arghezi care a spus: „Un studiu care nu se face nici în critica scrisă nici în cea orală, la catedră, ar folosi și cititorilor și scriitorilor înșiși. Tînăr sau mai puțin tînăr, vîrstnic sau trecut, cum se poate spune cu eufemisme de politețe, un scriitor rămîne, la toate vîrstele, un debutant care își începe în toate zilele slova. Arta e o neîntreruptă reluare a meseriei de la capo. Felul de a lucra al lui Eminescu, identificat nu pe confidențe și indiscreții, ci pe opera lui scrutată punct cu punct, silabă cu silabă, icoană cu icoană, expresie cu expresie, ne-ar putea învăța multe lucruri în ucenicia artistică".

Cercetînd în acești ani tezaurul de variante eminesciene pentru a urmări evoluția stilului artistic de la cuvînt la metaforă, de la procedeele romantice ale tinereții la inovația atît de întinsă în operele clasice de maturitate, mi-am dat seama cît adevăr cuprind cuvintele celui mai mare poet al nostru de azi. Valoarea documentară și originalitatea estetică a variantelor vor solicita desigur atenția și prețuirea tuturor scriitorilor noștri, care vor găsi în variante îndemnul de a da o nouă strălucire poetică graiului romînesc.

Gh. Bulgăr

50 DE ANI DE LA MOARTEA PIONIERULUI AVIAȚIEI ROMINEȘTI

DE VORBA CU MECANICUL LUI AUREL VLAICU

de Mihai STOIAN

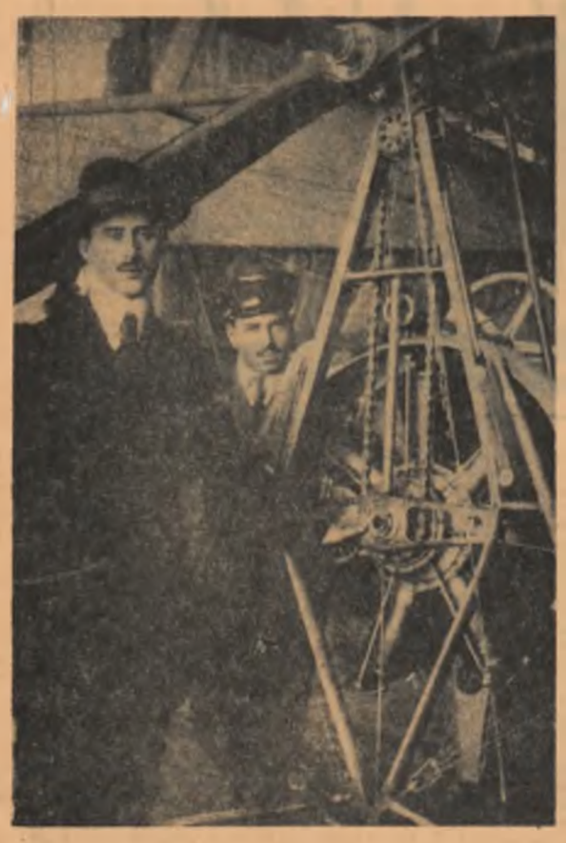

Acum cincizeci și doi de ani : 1911 — Ion Ciulu și Aurel Vlaicu lîngă aparat.

În toamna lui '49, am aflat din întîmplare că fostul mecanic al lui Aurel Vlaicu, pe nume Ion Ciulu, trăiește în cartierul Ferentari, pe strada Sergent Turturică nr. 61—63. Omul era în pragul vîrstei de 60 de ani, încă puternic, cu ochi excesiv de binevoitori și atenți. Vorbea puțin despre lucrurile la care fusese martor : construirea aeroplanului „Vlaicu 1" și „Vlaicu 2", zborurile de la Cotroceni (primele ridicări de la pămînt), Hănească, Blaj, Sibiu, Brașov, Iași.

Acum, în această toamnă a lui '63, n-am știut cum am să-l găsesc pe Ion Ciulu. L-am regăsit la aceeași adresă. Mult schimbat, e un bătrîn de 73 de ani cu ochi liniștiți, stinși, cu glas profund. Dacă-i cer să vorbească din nou despre Vlaicu, e numai pentru ca nimeni altul nu poate, mai bine decît el, să dea astăzi culoare și autenticitate unor fapte petrecute cu cincizeci de ani în urmă.

Îl rog și pe această cale să-mi ierte insistența.

Succesele d-lui inginer Vlaicu

— Sînteți obosit ?

— Nu. Mă simt bine.

— N-o să vă țin prea mult de vorbă.

— Îmi place să mai stau și eu de vorbă cu cineva. Nu-ți face nici o grijă. Mă simt bine.

Începem.

— Prima dumneavoastră întîlnire cu Vlaicu a avut loc...

— În toamna anului 1909. Noiembrie.

— Cîți ani aveați atunci ?

— Aveam 18 ani... ori 19.

— 19. Și lucrați ?...

— Lucram la atelierul mecanic al Arsenalului Armatei.

— Calificat ?

— Nu, eram ucenic în anul trei.

— Cum l-ați întîlnit pe Vlaicu ?

— Era într-o zi de noiembrie, cînd domnul Vlaicu a venit prima dată în arsenal. Știu că în atelierul de mecanică unde lucram eu a apărut un tînăr brunet, gambetă în cap, pardesiu bleumarin trei sferturi, pantaloni dungați, strînși pe picior și mai largi jos...

— Baston ?

— Baston nu, gambetă. Știu că s-a dus în cabina maistrului de atelier și, după ce a vorbit cu el, maistrul m-a chemat pe mine și diferiți lucrători și mie maistrul mi-a zis : „Dumneata lucrezi diferite piese".

— Vă mai amintiți ce piese ?

— Cum să uiți ? Mie mi-a dat niște filere pentru filetajul tendoanelor și niște schițe pentru tendoanele aparatului de zburat.

— Desen adică ?

— Da, desen. Schițe. La alți lucrători le-a dat roți dințate, să le lucreze la strung.

— Și, firește, v-ați apucat de lucru. Cu tragere de inimă, cu încredere, sau...

— Cred și eu că noi, muncitorii, ne-am apucat de treabă cu toată tragerea de inimă. Știam că din munca noastră o să iasă primul aeroplan românesc. Puțin lucru ? Și noi ca noi, dar mai grăbit ca toți era dînsul.

— Era un om agitat, mai nervos ?

— N-avea răbdare...

— Voia să vadă aparatul gata.

— Voia repede-repede... Eu de multe ori îi ziceam : „Domnule inginer, să facem piesa asta mai bine..." „Nu, că am calculat-o eu". „Da, dar materialele noastre... ce avem noi aici..."

— Toate schițele erau ale lui Vlaicu ?

— Da, dumnealui le calculase pe toate. Și iată cum, peste noapte, ne-am văzut din mecanici și ucenici, constructori de aeroplane.

— Asta deși „arsenalul nu-i fabrică de pînze"...

— Aha, vorbiți de ce s-a întîmplat la direcție, cînd domnul inginer s-a prezentat cu adresa... În adresă se spunea că aeroplanul trebuie construit la noi în arsenal, însă directorul Miclescu i-a spus : „Aici nu e fabrică de aeroplane !" „E ordin !" „Dumneata ai mai făcut aeroplane ?" „Nu, n-am făcut". „Atunci să nu mai vorbești"... „Dumneata știi ce este un aeroplan ? Trebuie să știi că aeroplanul zboară cu motor, are nevoie de pînze și la arsenal...".

— „Nu-i fabrică de pînze !"

Pînă la urmă, Miclescu n-a avut încotro și a trebuit să-i dea ascultare lui Vlaicu. De altfel era și el inventator. Inventase un obuz care cînd a fost pus în tun, n-a mai mers tunul. Mai tîrziu, dacă am început să zburăm, venea și el la Cotroceni, în trăsură cu coșul ridicat, stătea între niște salcîmi, să nu se știe că-i pe-acolo... Mai era și alt colonel la arsenal, Nanu, ăsta îi tot zicea domnului inginer așa : „Și ți-aș zice foaie verde, și mi-e teamă că te-oi pierde". Dar i se răspundea : „Doară dă-mi pace, că nu mă pierz eu așa curînd". Nouă însă, ucenicilor, că eram doi, eu și încă unul mai mic, Radu, ne spunea fel și fel. Cum a meșterit el o dată, copil, o bicicletă de răchită și cum a umblat cu ea, orbește, pînă a nimerit în Mureș. Cum stătea pe prispă cu fratele Ion și înșira la vorbe aiurea, iar tatăl lor le striga : „Dară tăceți, ficiori, din gură". Și ei : „Nu că vorbim englezește". Noi doi, eu și celălalt ucenic, Radu, rideam. Domnul inginer știa să le zică cu haz .O dată ne-a luat chiar la teatru, la grădina de vară, unde era expus un aeroplan de tip „Farman". Ne-a cumpărat bilete și ne-a dus. Cînd am văzut noi ce sîrmoaie groasă are, ce-am zis : „Bine mai lucrăm !"

Subtitluri : Facsimile din presa vremii

— De obicei era vesel, trist ?

— Ca omul. Cînd era vesel, cînta cîntece ardelenești ; cînd era trist, nu scoteai o vorbă de la el. O singură dată a făcut altfel : cînd l-a văzut pe Bleriot că zboară la București și el n-avea încă aparat, doar planuri și modele, a zis : „Măi, al dracului franțuzul ! Dar nici eu nu m-oi lăsa mai prejos !"

— Construirea aparatului a ținut din noiembrie 1909 pînă-n mai 1910.

— Da, aparatul nr. 1 era gata la 1 mai, dar fără să avem motor. Inventatorul fusese la Paris, vorbise și cu Vuia acolo, și comandase direct la fabrică un motor așa cum îl voia dumnealui. Cum s-a întîrziat cu trimiterea banilor, l-am primit abia către sfîrșitul lunii. Ministrul de atunci zicea că nu așa a înțeles el să fie nevoie și de motor, ha să-l mai și plătească. În sfîrșit, a fost multă alergătură. Dumnealui pleca mereu din atelier, ori la direcție, de se certa cu Miclescu, ori la minister.

— El nu dispunea de bani ?

— Nu.

— 300 de lei pe lună, atîta primea la arsenal.

— 300. Mînca la cantină, ori rămînea de multe ori cu noi în atelier, la lucru, fiindcă nici nouă nu ne venea să lăsăm lucrul început la jumătate. Atunci îi dădea bani ucenicului celălalt mai mic, lui Radu, și-i zicea : „Haida, Radule, să ne aduci o pîne de cinci (adică un sfert), salamă de Sibiu de 30 de bani, o ridice de lună sau o ardeie". Și mîncam acolo, lîngă aparat, pe-o bucată de hîrtie.

— Nu era mîndru ?

— Domnul Vlaicu ? Mîndru da, dar nu cu noi. Era om popular. Nu găseai așa inginer, atunci. Noi, dacă ne-ar fi spus : „Ie mai săriți voi și-n foc pentru mine, tu Ioane și tu măi Radule", săream. Păi n-am și pățit-o ? Nu l-a amendat cu douăzeci de lei colonelul, pe unul dintre noi, fiindcă i-am fi lucrat un șurub fără model, adică fără aprobare ? Degeaba s-a dus iar la direcție, a făcut scandal, nimic. În atelier, cînd s-a întors, s-a apucat de lucru și n-am mai putut scoate în ziua aceea de la dumnealui nici un cuvînt, nici măcar un zîmbet.

După cincizeci și doi de ani : Ion Ciulu — 13 septembrie 1963

— 20 de lei amendă pentru un șurub ? Pentru un șurub fără aprobare. Cam mult... Deși pentru Vlaicu, în mod special, un șurub valora mult. Goga povestește că odată, după ce i s-a plîns că nu știe să vorbească ales, ca alții, Vlaicu a scos din buzunarul vestei un șurub și a zis doar : „Iaca, o silabă din gîndurile mele"...

— Adevărat.

VLAICU A ZBURAT !

Reușita experiențelor de la Cotroceni ale primului aviator romîn

Era înalt ,cu mîini mari, grele și te privea în ochi așa cum te privesc copiii. Îndrăzneala i-o citeai în ochi, pe față, în mers. Îți spunea că de frică nu poate fi vorba la dumnealui, că dacă ți-e frică nu te încurci de la bun început cu mașini de zburat. Și-ți povestea cum din aeroplan privește în jur oblic și așa uită că e sus, la înălțime, și că dacă nu privește pămîntul, i se pare că stă pe loc, deși motorul bate cu putere și dumnealui plutește ca pe niște șine nevăzute. Nu se temea în aer, nu se temea nici pe pămînt. Aici nu mai privea oblic, ca sus, în aer, ci de-a dreptul, fățiș. Asta cînd nu era ocupat cu aparatul. Cînd era ocupat cu aparatul, nu te mai vedea ; pe nimeni nu mai vedea, dădea doar tîrcoale aeroplanului, îl cerceta, îi încerca sîrmele, pînza și dacă se așeza în scaun și dădea drumul motorului, începea să vorbească, dar prin semne, adică eu mă duceam puțin mai încolo, priveam pe sus, priveam cîmpul, și dacă totul era în regulă, îi spuneam tot prin semne că poate să iasă din hangar. Asta a fost obiceiul de la bun început... Începutul l-am făcut la arsenal, la atelier. Da, dacă vreți, se poate spune și așa cum ziceți dumneavoastră, că aeroplanul a zburat atunci, întîi și-ntîi, în atelier. Motorul a venit la 29 mai. L-am demontat în arsenal. Complet. Dumnealui l-a demontat, l-a văzut, la revizuit, l-a pus la loc, l-am montat în aeroplan, am făcut o probă în gol și pe urmă am pus lanțul de transmisie la motor. A urmărit toate piesele cum merg ; cum merge motorul, cum merg elicele. Da, era proba obișnuită, în gol. Ce motor ? Un „Gnome" de 50 cai, rotativ ; ales astfel pentru că aeroplanul putea să zboare cu el și cu 50 la oră, pe pămînt, dar și cu 100 în aer. Cîte elici ? Două. Una tractivă și alta propulsivă. Cea din față trăgea, cea din spate împingea. Și după ce a fost gata, pus la punct, am demontat aeroplanul, a venit un vagon de cale ferată, l-am suit în vagon și l-am dus la Cotroceni. Acolo era un hangar mare, al Aerostației, cu pereți de tablă și cu o morișcă de vînt pe acoperiș. L-am montat la loc într-o groapă de vreo 4 m adîncime, domnul Vlaicu a cumpărat niște scînduri și cu soldații am tras aparatul afară. Mai tîrziu aveam să construim o platformă lîngă hangar. Era vara lui '911 ; călduroasă. Și l-am văzut cum începe să învețe să conducă aeroplanul. Întîi rulări pe pămînt, apoi mici sărituri. Aeroplanul avea trei roți, roata din spate îi făcea mizerii. Era pusă doar pe-o furcă de bicicletă pe două resorturi. Pînă la urmă a pus dumnealui o patină și roata lucra mai frumos. După ce s-a suit de șase ori în aparat, a izbutit să zboare ! Acum se ridica la 50 de centimetri, la un metru, la doi, zbura o sută, două sute de metri, făcea sărituri din ce în ce mai mari. Știu că într-o zi de sîmbătă, după amiază pe la ora șase, erau de față și scriitorii, „pretenii" dumnealui, cum îi plăcea să zică : Vlahuță, Iosif, Chendi, Goga... După ce s-a urcat în aeroplan, n-a mai scăpat motorul din ochi. A manevrat încordat cîrma, a pornit. După cîțiva zeci de metri pe pămînt, s-a înălțat. A făcut însă manevra prea tare și atunci a dat cîrma înapoi, a închis motorul, și cam la două sute de metri de noi s-a prăbușit, nu prea de sus, de la vreo zece, douăzeci de metri. Praful s-a ridicat de la pămînt cînd a căzut. Poetul Goga a exclamat : „S-a întîmplat ceva !" Și împreună cu ceilalți a sărit în trăsură, pornind mai repede într-acolo. Aeroplanul era lovit, dar domnul Vlaicu a ieșit de sub aripi teafăr. „Ai ceva, Vlaicule ?", l-au întrebat. „Nu, că doară mi-am făcu numa o cucă în cap". Glumea și era trist. De puține ori mi-a fost dat să-l văd atît de supărat. Soldații au dus aparatul lovit în hangar și dumnealui odată s-a mîniat, și-a scos casca de pilot din cap, a intors-o pe dos, a pus-o la loc de-au rîs toți, și-a zis : „Nu-i nimica ! Pînă mîne îl dreg". Și știa dumnealui ce știa; cum știam și eu. Reparația ar fi ținut săptămîni întregi dacă noi nu făceam fiecare piesă de două ori. Da, sigur, piese de rezervă. De astă dată se rupsese rombul din față. Am urcat aeroplanul iar în vagon, l-am dus la arsenal și repede l-am scos ca nou. Cînd am fost iarăși pe cîmp la Cotroceni, dumnealui abia s-a ambiționat. Urca acum la 50, la 100 și 150 metri, zbura pînă la forturi, trecea peste grădina Cișmigiului, de s-a ciocnit odată și cu un stol de ciori, și de multe ori oprea motorul în aer, dinadins, de venea în zbor planat. Dar odată i s-a blocat o supapă în aer, motorul a început să dea rateuri, era cam pe unde merge nepotul meu astăzi la Palatul Pionierilor. „Ce-i, Ioane, ce crezi" ? mă întrebau toți. „Nu știu, zău... motorul e cu toane și mi-e cam frică. Trebuia să-l lase să se înfierbînte mai mult".

— De ce nu l-a lăsat ?

— Apoi nu-l știți pe domnul Vlaicu ? Mai puteai să stai de vorbă cu el ? Cînd era să zboare, nu mai asculta pe nimeni.

Mă temeam eu, care rămăsesem jos, mai cu seamă după ce-l auzisem spunînd foarte mînios : „Motorul... nu vrea să meargă ! Am să-i dau drumul să-l găsească o sută de draci !" În sfîrșit a venit în zbor planat pînă la Cotroceni. Aeroplanul era ușor, nu cîntărea decît 80 de kg. Cu pilot și benzină cu tot ajungea cam la 200. „Farmanul" avea 500. „Blériotul" — 350. Monoplanul nr. 1 al domnului Vlaicu a fost cel mai ieftin și mai ușor, cel mai simplu construit și cel mai practic aparat din cîte au existat pînă la el. Ușor, putea lua multă benzină, așa că putea să stea mai mult în aer. Și-apoi învățai repede să-l conduci. Era simplu. Aparatul avea și cîrma automată, un pendul format de centrul de greutate, ca să readucă aparatul la normal ; oricît de prost l-ai fi cîrmit, nu te răsturnai. Era încă o inovație a domnului Vlaicu. Că pilotajul era ușor de învățat, dovada cea mai bună e că dînsul zbura fără nici o școală. Da, așa-i cum spuneți : dumnealui era și inventatorul aparatului ! Dar era omul care nu se mulțumea niciodată cu ce punea pe hîrtie, totdeauna mai calcula o dată, încerca, și nu-mi amintesc ca noi, muncitorii, să fi găsit o singură greșeală în schițele după care lucram. Da' știu un exemplu de cum își perfecționa dumnealui aparatul mereu-mereu. Pentru ca aparatul să-și mărească stabilitatea, se gîndise să îi pună în coadă un mic plan orizontal, dar care-i făcea multe necazuri : aparatul venea mereu în bot. Atunci i-a băgat greutăți de plumb în scheletul metalic.

— Că primul aeroplan românesc construit de Vlaicu era superior celorlalte aparate construite în străinătate, a dovedit-o și întrecerea dintre „Vlaicu 1", „Bleriot 11" și „Farmanul" la Cotroceni.

— N-a fost chiar o întrecere-întrecere. S-a întîmplat. Molla, un pilot de la Chitila — unde mai era un aeroport, a zburat pînă la noi în Cotroceni. Tot la Cotroceni avea hangar prințul Bibescu. Fusese în străinătate, cumpărase de acolo un „Bleriot" tip 11 (al nostru era tip 1) și un hidroavion, „Rața", cu niște flotoare la roți. Învățase să zboare la școli, căpătase și brevetul nr. 30 din lume. Ei, și s-a întîmplat ca dintr-odată să decoleze de pe cîmpul nostru trei tipuri de aeroplane : Întîi a decolat „Farmanul", apoi s-a ridicat domnul Vlaicu și imediat după el „Blériotul". Aeroplanul nostru s-a păstrat mai în coadă. „Blériotul" a suit la 2 metri. „Farmanul" la 3. Pe urmă „Blériotul" a săltat la 15, „Farmanul" ceva mai sus, și domnul inginer al nostru odată a țîșnit și-a ajuns la vreo 200 de metri, de i-a lăsat pe ceilalți doi și mai în urmă, și mult mai jos. Eu, de pe pămînt, priveam zborul, iar lîngă mine, un ofițer prieten al prințului Bibescu, zice :

— N-are stabilitate.

— Ce stabilitate, domnule ? i-am tăiat eu scurt. Nu te uiți că nu se mai vede ?

— Dumneata să nu te amesteci aici !

— Asta-i ! — am zis.

— Mi se pare că ești obraznic.

— Faceți și dumneavoastră aeroplane ca domnul inginer și pe urmă întreceți-vă cu dumnealui.

Molla și prințul Bibescu au aterizat apoi. Molla a plecat înapoi la Chitila. Și cînd aeroplanul domnului Vlaicu a atins pămîntul, fiindcă dumnealui a mai rămas pe sus, unde tot făcea într-adins viraje, copiii au început să strige.

— Mai mergeți și pe-acasă, mă ! îmi amintesc că le-am strigat, dar copiii nici gînd.

Și era o lume de copii acolo, cum sînt aici în Ferentari, seara, la blocurile noi.

Serbările din Blaj.

Cum stăteam așa, în cameră, lîngă bătrînul care îmi vorbea, mi-a trecut pe dinaintea ochilor tînărul scurt și îndesat, cu față serioasă, fotografiat alături de Vlaicu lîngă aeroplanul nr. 1. Bătrînul e pe scaun, lîngă mine, cu bărbia sprijinită în palmă și ține să-mi atragă atenția că știe și el cît este de greu să mai spui ceva ce nu s-a mai spus, după ce au trecut 50 de ani de la prăbușirea lui Vlaicu și în tot acest timp s-a spus și s-a scris. Dar, are grijă să adauge ; el n-a uitat nimic. Omul care vine la el să afle lucruri noi, nu vine nepregătit, și-l întreabă destul de precis : „Cum a fost la Blaj ? Dacă nu mă-nșel, era vară, în 15 august". Nu se înșeală. Da, în 15 august. Numai că pentru Ion Ciulu ziua de 15 august nu înseamnă doar o dată istorică aflată din cine știe ce carte, ci o zi de marți. După calendar era abia sfîrșitul verii, dar Ion Ciulu știe că în anul acela toamna era timpurie și că așa se și explică de ce două din zborurile din Ardeal s-au făcut pe timp nepotrivit, pe ploaie și pe vînt puternic. La Blaj, în 15 august după stilul vechi, știe că era arșiță. Peste 20.000 de oameni se strînseseră acolo, pe cîmpia Libertății, să-l vadă pe ardeleanul care născocise o mașină de zburat. Vlaicu a zburat cu aparatul nr. 2. Ion Ciulu a lucrat și la construirea acestui tip perfecționat, de astă dată însă în atelierele școlii de arte și meserii din București. Aeroplanul nr. 2 avea o stabilitate absolută, siluetă mai zveltă, elegantă. Ion Ciulu își amintește și cine-a fost de față, la Blaj : Caragiale, Iosif, Goga, artistul Petre Liciu. Și nu e de mirare. Vlaicu însuși îi spunea unui prieten, odată, cînd porniseră împreună pe bulevard, în București, ca să și cumpere zburătorul ghete : „Și Chendi ăsta... Bun om... Îi cunosc pe toți scriitorii... Faini oameni. Da' cînd vine Goga, îi bine. Că Iosif ăla tot tace". Era lume multă, dar cînd a fost să zboare Vlaicu, odată s-a desfăcut mulțime în două, dînd drum liber aeroplanului. Erau și mulți din Bințiți (sat între două delușoare, pe malul Mureșului, loc de naștere al lui Vlaicu). Părinții lui erau și ei, fratele Ion de asemenea. Pe pămînt, păzeau aparatul tineri din Bințiți. Vlaicu a făcut un zbor de înălțime, unul de viteză, unul de distanță, peste Tîrnava Mare, în susul apei, a aruncat flori deasupra orașului, și ultima floare a aruncat-o pe crucea indicatoare. După ce a aterizat, iar lumea îi tot cerea să mai zboare, s-a închis în hangar, dar în cele din urmă Ion Ciulu l-a auzit că-i spune :

— Ioane, adu benzina ! Deschideți poarta hangarului : Mai zbor odată !

Ion Ciulu povestește cu humor o întîmplare din seara respectivă. După ce a zburat și a doua oară, Vlaicu le-a zis, lui și fratelui Ion : „Duceți-vă și voi în oraș !" S-au dus și n-au stat mult. Cînd s-au întors, au zărit lîngă hangarul în care era aeroplanul lor, două umbre care se strecurau hoțește. „Ei, cine-i acolo ?" a strigat Ciulu. Cei doi n-au scos o vorbă. „Cine-i, cine-i ?" Cei doi, gata s-o steargă. „Stai că trag !" a zis Ciulu. Și adaugă astăzi, după 50 de ani trecuți, cu aceeași bucurie de altădată :

— Dar n-aveam nimic la mine, să trag. Aud umbrele că rîd și cine sînt ? Domnul Vlaicu cu poetul Goga. Credeți că avusese astîmpăr să stea departe de aparat ?

La Sibiu și Brașov s-a ținut ghinionul după ei. Vremea s-a înrăutățit. La Sibiu, Vlaicu a zburat puțin, pe ploaie densă. Cînd s-a potolit nițel ploaia, a făcut un zbor de încercare. La Brașov era tot timp păcătos, de-a dreptul furtună. N-au vrut să-i dea voie să zboare, dar el aflase că era acolo și familia B. din Ploiești. L-a chemat pe mecanicul Ciulu la el și l-a trimis să vadă dacă-i adevărat : venise și domnișoara Mărioara ? Venise. S-a hotărît pe loc și s-a ridicat în aer, cu vîntul în față. Vîntul îndoia copacii, atît era de puternic. Îl lua, îl urca și-l cobora ca pe nimic. Abia a aterizat într-un lan de porumb. Aparatul și-a rupt planul de direcție și roata din stînga, ca la prima cădere de pe platoul Cotrocenilor. Noroc că-l ținuseră mai înainte expus, întreg, în holul hotelului „Europa", unde-l montaseră pe niște butoaie de bere, ca să-l vadă lumea. Mecanicul Ciulu dădea explicații, fratele Ion vindea cărți poștale ilustrate în 4 poziții. „Vlaicu în aeroplan", pentru ca să aibă bani inventatorul. Mai tîrziu, Ion Ciulu l-a însoțit pe Aurel Vlaicu la Iași unde, după ce a montat aeroplanul pe cîmpul Copoului, Vlaicu a vrut să zboare seara, pe întuneric.

Vlaicu : Pune niște hîrtii... dă-le foc.

Ciulu : Nu se poate, domnule inginer, nu fac una ca asta.

Nu l-a lăsat să zboare. La scena asta a fost martor și Victor Ion Popa, pe atunci elev, care avea s-o descrie mai tîrziu în cartea închinată lui Aurel Vlaicu. Ion Ciulu recunoaște că abia după ce a citit cartea, și-a adus aminte de schimbul de cuvinte avut atunci. În noaptea aceea tînărul mecanic a dormit în lada aeroplanului. A doua zi l-a controlat și, gata : zborul !

Tragica moarte a lui Vlaicu

— Ați lucrat împreună cu el din 1909 pînă în 1912.

— Așa e. La 1 februarie am depus examenul de maistru la arsenal. La 2 februarie m-am dus la dumnealui cu o coală albă de hîrtie, stătea tot la hotel, și am căpătat certificatul ăsta :

„Prin aceasta certific că Ioan Ciulu a fost în serviciu ca mecanic la aeroplanul meu timp de 2 ani (1910—1911). În timpul acesta s-a purtat foarte bine, e un băiat cuminte, supus și foarte credincios. Lucrează piese mecanice de precizie și după desen cu multă atențiune. Se pricepe la motoare de benzină și le pune în stare de funcțiune.

AUREL VLAICU
inginer-aviator

1912, 2 februarie"

Asta nu înseamnă că l-am uitat. Citeam totul despre dumnealui. Mai tîrziu am primit și un bilețel de la domnul inginer, îl mai păstrez și astăzi :

„Te rog, Ioane, vino dimineață pe la mine că vreau să te angajez iară în condițiunea în care ai fost înainte..."

Voia să vin să lucrez iar la aeroplan, voiam și eu, numai că maistrul de la arsenal, la care m-am dus să cer învoire, nici n-a vrut să audă. Am fost atunci la hotel și i-am spus ce și cum, și îmi părea rău ; ba i-am reparat și motocicleta, că i-o stricase cineva. Motocicleta asta o știam eu bine, că mi-o dăduse de multe ori și mie, să merg cu ea. Odată, cînd a zis dumnealui că zboară pînă la Giurgiu, eu l-am urmărit de jos cu motocicleta, iar Vlahuță și Goga din mașină. Domnul Vlaicu n-a ținut șoseaua, așa cum ne-a fost înțelegerea, s-a rătăcit și a aterizat într-un sat, unde numai cu ajutorul țăranilor a izbutit să-și ia din nou zborul. Îi plăceau motoarele, așa că într-un fel ținea la motocicletă ca și la aeroplan. Umbla călare pe motocicletă, cu gambetă în cap și jambiere de piele trase peste pantaloni. La 1 ianuarie, 1913, de anul nou, am fost să-l felicit la hotel „Enescu", pe strada Sf. Ionică. Mi-a arătat atunci planul nr-ului 3, pe care eu l-am ținut minte, așa c-am putut să-i fac, mult mai tîrziu, macheta, împreună cu a nr-ului 1. Nr. 3 era perfecționat ; celulă aerodinamică, motor așezat așa cum sînt astăzi așezate motoarele la avioane, materiale mai bune, de exemplu pînza de mătase, dublă. Compania „Marconi" din Londra i-a comandat cîteva aparate, dar domnul Vlaicu și-l construia întîi pe-al dumnealui. Știu că mai avea și-un plan de motor de avion cu explozie pe bază de praf de pușcă : „Să pușce înapoi și avionul să meargă-nainte". Machetele nr. 1 și nr. 3 le-am donat Muzeului militar din București, și alte două asemănătoare Casei memoriale „Aurel Vlaicu" din Orăștie, unde mai trăiește fratele Ion, cu care am fost la toate zborurile din Ardeal. Și v-aș ruga, dacă vă este cu putință, să scrieți în revista dumneavoastră că mecanicul-pensionar Ion Ciulu îi strînge mîna după cincizeci de ani, și-l îmbrățișează. Doar ei toți mă socoteau ca de-al casei și bătrînul Dumitru Vlaicu, dacă scria la București ,nu uita să întrebe și „că ce face tehnicianul Ion". Dar iată că a venit ziua zborului spre Carpați. Spusese doar domnul Vlaicu : „Ce are să fie atunci cînd oi zbura eu peste Carpați !". Dacă mai aștepta două luni, nr.-ul 3 ar fi fost gata și cine știe... Dar așa era dumnealui : „Repede, repede". Am aflat din ziare, chiar în seara aceea. Ieșiseră ediții speciale. M-am zăpăcit de tot cînd am citit titlul cu litere mari.

Cu toată sărăcia, m-am dus la Cîmpinița. Apoi, cu toată capitala și lume multă din provincie... Erau și scriitorii : Vlahuță, Coșbuc. În urma pe alți doi dintre ei : Iosif, Chendi. Cu asta se încheie tot Atita-i.

Marii nedreptățiți

ai literaturii, artei, științei românești declarați membri de onoare, post mortem ai Academiei R.P.R.

MIHAIL EMINESCU, ION CREANGA, I. L. CARAGIALE, C. DOBROGEANU - GHEREA AL. VLAHUȚA, ST. LUCHIAN, TEODOR NE CULUȚA, ION PAUN-PINCIO, N. GRIGORESCU, I. ANDREESCU, AUREL VLAICU, Dr ST. STANCA, G. IBRAILEANU, AL. SAHIA Dr. D. BACDASAR

1948 — Academia R.P.R. îi face dreptate marelui inventator

VÎRSTA PRIMEJDIOASĂ

Fragment de roman de POP SIMION

CAPITOLUL XII

Prin 1957, în mai, se numărau treisprezece ani de la încheierea războiului și tot atîția împlinea copilul Leontinei și a lui Clej, Lia, derivînd din Amalia, făptură pistruiată și cîrnă, cu păr negru, creț și dinții decalcifiați; prin anii Liei se putea măsura vîrsta păcii.

Fata era urîțică, avea însă ochii luminoși, mari, verzui; purta în ei licărul pur al inteligenței și acela al unei precocități cu care nu sîntem obișnuiți la aceste vîrste prea supuse schimbărilor. Ambiția îi era înăscută, deci și puterea de a-și stăpîni zgomotele ființei, trăirile prea personale și, de mică, își lua o indiferență ce nu promitea nimic bun; reușì să se arate într-o lumină medie, copil bătrînicios, plin de cumințenie, în care viața se manifesta nici exuberant, nici frenetic, mai de grabă stins, marcînd o prezență. Se trezi că ea, Lia, poate fi oricum, rea ori bună, cuviincioasă ori nerușinată, fapt pentru care nu-și întărea valoarea actelor ei; se simțea atrasă de mirajul extremelor, își spunea că va pendula între aceste extreme pe săturate, într-un cuvînt, se va juca, va ignora tot și toate. La adăpostul acestor virtuți, ea luă viața pe contul său la o vîrstă cînd nu-i posibil lucrul acesta și se închise într-o muțenie laborioasă de care cei din jur, dacă ar fi sesizat-o îndeajuns, ar fi trebuit să se teamă.

Deci adolescența Amaliei Clej s-a cristalizat brusc, fără a se fi ocupat de ea nimeni, ori aproape nimeni, în primul rînd pentru că părinții ei duceau o existență pripită, expusă accelerărilor pe care i le impunea acel timp; prin forța lucrurilor, erau cînd furați de valurile exaltărilor comode, cînd striviți de anomalii evitabile și mizerii întîmplătoare. Ștefan, tatăl său, făcuse prostia să accepte o propunere a lui Tudorel Șimși, primi să-i fie acestuia asociat și, din nimic, se trezi proprietar, om cu stare. Fu declarat chiabur și stătu în această clasă timp de opt luni, pînă ce lucrurile se clarificaseră, adică autoritățile merseră pe firul ascuns al acestei întîmplări și rezolvarea veni; era desprinsă nu atît din litera, cît din spiritul legilor acelui timp populat de evenimente felurite. Din aceste motive, Ștefan Clej intră în gospodăria colectivă tîrziu, nici atunci pe de-a-ntregul; dădu pămîntul, vitele mari, niște lucruri moarte din avutul mobil (căruță, plug, trior, sania cu tălpici duble) dar nu și forța de muncă, brațele, acest capital personal; el rămînea neatins, nu din pricini de lene, dintr-o conduită impusă, pentru că Ștefan mai trăia sub imperiul vechilor umilințe și ideea schimbărilor de la o zi la alta nu-l entuziasma de fel, îl ținea într-o stare de veghe și o așteptare prelungă, n-avea inimă să se arunce în drepturile lui prea ușor dobîndite. Își zise că va munci ca zilier și se angajă la o carieră de piatră, lucră apoi la o șosea în construcție (sta pe marginea ei și ciocănea granitul, făcea din el cuburi de pavaj) și, în cele din urmă, intră la o vărărie de țară; căra bolovani de calcar în cuptoarele de sub cerul liber și-i călea în focurile ce ardeau ziua și noaptea, fără întrerupere. Provizoratul îi convenea deocamdată, se obișnui cu el că prea se potrivea cu stările lui de spirit nu îndeajuns definite. Știa bine că provizoratul acesta nu va dura mult, se va aduna de pe drumuri; îl trăgea ațe spre industrie și aștepta să se încheie anul de școală al Liei, să se mute undeva mai în nord, la minele de la Strîmba Baiut, Valea Roșie ori altă localitate. Aflase că acolo se cîștigă bani buni, viața are curs intens, schimbările sînt mai rapide și că, la cerere, primești locuință în bloc fără prea mare greutate.

Leontina, nevastă-sa, avea o ocupație care lui îi era aproape străină, nu-și dădea întru totul seama de situațiile care-o fac necesară; accepta destinul precipitat al femeii lui, cuprins de un fel de fascinație pentru energiile ei tîrziu descoperite, care o făceau svîrlugă, gînd sclipitor și inimă tînără. Încetase și ea să fie ceea ce a fost, țărancă, adică să lucre în cîmp, sub soare, prășind, culegînd fructe, ori legînd griul și secera în snopi cît deschiderea brațelor ei dolofane; intrată de curînd în partid, ea primi sarcina să activeze pe linie de femei, fapt pentru care lipsea cu zilele, citea broșuri și explica prin viu grai conținutul acelor broșuri, într-un cuvînt, lupta pentru victoria unor idei și niciodată n-avea timp destul la îndemînă. Era o risipitoare, pentru că nu-și precupețea sănătatea și nopțile rămînea nu o dată flămîndă, umbla zeci de kilometri pe jos, ducînd în spate ploaia și vîntul și zăpada și soarele, împrăștiate din vîrtelnița anotimpurilor, iar cînd simțea că-i greu, că prea o mistuie răcelile ei repetate, că nervii biciuiți de studiu n-o mai ascultă, iar rinichii refuză omletele mîncate de-a-mpicioarelea, între două ședințe, își zicea că se va odihni, că va pleca la Bixad, ori Sovata, supunîndu-se unui tratament de cîteva zile. Dar acestea erau amăgeli; își dădea seama că n-are timp să fie bolnavă și chiar n-avea; lustă de treburi, își lăsa aceste sfîșieli în seama voinței, care, puțin cîte puțin, le scotea din trup, îi reda acestuia întreaga putere.

Lia creștea și învăța, nu știa multe despre viața părinților, tot așa cum aceștia pierdeau etape mari din evoluția copilului lor. Întîlnirile erau cu surprize, efuziunile se loveau de tăceri brusce și prea se rupeau ușor acele punți de aur care se stabilesc deobicei între părinte și fiu. Familia Clej era o celulă prea vînturată de mișcările acelui secol nervos și membrii ei duceau, s-ar putea spune, o existență întreruptă, iar reînnodările acelea absolut necesare se produceau anevoie.

Sîmbătă, în primele ore ale după-amiezii, Leontina se întoarse acasă după o absență de patru zile. Veni cu mașina raionului, cutie de tinichea cu dublu diferențial și capotă de pînză, unul din acele vehicole care se mișcă ușor de ici colo, trece prin șanț, face alpinism la nevoie, fuge pe arătură, te folosești de el pretutindeni. Lia mai văzuse de cîteva ori mașina aceasta.

Leontina coborî, îi spuse șoferului „mergi sănătos" și acesta viră, salutînd, după care dispăru în direcția de unde venise. Femeia avea în mînă o sacoșă de plastic, săculeț în care punea obiecte strict necesare — pastile *piramidon*, bani, caietul de sarcini, nimicurile femeiești — și, cînd avea timp, ceva hrană din care, mai totdeauna, nu lipseau nucile, fie tocate, puse în clătite, în cozonaci, în prăjituri de tot felul, fie întregi, înțelegînd prin asta că femeia lua cu sine miez de nucă prăjit, dat cu sare. Sacoșa aceea și lucrurile pe care le avea în ea prinseră mirosul de nucă, se îmbibaseră ca de un parfum tare. „Dumneata miroși a nucă, tovarășă, îi spuse într-o zi Darida, primul secretar. Cînd intri la mine, parcă ar intra o livadă; pur și simplu mă odihnești". Leontina nu știa ce trebuie să răspundă, zise „just", apoi se pierdu, simți că va roși, că i se vor aprinde obrajii ca unei fetișcane; îi luă în palme, să-i stingă, să-i acopere spre a nu-și trăda sfiiciunea. Se dezvinovăți copilărește: „Îmi cam plac nucile, tovarășe Prim; am obiceiul să nu mă despart de ele". Darida rîse cu poftă și se foi pe scaun. „Mămîncă-le sănătoasă, îi ură el. Voi femeile aveți socoteli și rețete, iar nucile întrețin tenul, îl fac neted, strălucitor și lăptos". Femeia roși de astădată intens și total, avu chiar impresia că-i va țîșni sînge prin pielea subțire a pomeților. Căzu într-o năuceală; știa că are o față plăcută, cu ten catifelat și frumos, parcă luat din spume. Tăcu, spunîndu-și că Darida ar trebui dojenit, ironizat într-un fel („noi avem un simpozion pe probleme cosmetice; vină să ne ții o prelegere, tovarășe Prim"...) dar se temu să nu-l atîte mai rău și evită un duel inegal, preferînd să-și prelungească tăcerea, să pară o proastă; scrise ceva în caietul pe care îl avea pe genunchi, apoi rosti niște cuvinte banale, dînd a înțelege că ea, activistă a Comitetului de femei, e gata să treacă la lucruri mai serioase...

Rîse ca de o scenă de teatru, ori ca de un moment de roman pe care îl reții pentru că scriitorul prea l-a pus acolo cu tîlc, ascunzînd într-un fapt amuzant chiar mișcările sufletești ale personajelor sale. Nefiind însă vorba de literatură, Leontina se depepsi pentru memoria ei ușuratică, înțesată de fleacuri; hotărî să fie mai sobră, să nu dea ocazie la glume, chiar nevinovate, pentru că ele sînt mlădioase și iuți, ca năpîrcile, te mușcă atunci cînd te aștepți mai puțin. Își zise totodată că-și va schimba și sacoșa care avea darul să-i tot amintească de acel lucru pe care nu-l voia amintit; era, dealtfel, veche, ieșită din uz și pentru prea multul umblet prin soare, își pierduse culorile. Putea cumpăra o șacoșă nouă, în culori mai vii și mai pline, dar pînă una alta, luă un smoc de troscoțel și o șterse de praf pe asta pe care o avea. O puse apoi pe șanț, lîngă piatra kilometrică și se ocupă de îmbrăcăminte; își agită pliurile rochiei, le învălmăși energic, să nu ducă în casă toată prăfuirea pe care o adunase în deplasare.

Lia își privea mama din pridvor, stînd rezemată de un stîlp pe care îl îmbrățișa cu omoplații și mîinile duse la spate. Poziția aceasta, deși incomodă, se potrivea cu indiferența fetei, cu starea ei indecisă. Avea un fel diluat de a privi și o tăcere sonoră, care era chiar sirena sentimentelor sale.

— Acasă-i tătuțu, tu Lie? întrebă Leontina din șosea.

— Nu-i, zise fata stins, fără a se clinti de lîngă stîlp.

Leontina nu auzi răspunsul și nici nu văzu gestul fetei prin care aceasta spuse cu capul nu, agitîndu-și codițele de școlăriță. Atenția femeii era fixată la un batic de mătase, foarte colorat, mic, de mărimea unei batiste, cu care își ștergea fața, părul, decolteul sumar și, în cele din urmă, brațele, pentru că era pudrată de colburi din tălpi pînă în creștet, de parcă ar fi venit cu poștalionul.

— Tu n-auzi ce te întreb, Lie?

— Ba da mămucă dragă și scumpă, zise fata aproape țipat și, făcîndu-se arc, se desprinse de stîlpul pridvorului cu gîndul să-și îmbrățișeze măicuța, să o sărute, apoi, aciuată la pieptu-i, să se schimonosească un pic, să facă mieuneli, ca o pisicuță care așteaptă de prea multă vreme clipa alintului. Nu era nimic prefăcut în pornirile fetei, dar se declanșară niște frîne în ea și entuziasmul îi fu paralizat într-o clipă. Coborî în prundul curții cu pași superficiali și ușori, parcă dansînd.

— Nu-i acasă tătuțu; ți-am mai spus și tu nu m-ai auzit, vorbi ea botoasă și, din senin, nu-i plăcu istoveala mamei sale, mirosul de sudoare și ochii ei prea înfometați în a o privi; făcu o grimasă, țîstui, schiță o piruetă ușoară și se lăsă sărutată pe frunte. Urcă iar în pridvor și se propti în stîlpul acela croit în patru fețe; își legăna în ei omoplații, pînă ce simți că una din muchiile lui îi intră în carne, însă nu-i păsa. Se lansă și mai tare în jocul acesta, pînă își mușcă buzele, gîndi că va izbucni în plîns, nu de durere, de melancolie și tîfnele vîrstei; se trezi că recită din Ștefan Tumult, un poet obscur, prezent în manualele școlare cu două poezii pe care elevii, duși de o sfîntă inconștiență, le spuneau ca pe apă, nedîndu-și seama că mestecă, de fapt, niște macaroane de sticlă.

Din odaie se auzi vocea Leontinei:

— Hai tu, Lie, să mergem la scaldă, să ne bălăcim ca rațele.

— Bine, mămucă, primi fata, tresărind, nu la plăcerea că se vor zbengui împreună la rîu, ci toemai în fața înțepenirii cu care primea o atît de rară și nemaipomenită propunere. Ar fi vrut să se bucure, să sară într-un picior, ori să n-aibă astîmpăr în a-și găsi o rochiță potrivită la acest chef ivit din senin, pentru că ce altceva era escapada aceasta? un chef, o petrecere, te îmbătai numai la gîndul că ar putea avea loc. Dar Lia nu căzu în nici un fel de beție, avea în ea o putere care-i mistifica stările, îl adormea voința, o transforma în inversul ei.

— Parcă nu te-ai bucura, tu Lie, Liuță, observă Leontina și își ciufuli fiica, matern, îmbrățișînd-o o dată cu stîlpul pe care se crucificase, apoi își strivi nasurile croite la fel, cîrn, zicînd că „ascut topoarele".

„Nu se mai știe juca", descoperi Leontina cu spaimă; Lia ei își pierduse, ori era pe cale de a-și pierde copilăria înainte de a se fi scufundat în ea îndeajuns. În ființa plăpîndă încoltea prea curînd zîmbetul înghețat și lucid al maturității; era acolo pe buzele copilului, juca în linia lor modulată și Leontinei îi fu deodată frică, se simți obligată să refacă într-un fel copilăria aceea întreruptă, s-o reaprindă, pentru că Lia își lepădase vîrsta ca pe o haină uzată și bolea de precocitate.

— Ce mă privești așa? întrebă fata și mama se fîstîci, răspunse nesigur, printr-o întrebare:

— Ce fel de ochi ai tu, Lie? Parcă-s de cal, doamne iartă-mă; du-te și ia prosopul, ba mai bine lasă, că mă duc eu...

Leontina veni cu el pe umeri, pus în chip de fular, dar se întoarse din drum și mai luă ceva, un calup de săpun, apoi își pipăi conciul să știe dacă-l acolo pieptenele ei înalt; erau gesturi mecanice pe care le interpretă într-o absență totală, așa că mintea ei avu tot timpul să coacă o ideie, cu totul nouă față de ceea ce făcea și era ea în clipa aceea: ideea îi cerea Leontinei să facă un efort de voință — și să-și reincarneze spiritul copilăriei, să-l recheme prin vîrstă, de la începuturi. Izbuti astfel să devină ea însăși copilă, putînd s-o molipsească cu copilăriile ei pe copila care încetase să mai fie copilă. Era o tactică asta.

— Prinde-mă, îi ceru fetei și fugi prin porumburile înalte, crescute cît Lia; era sfîrșitul lui mai, un an foarte bun, și planta avea cîte patru săbii pe fiecare tulpină. Fugarele n-aveau habar, se jucau „de-a tupu", goneau la întîmplare și rideau, își aruncau trupurile aprinse de alergătură în aceste săbii elastice; erau foarte bucuroase că, deși trecute prin săbii, rămîn neciopîrțite, întregi, iar tîmplele, mijlocul, carnea picioarelor sînt îmbrăcate în răni iluzorii, care nu dor.

Ajunse la Someș se trîntiră pe iarbă, epuizate; prea își risipiră forțele în joaca lor nesăbuită. Trecu un timp pînă își smulseră de pe ele îmbrăcămintea de stambă și coborîră în apă cu chicoteli și țipete. Apa nu era îndeajuns încălzită și nici limpede nu era; abia stătuseră ploile primăverii și astrul n-avu cînd să facă ordine pe acest rîu capricios, ce curge repede, prin lungi tuneluri de sălcii pletoase, care îl apără și îl ascund. Cele două înaintară pe sporul apei, pipăind albia cu piciorul și un timp izbutiră să nu-și ude cămășoaiele subțiri de milanez; le ținură sumese, ridicate peste linia rîului, pînă călcară în gol și trebuiră să înoate, să dea din mîini, din picioare; cămășoaiele începură a pluti, jucînd liber pe corp și nu le mai ocroti goliciunea, mișcările necontrolate. Se treziră cu cămășoaiele făcute armonică, adunate pe pîntece, sub țîțe (fetei îi înmuguriseră doar) și în cele din urmă rufa intimă se înfășură de tot, se făcu un fel de funie ce cuprindea trupurile pe la subsiori. Mama și fiica n-aveau a se feri de nimic și de nimeni, pentru că nimic și nimeni nu se afla la acea oră și în acel loc unde Someșul făcea un cot lung.

Lia ceru voie să-și lepede milanezul, nu pentru că ar fi încurcat-o colacul acela de pînză; mai ieșise din ea melancolia și avea chef să înoate pe sub apă, ca o știuculiță.

Leontina o privi cum își scoate furoul de culoare lila, pe care îl derula, dar nu-l smulse peste cap, cum ar face orice femeie; fiica ei avu gestul meticulos al copilului; pentru că își eliberă din legătura bentițelor umerii, brațele, apoi rufa lunecă pe corp de la sine și căzu undeva în adînc, de unde fu scoasă abia mai tîrziu, cînd Lia făcu o răsturnare, adică se aruncă cu capul în jos, impudic, arătîndu-și fundul și picioarele ca de porțelan. „Îmi seamănă", gîndi Leontina privindu-și copila care o mima de minune pe mumă, îi refăcea trupul din adolescență, plinuț, cu răzvrătiri și pulpe cam butucănoase, e drept, dar înalte, cu rotunjimi dulci. Leontina avu fantezia să-și arunce fiica în viitorul apropiat, adică la o distanță de cinci-șase ani și o văzu pe Lia gata femeie, cu tot ce are ea cînd e îmbătată de sevele vîrstei și se încarnează într-însa zeul plăcerilor; era o Lie de nouăsprezece-douăzeci de ani, cu mersul oarecum precipitat, ochii aprinși și gura întredeschisă; trupul ei, acum frumos, nerușinat, plin de orgolii, închidea furtuni, pe care nu numai că le dezlănțuia într-o clipă, dar se arunca în toanele acestor furtuni, se lăfăia, pînă la devorare, pentru că era vorba de o Lie care își pendulează coapsele, pipăie aerul cu umerii.

— Lie! țipă Leontina atît de neașteptat, că imaginea matură a fetei fugi, dispăru; mama se regăsi cu fiica la scaldă, în Someș, acolo unde rîul acesta descrie un cot uriaș și are capricii, mîncă malurile, sapă sălciile la rădăcină, le ia lutul, argila, le apleacă puțin cîte puțin, pînă ce uriașii aceștia pletoși se culcă, unul cîte unul, în volbura apelor, strivind în cădere ciori, fîse de luncă, botgroși, silvii de țărm, muscari, ori mierle, adică păsările care își fac veacul în ramurile pline de mireasme ale acestor arbori de la marginea apelor.

Fata se urcase pe o astfel de salcie prăbușită și făcea coronițe din smicele cu mițișori, pe care le arunca pe apă, făcîndu-le vînt cu piciorul. Țipătul Leontinei o sperie, scapă din brațe nuielele, care se răspîndiră, și rîul le duse la vale.

— Mămucă! o chemă fata, sărind în picioare pe salcă. Presupuse că a mușcat-o un rac, o lipitoare, ori un șarpe de apă și pentru că nu primea un răspuns și nici sigură nu era de nimic, își mărunți neliniștea, umblă pe salcie, tropoti cu picioarele ude, părînd că vrea să fărîme copacul.

Leontina îi dădu să înțeleagă că nu-i mușcată de ceva anume, dar nu precize în schimb de ce a țipat și neliniștea fetei sporì. Aceasta sări în apă și se lansă într-o fugă învălmășită spre mamă-sa care se afla în direcția cursului apei: Leontina o așteptă cu mîna dusă la gură, parcă gînditoare; o primi în brațe, strîns, o sărută pe spatele ud, apoi o spălă cu săpun, oarecum grăbită, o umplu de clăbuci, o clătì, scufundînd-o în rîu de mai multe ori, după care o luă iar în brațe, ca pe o vietate mică, dar n-o ținu, o puse pe Someș și înotară alături, pe spate, duse de rîu.

Părul le era despletit, măturau cu ei bolovanașurile și aveau senzația că apa în mișcare le despică trupurile pe orizontală: jumătate din trup cel al apei, un fel de vamă, iar cealaltă jumătate, fruntea, sprîncenele, lobii nărilor, buzele, țîțele, scutul pîntecului, toate plutesc pe deasupra, purtate pe sub discul soarelui care se rostogolea printre sălcii, împroșcînd lumea cu sîngele zilei ucise.

Pe Someș plutea o femeie și fiica acelei femei; amîndouă priveau cu încîntare spectacolul asfințitului și vorbeau pe șoptite:

— Ce-mi ești tu mie, Lie?

— O iadă.

— Și mai ce?

— Un șoricel alb.

— Și încă...

— O miță.

— Ce fel de miță?

— Miță cum e mița, care face *miau, tor, tor* și zît, se lăuda Lia; își luă aer în piept, înfoindu-și plămînii, și făcu multă vreme nu atît *miau și tor*, cît mai ales *zît*, că strănutul acesta al mițelor înfuriate o distra de minune.

„N-a uitat să se joace" se liniști Leontina și plutind pe Someș i se păru atît de dumnezeiesc și de binevenit, că începu să cînte, cum nu mai făcuse de aproape douăzeci de ani.

CAPITOLUL XIII

Așa le găsiră zgomotul acela confuz, dar foarte puternic, al cailor evoluînd prin cîmpie, bubuitul surd al pămîntului care icnea sub copitele cailor ca izbit de sute și mii de baroase, vîrtejul de țipete omenești, nechezaturi stridente și țiuitul văzduhului tăiat în felii de pieliceaua bicelor; era o larmă rătăcitoare, haotică, asemeni unei furtuni cu grindină și mari descărcări de electricitate, un fel de vijelie oarbă, ce mătură totul în cale, urlă, prinde amploare, se umflă, crește la proporții de monstru, propagîndu-și respirația în arbori, în pămînt, în aerul gata să vibreze din milioane de strune: brigada întîia de cîmp își încheiase ziua de prașilă și venea să-și lase oboseala, sudoarea și colbul în apele Someșului.

Cîntecul pe care îl spunea Leontina nu era atît cîntec, cît unul din acele producții folclorice numite „țipurituri", originare din nord, din satele țării Oașului, șasesprezece la număr.

Cucule, penile tale
Le-am văzut în jos pe vale
Tete rupte, scărminate,
Că n-ai cîntat cu dreptate.

Repetă ultimul vers, lungindu-l nazal, ca la bocet, dar nu mai începu strofa următoare; femeia și fiica se opriră din laboceala lor inconștientă, își încordară auzul, ca două capre de pădure, și stătură secunde în șir suspendate în zgomotul care se apropia, fără să respire măcar. Veneau colectiviștii la scaldă și Someșul nu mai putea fi al lor; se înțeleseră dintr-o privire și, printr-un gest reflex, se luară de mînă, trebuind să atingă malul înainte de a se fi ivit acolo întîia căruță cu întîiul om care le-ar fi părut. Purtate de scopul acesta, își aruncară în luptă toate puterile se tîrîră prin apă, de-a latul, pășind lung și înalt, dar cu mult prea multe mișcări: curînd fuga lor deveni învălmășită, fără control, și pentru că forțau înaintarea cădeau des, se ajutau cu brațele, își biciuiau mușchii epuizați, purtînd cu ele presiunea rîului, ca pe o placă de plumb fixată pe oasele bazinului.

Ieșiră pe mal, cu fereală dar și cu nerăbdarea de a se pitu cît mai iute sub sălcii; își strînseră în grabă lucrurile risipite, le făcură cocoloș și înaintară cu spatele, ținînd ghemotocul acela de rufe sub pîntece, să-și acopere sexul.

Brigada sosi zgomotoasă și ele se aruncară la pămînt; se auzea respirația cailor și roțile care înaintau cu greu prin nisip, nu departe de ele, apoi toată hărmălaia aceea căpătă altă față sub bolțile arborilor și scăzu din intensitate, părînd că se va destrăma încetul cu încetul, dar se dezlănțui mai floroasă, mai cruntă, pentru că oamenii începură să ia contactul cu apa și scoteau tot felul de țipete, se cățărau pe crupele cailor de unde se aruncau în rîu — buldubuc! — și tot repetau figura parcă înnebuniți de prezența apei.

Cîteva căruțe intrară într-o zonă moartă și nu putură străbate fîșia de nisip, rămînînd la o oarecare distanță de sălcii, în afara umbrei în soare: roțile lor subțiri lunecară pînă în butuci și se părea că nu vor mai fi clintite. Căruțașii aveau nervi și strigară după ajutor, agitînd pălăriile; văzînd că ajutorul sosește, coborîră într-un salt, luară cai de dirlogi să-i conducă, în vreme ce țăranii veneau buluc la fața locului, cu apa pe ei, și se propteau în căruțele înțepenite cu umerii, cu pieptul, cu spatele, răcnind la cai în spume, gata să rupă streangurile.

Someșul îi primi pe toți, că era din cale afară de mare cotul pe care îl făcea în acel loc, iar apa, de o adîncime medie se unea cu uscatul prin terase largi de prundiș alb-roșcat ceea ce înlesnea o înaintare treptată în albia rîului. Cîțiva duseră și căruțele în apă să li se umfle roțile făcute din lemn de dud, să cînte din osii clar și plin, ca și căruțele de Brăila, despre care se zice că sună

Desene de MIHU VULCĂNESCU

frumos în amurg, pe innoptate, deşi nimeni nu coborise în Bărăgan să le auză, iar în podişul Ardealului ele nu suiseră încă, doar vestea lor. Trupurile ţăranilor erau pămintii, nearătate soarelui dintr-o mai veche prejudecată, însă zdravene, grele, cu muşchi uscaţi, a căror vigoare o descopereai în efort, cînd unul smulgea din apă cîte un bolovan, ori îşi muta căruţa dintr-un loc în altul, folosindu-se doar de puterea braţului. Scalda bărbaţilor era zgomotoasă. Îndoiau torsul în fel şi chip, îşi tocau muşchii prin lovituri iuţi şi dese, ori se frecau cu nisip pe piept şi pe la subsiori; încolo, n-aveau habar, de la briu în jos erau îmbrăcaţi în izmenele lor de cînepă, gălbioare şi largi, care se întăreau pe ei şi le răspăluia pielea tocmai pe unde-i ea mai subţire. Femeile se băläceau reţinut, în preajma căruţelor, păstrîndu-şi cea mai mare parte a îmbrăcămintei, adică şi bluza, neingăduindu-şi nici o libertate; scalda lor era un fel de cloceală, se făceau plută şi înaintau înfoiate pe rîu; cînd voiau să-şi oprească înaintarea, se agăţau în pletele sălciilor şi se tirau pe mal, greoaie, ca focile; nu se ridicau de acolo pînă îşi regăseau suflul, ori le pişcau furnicile. Privilegiaţi erau doar copiii, care se zbenguiau goi-goluţi, ca pepenii, liberi de prejudecăţile şi mutilările celor mari; pentru ei arborii şi cerul şi apa şi trupul omenesc nu cuprindeau sensuri ascunse, iar universul avea chiar imaginea simplităţii.

Primul care se sătura de scaldă fu un Ţuţuianu, şi anume Ţuţuianu Icră, astfel poreclit pentru că, deşi pirpiriu şi nearătos, o pusese pe Lucreţia, nevastă-sa, în situaţia de a-i face în şase ani nouă copii, toţi rizăreţi, blonzi ca soarele, şi era pe drum al zecelea; acest Ţuţuianu era şi un fel de rudă cu Leontina, care-i numea „finule", că o botezase pe Lia, ocazie cu care Icră bău o găleată de ţuică şi mîncă douăsprezece vărzare, după care dormi o zi şi iar ceru de beut, ştiind că mîncarea vine oricum. Era blînd din fire şi mai ales harnic, virtuţi pentru care gospodăria colectivă îi încredinţa un atelaj pe termen de un an, numindu-l „conductor de cai", meserie care obligă. Icră veni lîngă cei doi căluţi opriţi în mijlocul apei şi stătu să observe în ce fel se bucură ei de riul care le trece pe sub burtă; era timpul să-i spele şi muie în Someş şomoioage enorme de paie care scot jegul mai bine decît orice fel de perie. Pentru că cei mai mulţi dintre plozii acestui om erau sub vîrstă şcolară, deci nu aveau ce face, îl însoţeau pe tată la munci; muma lor era dusă la raion să înveţe croitoria. Se agăţară aşadar pruncii de cozile cailor, îndu-se huţa, strigînd că vor călare, iar tatăl chiar le făcea voia, îi sălta, înşirîndu-i pe spinările cailor, la rînd, şase bucăţi, însă nu putea avea grija lor, picau de acolo, înghiţeau apă şi Ţuţuianu trebuia să-i bată, îi pleznea peste buci, să se aştimpere, să fie cuminţi, şi să nu-i încurce treburile.

În rîu se afla şi Luşca; anii trecuseră prin ea ca prin lut, n-o modelară, era tot un nămol de femeie, ba chiar mai corpolentă decît în timpul războiului, cînd trebuia să mănînce margarină şi pîine de soia. Pe faţa ei puhavă nimeni nu observase vreodată o fluturare, unda unei trăiri; ceea ce trebuia să fie oglinda mişcărilor spiritului, era o mască de mucava, obrăzar imobil şi mat, prin care nu răzbatea nimic înafară şi nici nu avea trăsături, ori particularităţi, pentru că toate acestea fuseseră ucise de obezitate, dizolvate în chimia grăsimilor. Ghiceai stările Luşcăi după nasul ei care avea facultatea de a ride; enervările violente îi dădeau însă o paloare, îl subţiau, îndoindu-l în jos, ca un cioc de pasăre. Atunci te puteai aştepta ca Luşca să-şi înfoaie pieptul prea generos şi să ţipe. În ciuda acestor imperfecţiuni ca se bucura de simpatia generală, îşi găsise locul în familia colectiviştilor; gătea pentru băieţii de la tractoare care o numeau „dodă" şi erau foarte mulţumiţi de serviciile ei pentru că lui Luşcăi îi plăceau mîncărurile dulci, supele cu rîntaşuri, tot felul de paste făinoase, adică acele bucate care îţi dau senzaţia de mult, şi îţi faci plinul fără a pretinde repetiţii. Cînd avea răgaz, căra singură mîncările în cimp; îşi fixa oalele în cap şi făcea drumul pe jos, umblînd lin, fără mişcări de prisos, purtînd supa în echilibru cale de zece kilometri, pînă ce soarele o fierbea a doua oară. Luşca prefera oboseala plăcută în locul unei plăceri obosite pe care i-o putea oferi un drum făcut cu şareta, vehicol incomod, care o zdruncina mult prea tare. Era chiar după un asemenea drum făcut, nu cu şareta, cu carul; descompusă de agitaţie, ea sta în curentul apei, ancorată de-o buturugă şi rostea la intervale apropiate această frază bleagă: „De-ai da, doamne, o ploaie...".

Nu departe de bucătăreasă, pe o insuliţă de nisip, sta lungit Tudorel Şimşi, omul care avusese moară în comună şi stătuse la categoria chiaburi nouă ani jumătate, timp în care fu „îngrădit" mereu, pînă în 1958, cînd beneficiase de acel H.C.M., prin care i se desfiinţa clasa. Rămase descumpănit, dar se regăsi şi, conştient de noua lui situaţie, formulă cererea, cu care fugi în gospodărie, oferind totul, iar pe sine porcar, îngrijitor la porcine, motivînd că se pricepe la urutală. Cocina fu instalată în fostele lui acareturi, iar moara, care nu încetă să meargă, însă dirijată de stat, îi livra zilnic fostului chiabur o cantitate de măciniş pe care acesta s-o administreze în raţii şi doze scrofiţelor gospodăriei colective „Pintea" cu care întreprinderea Morî şi Presa avea un contract. Deşi trecut de şasezeci de ani, Tudorel Şimşi nu-şi pierdu semeţia de odinioară, umbla drept, avea priviri clare şi mintea vie, numai că îmbătrînise în ultimii ani, albise pe cap, iar bendeul lui, cum îşi numea burta, era acum flesc şi căzut, îşi vedea pe deasupra lui bombeurile încălţămintei, ceea ce nu i se întîmplase din copilărie. Cicănăul de porc îl pătrunsese prin toţi porii şi, deşi nu-l purta sub unghii, în urechi, ori la rădăcina părului, îl urmărea putoarea aceea violentă, se îmbibase de ea pînă în oasele lui bine trăite şi avea o permanentă stare de vomă. De cîteva luni scăpă de această misie şi trecu la căpălit, ceea ce îi permitea să iasă în sînul naturii.

Bumbuşcă, cel ce fusese un timp scriitorul primăriei, o certa pe Baba Chirii, care-i ieşise din vorbă; o făcea broască, cu coadă la spate, stafie şi cum îi venea la gură: îşi permitea acest lucru pentru că era o autoritate în gospodărie, unul dintre cei doi socotitori. Tovarăşul Bumbuşcă intrase în apă cu pantalonii pe el (n-avea izmene pe dedesubt), uitînd că are în buzunare pacul de ţigări şi chimicul, care i se topi şi-l pătă cu violet printre picioare. Înjură de „talgerul cui l-o făcut" şi o chemă pe Baba Chirii, care sta pe mal, dîndu-i să înţeleagă că el va fugi în tufiş şi-i va arunca de acolo nădragii, să-i spele de cerneală. Baba Chirii nu pricepu ce vrea omul şi, cum era cam nebună, îi făcu „hiş"! după care îl părăsi. Atunci înjură din nou socotitorul şi spuse vorba „hoaşcă".

Baba Chirii nu era alta decît femeia pe care o cunoscurăm sughiţind, ca ciuvica. Îi trecuse meteahna demult, dar o lovi alta, surzise, lucru care n-o împiedică să-şi găsească un rost; înţelese că, vara, poate goni ciorile de pe semănătură, care veneau puhoi şi scoteau boabele înainte de a fi încolţit. Fugea înspre croncănitoare şi zicea „hiş!" lucru pentru care primea cîte o jumătate de zi-muncă şi acel 2 la sută, procentul „bătrineţii avansate", cum îl numea Cîrţa Todor, şeful brigăzii de cimp.

El, Cîrţa, se scăldase deajuns şi umbla acum din car în car să ştie în ce stare sînt harnaşamentele cailor, cîte ar trebui renovate, date pe mîna curelarilor, că multe curele prea erau cusute pe sponci, legate cu sîrmă şi se rupeau, te lăsau în drum, cînd te aşteptai mai puţin. Cîrţa Todor fusese cîndva fochist, pe o locomotivă cu linie îngustă; cel pe care l-a trezit Ştefan Clej într-o noapte, cu bătăi scurte în geam, cerîndu-i să-l facă frînar, ceea ce îl şi făcu, nu însă înainte de a-l sfătui să nu facă ceva contra vîntului, că se stropeşte. Pădurile se mutară mai sus, iar lui Cîrţa nu-i plăcu mecanica şi şcoala de calificare, rămase ţăran. Brigadierul părăsi în urma lor harnaşamentele, notă ceva în caieţel şi, uitîndu-se peste cotul Someşului, îl umflă rîsul şi chiar rise, rîse cu toată gura, agitîndu-şi în zare palmele, ca două lopeţi mari de bronz; le strigă oamenilor, cutremurîndu-şi plămînii:

— Aşa, aşa! Spălaţi-vă de toate murdăriile trecutului, că noi alcătuim lumea cea nouă, ha, ha, ha! rîdea ţăranul înveselit, iar rîsul său se propaga peste apă, vîslind ca un peşcăruş argintiu.

— Mi-i frig, mămucă, o auzi Leontina şi fiică-sa îşi mută ochii de la scenele de pe Someş; „sînt o exaltată şi o risipitoare de timp", îşi spuse femeia, pedepsindu-se pentru modul aproape neruşinat în care se aruncase în contemplarea aceea fără de perspectivă.

O privi pe Lia, se privi pe sine şi numai caraghioslicul situaţiei o reţinu din ris; şi-ar fi dat drumul, că stăteau incomod, cîncite, rupte în două, cu genunchii la gură şi coatele spînzurînd pe jos, vrăbii bete, sub sălcii, care nu reuşeau să se scuture de amorţeala rebegită, domestică în care pluteau; ude fiind, le intrase frigul în oase, le făcuse pielea ca de găină.

Mama luă prosopul şi o masă pe Lia cu el, îi puse sîngele în mişcare, palpînd-o din tălpi pînă în creştet. Desfăcu cocoloşul de rufe şi-i porunci să se îmbrace, în timp ce ea, sprijinită în genunchi, îi trecu pieptenele prin păr, pe care nu-l împleti însă, îl lăsă să se zvînte. Se ocupă apoi de sine, făcînd exact aceleaşi mişcări, doar cu deosebirea că erau mai largi şi mai categorice, pe măsura corpului ei mare, adică mare prin comparaţie cu al unui copil, pentru că Leontina are statura medie şi nu atrage atenţia prin dimensiuni, ci prin altceva. Cu toate acestea, într-un spaţiu redus mişcările ei păreau ale unui animal mare şi se propagau în arborele de deasupra prin aţele înverzite ale acestuia; se umpluse copacul cu mişcările ei.

Îşi mai lungiră statul acolo şi, ca să păcălească timpul nitel, deschiseră „fripta", jocul acela care cere vioiciune, fructificarea oricăror ezitări, neatenţii, adică să-l pleznești pe adversar pînă ajunge să zică „au" şi i se înroşesc mîinile. Dar Lia se arăta prea moliie, lovea cu plictis, se gîndea aiurea şi greşea.

— Ce ai? o întrebă Leontina, apucînd-o de încheieturile mîinilor, de parcă ar fi vrut să-i ia pulsul.

— Lasă-mă, ceru fata, eliberîndu-se şi rămase la pîndă, cu ochii sticlind, gata să reacţioneze la cea mai mică mişcare.

Leontina îngheţă, voi să vorbească, dar sunetele nu se articulau, cîrîi şi, în cele din urmă, înghiţi în sec. Asta o înfurie pe Lia.

— Nu vezi că sînt nervoasă?! Am fost toată ziua nervoasă, numai că nu m-am arătat, m-am prefăcut, vorbi ca dintr-o respiraţie; era iritată, dar stăpînă pe sine, vocea nu-i ezita, era chiar limpede, clară, limpezime şi claritate venind dintr-o concentrare a voinţei pe care i-o dădea orgoliul ei hipertrofiat, accesele de independenţă, starea de continuă răfuială şi, desigur, personalitatea ei prematur conturată, pentru că Lia spunea ce spunea cu un soi de mîndrie, cu o demnitate ce nu suferea comentarii.

N-avea arme să lupte cu sensibilitatea violentă a fetei, cu stările ei forfecate de incertitudini; îi era pur şi simplu frică s-o privească în ochi, să-i pună mîna pe creştet, să schiţeze un gest oarecare, matern, capabil să producă destindere, calm. Avu inspiraţia să părăsească terenul acesta minat, să se refugieze în copilăria inocentă a Liei şi vorbi, emoţionată de argumentul pe care îl descoperea:

— Avem o înţelegere, Lie; am făgădult că n-o călcăm orice s-ar întîmpla.

Fraza se fixă în atenţia fetei, deci se produsese schimbarea, Leontina trebuia acum să vorbească şi vorbi, cu oarecare nesiguranţă, e drept, dar deschis, luîndu-şi din mers libertatea de care avea atîta nevoie.

— Ne-am promis să fim prietene, Lie; ai uitat jocul nostru? întrebă Leontina foarte mirată; îşi ridică două degete şi spuse ceva ciudat, „dixit", vorbă întrutotul miraculoasă pentru că era cheia unor trăiri. În Lia se trezi amintirea şi rosti în gînd regula acelui joc, încît se auzi vorbind monoton, cu uşoare inflexiuni nazale, cum fac copiii cînd repetă o prea cunoscută formulă a jocului lor:

De sînt tristă, bucuroasă,
N-am voie să fiu botoasă.
Două degete ridic
Şi zic:
„Dixit"!
Adică îmi dau cuvîntul
Să spun tot, cu de-a-mănuntul;
Adevăru-îmbete-ne,
Ca pe două prietene.

Era un fel de poezie în tiparele căreia Leontina înghesui rigorile unui legămînt pe care îl considerau numai şi numai al lor.

Şi Lia nu mai fu botoasă, se lumină, ridică două degete în aer şi spuse „dixit, mămucă"; i se făcu ghem în braţele mamei, ca o fetiţă cum nu mai era, şi stătu aşa, pînă cînd cealaltă o invită şoptit:

— Te ascult, Liuţă.

— În şcoala noastră se întîmplă nişte lucruri care, dacă ţi le spun, te vor amări şi pe tine, vorbi fata, matur; seriozitatea ei se vădea nu atît în înlănţuirea cuvintelor, cît pe chipul ei cu trăsături spiritualizate, în ochi şi în buzele care se modulau sigur peste dinţii decalcifiaţi, care o sileau să sisîie puţin.

— Ce fel de lucruri? întrebă Leontina.

— Nedreptate, mămucă, le califică fata, sec şi precis. Dacă le afli, sînt două posibilităţi: sau intri în conflict cu raionul şi poate n-ai vrea, sau eşti de partea acelui raion şi atunci mă dezamăgeşti.

— Ce tot vorbeşti tu, Lie?! Care posibilităţi şi ce raion? stărui femeia, adresîndu-se nu atît fetei cît propriilor ei sentimente; o uluire pusese stăpînire pe ea şi, de aceea, era vădit stîngherită de felul în care decurgea această discuţie a lor.

— Azi a fost ales preşedintele unităţii de pionieri, începu fata sporovăind; povestea cu atîta convingere că se înglosuiau cuvintele la gura ei.

Şi cum alegerile sînt un eveniment, am fost chemată la cancelarie unde mi s-a spus să aştept şi am aşteptat, am stat lipită de zid cam o jumătate de oră, în timp ce în sala profesorală se discuta aprins, pînă cînd se deschide uşa ca să aflu că nu mai e nevoie de mine, adică „mergi în clasă, drăguţă", mi se spuse şi chiar am pornit, urcam scările, săream cîte două deodată, cînd mi s-a făcut un semn cu degetul — era tovarăşul Ghişa dirigintele — şi am fost introdusă în odaia aceea lunguiaţă plină de hîrtii, ierbare, colecţii de fluturi, cataloage şi busturi de ghips.

Leontina ştia că fata ei are darul povestirii, un mod îngrijit de a vorbi; ca să se bucure cît mai des de această calitate a Liei, o provoca la discuţii, voia să audă curgerea logică a frazei, formularea precisă, ritmul şi culoarea cuvintelor, ecourile unei vieţi interioare, intense. Acum n-avea timp să fie atentă la modul cum se exprimă, cît mai ales la ce spunea Lia, pentru că cele istorisite trădau îngrijorarea copilului, lucru cu care nu te puteai juca. Află astfel că în cancelaria în care intră fiica ei se găseau următorii: un reprezentant al raionului de U.T.M., dirigintele Ghişa, alţi doi învăţători şi tovarăşa Georgeta, instructoarea de pionieri, o fată grasă, cunoscută în sat, care obişnuia să mănînce seminţe şi să-i numească pe copii „dimineaţa patriei", expresie luată dintr-un cîntec foarte răspîndit pe atunci.

Unele cuvinte prind chiar prin ciudăţenia lor. Un copil fura mere, făcea o gugumănie, ori pur şi simplu te scotea din sărite prin nebuniile lui; îi spuneai „Mă, tu eşti un zbănţuit, un împelişat", ori „Să nu te mai prind, nătărăule". Se arăta foarte uimit de cuvintele tale şi luîndu-şi aliat pe tovarăşa Georgeta, el protesta:

„Eu nu-s nătărău, sînt dimineaţa patriei...".

Motivul pentru care se afla Lia în acea clipă şi în acel loc era de natură s-o bucure: eşti bine apreciată, elevă Amalia Clej, ai calităţi, te bucuri de autoritate şi, în consecinţă, avem nevoie de ajutorul tău, i se spuse, poate nu cu aceste cuvinte, dar ideea asta era.

— Îţi acordăm cinstea să faci propunerea pentru alegerea preşedintelui de unitate, vorbi tovarăşa Georgeta, foarte voluntară, scuipînd cuvintele ca pe nişte coji de seminţe. E vorba de colega ta Reghina Cănănău, mai spuse ea uitîndu-se pe o foiţă şi scuipă, că numele rostit era, orice s-ar zice, istovitor, lung, plicticos, ca o căruţă cu boi pe un drum de ţară plin cu hîrtoape; dar felul numelor nu indică virtuţi încît, pur şi simplu, asta era fata care trebuia promovată.

— Nu merită să fie propusă, zise Lia, calm, dar păli şi i se accentuară pistruii, dar aceştia n-o urîţeau, îi dădeau un aer de pronunţată sinceritate; îşi apăsă cu palmele mici pomeţii obrajilor, (era un gest de-al maică-si), respiră lung, simţi că treptat i se înfierbîntă faţa, că-i bate sîngele în lobii urechilor; avea un punct de vedere pe care trebuia să-l exprime, acesta era lucrul cel mai important. Fără a-şi căuta cuvintele, vorbi, îşi dădu frîu liber ideilor.

— Reghina are un farmec personal, e bună sportivă, dar e cam mincinoasă, nu învaţă, copiază la teze, şi n-o iubeşte nimeni.

— Nu eşti chemată să faci aprecieri, este o sarcină, elevă Amalia Clej, stărui instructoarea.

— N-o pot îndeplini, spuse Lia şoptit, aproape cu teamă şi argumentă i ne-aţi spus să fim sinceri, să alegem pe cel mai bun dintre noi.

— Eşti o încăpăţînată, aprecie tovarăşa Georgeta, o nedisciplinată, o rea.

— Te întreci cu firea, fetiţo, zise dirigintele Ghişa, vădit supărat, şi o luă pe instructoare de-o parte, după care aceasta nu mai vorbi.

Se jucă cu un fruct artificial, un măr de piatră, făcut pentru orele de naturale. Intră în vorbă cu Lia delegatul raionului de U.T.M., un băiat cu ochi albaştri şi mustăcioară; îşi purta politeţea arborată pe faţă.

— Mîine, poimîine veţi voi să devii utemistă, începu el şi zîmbi la fiecare cuvînt. În ce fel întîmpini evenimentul acesta?

Dirigintele Ghişa se plictisi şi ieşi, cei doi învăţători răsfoiau cataloagele, iar tovarăşa Georgeta nu lăsa din mînă fructul de naturale, îl cîntărea în palmă şi-i răzuia vopseaua cu unghia.

— Nu s-ar putea să alegem preşedinte pe altcineva? întrebă Lia cu o sinceritate naivă şi rosti numele lui Andrei Big şi Ileana Canăbună, doi elevi silitori. N-aş vrea să fac o propunere nepotrivită.

— Nu vei face o propunere nepotrivită, confirmă băiatul cu mustăcioară, liniştitor şi zîmbi. Părinţii tăi ce-s? Membri de partid? Doar mama? Proastă educaţie îţi dă; poţi să ieşi, elevă Amalia Clej.

Lia fugi, urmărită de zîmbetul îngheţat al băiatului cu mustăcioară. Adunarea avu loc şi numita Reghina Cănănău fu aleasă preşedinta unităţii de pionieri. Lia nu ridică mîna, se abţinu şi, o dată cu ea, majoritatea elevilor dintr-a şaptea. O votară celelalte clase ale şcolii.

— Mai bine nu-ţi povestesem nimic din întîmplarea asta absurdă, se dojeni Lia, privind adînc în ochii mamei sale.

— Eşti o proastă; sînt de părerea ta, Lie-Liuţă, ai procedat aşa cum se cuvine, spuse Leontina acoperindu-şi fata cu sărutări; Lia le evită, însă discret, nu din falsitate, din dorinţa de a putea vorbi mai departe, pentru că nu terminase. Mama o ascultă, dar atenţia ei era paralelă; urmărea pe de o parte întîmplarea, iar pe de alta, se gîndea în ce chip îmbrăţişa conflictul neaşteptat.

— Andrei Big, cel la care mă gîndeam eu la început, a fost ales în comitetul unităţii, povesti Lia, dar cu destule greutăţi.

Formularea „destule greutăţi" era imprecisă, făcută din lehamite, pentru că Lia ştia care erau acele greutăţi, participase la ele.

Numele elevului Big nu figura printre propunerile iniţiale, fapt pentru care un elev ceru cuvîntul şi spusese următoarele:

— Împotriva lui O... (un nume cunoscut de altfel) n-am nimic de obiectat, e merituos. Mă surprinde însă că în această listă a celor buni nu se află şi numele lui Andrei Big, elev premiant, bine pregătit, disciplinat şi cu o bogată activitate pionierească.

— Susţin propunerea, strigă Amalia Clej şi ridică mîna să fie înscrisă la cuvînt. Fusese mai concisă decît ar fi bănuit; vorbi aşa: Obiecţia tovarăşului mi se pare întemeiată, propun să fie luată în discuţie... şi, brusc, tăcu; observă zîmbetul uscat al băiatului cu mustăcioară.

— Ce-i atitudinea asta, tovarăşă? întrebă acesta de la masa prezidiului.

— Vreau să spun că Andrei Big trebuie să fie ales în comitetul unităţii, explică ea.

— Dacă trebuie, va fi ales, spuse dirigintele Ghişa, aflat la aceeaşi masă; să vedem ce va zice adunarea.

Se mai înscriseră alţi elevi la cuvînt; îl susţineau pe Big. Băiatul cu mustăcioară se apropie de urechea învăţătorului Ghişa şi avu loc, pe şoptite, acest dialog:

— Propun amînarea şedinţei.

— De[illegible]?

— [illegible] ales Big.

— I[illegible] nici o nenorocire; să fie ales, dacă vrea adunarea.

— Vă luaţi răspunderea?...

— Şi-o ia adunarea; dacă e nevoie mi-o iau şi eu. Clar? Măi, dar revoluţionari mai sînteţi voi citeodată, spune Ghişa.

A fost ales un comitet bun, cu Andrei Big alături de O..., încît şi preşedinta acelui comitet, Reghina, fata cu destule greşeli avea prilejul să se îndrepte.

În final luă cuvîntul băiatul cu mustăcioară.

— Sînt imputernicit să urez (voia să zică „noului comitet") unităţii pionereşti spor la învăţătură, disciplină şi tot mai multă răspundere în îndeplinirea sarcinilor organizaţiei. Alegerea, tovarăşi, e valabilă abia după ce ea va fi confirmată de raion. Să cîntăm, aşadar, „pionieri, mîndria ţării".

Apăru între sălcii cel de al doilea socotitor, Bumbuşcă; îi spuse Leontinei ca într-o sperietură:

— Te caută Ştefan, bărbatu-tău, zice că vă mutaţi, plecaţi undeva la oraş.

Vestea fu neaşteptată, ar fi putut să întîrzie; Leontina ar fi avut răgaz să-şi promită că se va ocupa mai intens de viaţa copilei sale. Împovărată de această grijă mare, ea ar fi putut ieşi de sub sălcii cu fata de mînă, zicîndu-şi că va trece pe la şcoală, că va vorbi cu dirigintele Ghişa, într-un cuvînt, îşi va lua pe umeri o sarcină pe care o subapreciase.

Vestea o grăbi, însă; ca mişcată de un resort, Leontina se ridică, îşi luă fata de mînă şi în chiar clipa aceea se eliberă de povara pe care şi-o promisese. Era din nou receptivă doar în faţa lucrurilor mari, izvorîte dintr-o necesitate de interes colectiv; copila ei intră din nou într-o zonă incertă, opacă. Leontina nu ştia deocamdată dacă va putea trece pe la învăţătorul acela şi nici nu se concentră ca să dorească lucrul acesta.

Pe Someş, în luncă, sînt zone mari de porumb şi Leontina, însoţită de fiică, fugea prin zonele acestea, străbătînd nişte culoare lungi, de kilometri; era sfîrşitul lui mai, un an bun şi planta crescuse, îi ajungea Leontinei pînă la briu, iar fetei pînă la subsiori.

Gheorghe Tomozei

ÎMPLINIRE

Eu sînt argintul, de cristal atins,
şi-s şi cristalu-ntruchipînd din
conturul înviind oglinda, nins,
înzăpezit, la capătul luminii;
şi sînt oglinda-n care se agită
zăpada, ca un zumeguş de stea
şi sînt lumina chiar, întrezărită,
iar umbra desenîndu-se, e-a mea.

Partid, mi-ai dat această împlinire
a gestului rotund, care închide
a sorilor interiori rotire
şi fierberile sevelor lucide;
putinţa de-a mă risipi în clipe
şi de-a mă recompune mai apoi
la fel, numai pe umeri cu aripe
de fulgere zimţate şi de ploi...

Imagine a timpului prezent,
care-mi sporeşte zi de zi belşugul,
al timpului mereu adolescent —
sînt cel ce ard şi cel ce-aprinde rugul!

CADRAN

Se zvîrcolesc mîresmele trîndave
printr-ale toamnei veştede lumini,
îmbătrînite, pîlpîie-n garoafe
culorile uitatelor grădini.
Cenuşa nuferilor arşi îngraşă
peştii cu solzi ca ştersele monezi,
păsări coboară-n resemnare lasă
pe ramuri retezate de amiezi,
şi apa eleşteului se rupe
în cioburi de agonice oglinzi,
ca vinul acru lîncezind în cupe,
de care buzele îţi le desprinzi...

Dar iată că se-apropie de-o barcă,
rotundă, umbra soarelui şi-acum
culorile-n petale-or să se-ntoarcă
şi nuferii vor exploda, prin fum,
fîşni-vor trestiile din adîncuri,
iar glasul unei fete va ivi
stoluri de raţe albe, peste crînguri
şi liniştit de septemvrie, tîrzii.
Eu în grădinile ameţitoare,
printre culorile foşnind, apar
cu braţele-n azur, scînteietoare,
ca limbile unui cadran solar!

VIS COSMIC

Văzduhul a vibrat:
— planete, aştre, urse —
parcă un vin ciudat,
peste albastru curse...

Iubirea de înalturi
ne arde-n trup, precum
albi, munţii în bazalturi
păstrează-al lunii fum.

Viu fulgerînd în spaţii,
ne toarnă-n caldul lut
sălbatice nesaţii
spre zbor, ca la-nceput.

Cînd în stelara goană,
ne vom topi-n ecou,
noi, vîrsta pămînteană
o vom trăi din nou.

Vom mai trăi minutul
ce piere-n vreme, stins,
ca-n amintiri, sărutul
întîiului dragoste, nins...

Prin timp, călcînd cu-aripa
al stelelor damasc,
pornesc să caut clipa
în care-am să mă nasc!

NOAPTE DE ECHINOX

La capătul zilei, urc într-ale ploii vitralii,
newtonienele culori primordiale,
filtrate de garoafe şi dalii
în risipitele petale...

Apoi te chem. Prin aer, cuvintele se-ating
de alte glasuri în eter fîşnite
şi sunetele scapără, se sting,
totuşi îţi bat în geamuri, ameţite.

Ecou tîrziu al lunii e culoarea
şi frunza-i un ecou al sevei duse,
călătorind în crengi, iar sărutarea
e un ecou al sîngelui, pe buze...

Trec păsări albe, cerul argintînd,
noaptea e albă, ca zăpada filei
şi e firesc să fie astfel, cînd
fiece clipă-i un ecou al zilei.

...O clipă-i între ziua ce-a trecut
şi noaptea coborîtă-n jur, o clipă
în care de pe-acuma, nevăzut,
alt anotimp de flăcări se-ntîrîpă.

Rotunde, noaptea, ziua, prin trup se-ngemănară.

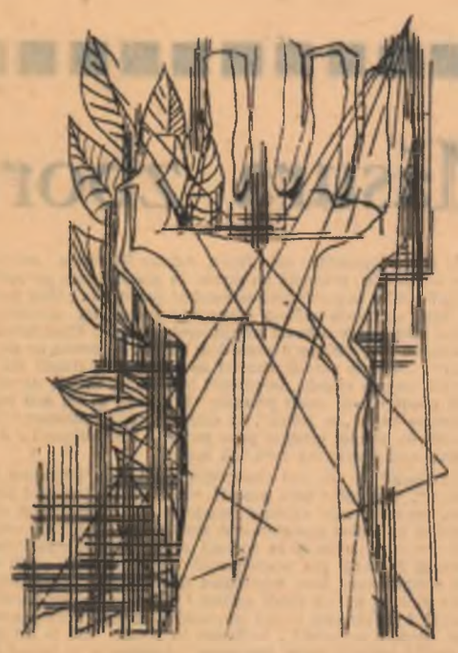

Desen de M. CHIRNOAGĂ

Sub clopotul luminii, egale au premers
şi între amîndouă sclipeşte clipa rară,
ca numele-adoratei, în miezul unui vers.

Petre Stoica

ÎNAINTEA NINSORII

Heliade s-au culcat la rădăcinile pomilor,
vîntul trandafiriu [illegible] ouă de gheaţă
printre tulele mici de mahonia
dinspre fierărie creşte mirosul copitelor arse
în timp ce peste oglanele brumării
păstăile roşcovîlor sălbatici
răsună ca nişte cutii de conserve.

Tata iese în coridorul cu peisaje elveţiene
gîndindu-se la succesele şi insuccesele mele
sub lunia întinsă cămăşile atîrnă ţepene —
brusc ridicîndu-şi braţele de paiaţă,
şi dintr-o curte îndepărtată se aude
glasul fierăstrăului.

Din bucătărie ţîşnesc aburii mîncării,
chemîndu-ne lîngă masa înconjurată
cu aura veseliei de iarnă,

dar elevii patinează încontinuu pe lac,
îşi sărbătoresc fericirea vîrstei dansînd
şi dacă vor, pot să atingă cerul cu palmele
pline cu ghiocei spumoşi.

Întunericul coboară foarte repede —
cînd ciorile părăsesc grădina adormită;
ca un rinocer trece locomotiva prin preajma grădinii,
poate mai vin ecouri peste marele cîmp
şi radioul împrăştie imnuri de dragoste.

DIN CAIETELE ELEVILOR

Florentin Popescu
(Școala medie Buzău)

SECERIȘ

Gusi bucuria din lanuri,
— spicele aleargă și cîntă —
și trupurile lor de soare
sînt portative lungi între pămînt și cer
iar boabele sînt notele pămîntului;
și-aleargă spicele, și cîntă...

Gusi bucuria din lanuri
— spicele aleargă și cîntă —
și mă întîmpină cu amiorele pline
și regăsesc în fiecare spic
un strop din nimbul dăruit de mine.

Florica Meruță
(Școala medie nr. 3 Arad)

SEVA LUMINII

Mi-ai dat să sorb din cupa minunilor tale
soare, atîta soare,
și să inspir mireasma primelor flori
ale primăverii tale
împrospătate de seva luminii.
Mi-ai dăruit
cîntecele dragi copilăriei;
ai sădit în grădina viselor mele
floarea purpurie a primei iubiri —
cîntată de inima mea, de inima ta.
Bucură-te
de floarea tînără a inimilor noastre
crescută din seva luminilor,
și-ascultă cîntecele bucuriei mele
în fiecare zi
cînd zorile încărunțesc părul nopții.

Andrei Steiu
(Școala medie Sibiu)

MOMENT LA ARGEȘ

Am devenit al munteiui deodată.
Pătrunzător între vibrații,
m-am adaptat ca pe o sevă pinii...
Poate de aceea mina pietrei bătînd
nu vorbea frumos, cu compatații,
cum se cade față cu străinii.

Am coborît apoi în mina
care taie stînca și o suie,
și am aflat astfel, ciudat,
că și piatra știe taina care-o schimbă în statuie.

SECUNDĂ CU PERFORATOARE

Despre perforatoare se pot scrie poeme
numai în clipa grea și rară
cînd mîna asudată le-atinge
între conștiința muntelui și seară.
Eu, situat cu umerii amîndoi
lîngă perețele acestei clipe,
am devenit subiect pentru poemul meu
și trup pentru tăcutele-i aripe.
Fără să vreau mi-am amintit de casă
și de suavii mei gutui și pruni...
Perforatoarele țipau, vibrînd
la orizontul unei alte viziuni.

Gabriela Vasilache
(Școala medie Călărași)

DUNĂRE...

Sub codri și stînci, trecî în goană nebună
Și-ți sfîșii mantia de țărm, fremătînd,
Ca marea-ncrunțată vibrînd în furtună,
Ca viscolul iernii pe strune gemînd.

A soarelui raze-ți aprind nestemate
Pe unde, scînteile-n hore se-ncing
Și saltă și-aleargă și pîlpîie toate
Și-ncunjură fluviul în brîie de-argint...

Duioasă prin dealuri, și văi necuprinse,
Senină ca viața, ca roșia stea,
Pluti-vei de-a pururi spre zările-aprinse,
Frumoasa domniță, tu, Dunărea mea.

Anca Roșu
(Școala medie nr. 1 Craiova)

GEOGRAFIE

E veche cartea mea de geografie,
Deși în anu-acesta-i editată.
Nu s-a mutat nici muntele-n cîmpie,
Nici Dunărea nu s-a lăcut mai lată,

Dar geografia țării mele parcă
Se schimbă ca o undă, ceas de ceas, —
Iar visurile prind mai-nalt să ardă,
Construcții noi sub bolți fac popas.

Nu poate-ncape o pagină de carte
Tot ce cuprinde-a țării bogăție;
De-aceea-mi pare cartea veche poate
Prea strîmtă coala albă de hîrtie.

Dinu Soare
(Școala medie nr. 15 București)

PRELUDIU

Întîi a fost privirea de lumină
Ce s-a deschis spre lumile ascunse
Și a privit uimită cum se-mbină
Fiorul tainelor dintîi pătrunse;

Întîi a fost o pasăre de aur
Care-a zburat cu pieptul în spre soare
Și-a rupt din nesecatul lui tezaur
Un buigăre de foc și de viloare;

Întîi a fost un cîntec de prin zări
Învăluit în dorul primei amintiri,
În frăgezimea primelor visări
Și în neliniștea întîiei iubiri...

A fost ca un izvor țîșnit din munte
Cu nouă cutezanță de Icar,
Încercuind pămîntul peste frunte
Cu cercuri de lumină și de jar.

Și s-a deschis privirea mai adîncă
Și a topit în ea păduri de brad,
Sălbăticia vîrfului de stîncă
Și nesfîrșirea mărilor de lad.

Și tresărind mai larg să se deschidă
Spre lumea de avînturi și vibrații,
Și-a mistuit dorința ei avidă
În spațiul mărginit de constelații.

Ion Matei
(Școala medie nr. 1 Craiova)

RĂSĂRIT DE TOAMNĂ

Am așezat pieptul în calea toamnei —
prematură pălire-a culorilor,
dezastru tîrziu al unor ore învinse.
„Vreau primăvară!" — rostii cînd mîinile
porniră să plămădească sorii necesari vieții
iar răsuflarea să spulbere cîmpii de zăpadă.
„Va fi!" — strigară mîinile vesele, —
„Ieșe acum dintre degetele noastre de aur!"
Peste puțin, căldura se revarsă în valuri
dezghețînd pămîntul care surise:
„N-o să mai înghet niciodată".
„Flori, flori!" — strigară zările aprinse de sorii roșii —
„Vrem să le sorbim pariumul dătător de fericire!"

Apoi, jur-împrejur s-a țesut un covor multicolor,
iar eu, terminînd, îmi ridicai mîinile mînjite de moloz,
ce vibrară puternic, și atît de uman
încît de-abia le suportam căldura în creștere —
pînă cînd ochii se obișnuiră cu aceste lumini pămîntene.

Mihai NEGULESCU

cercul literar al școlii

Urmărind, în cuprinsul unei bogate corespondențe, atît vîrsta cît și preocupările numeroaselor și, uneori, promițătoarelor „nume noi" ce bat la porțile literaturii, îți atrage atenția mai puțin faptul că o bună parte a celor dornici de a-și încerca puterile în acest domeniu sînt elevi, cît atmosfera tonică ce se degajă din încercările lor, mărturii ale unei adolescențe ce își intuiește întîiele răspunderi față de viață și de societate. Revista „Luceafărul", ca și alte publicații (îndeosebi „Scînteia tineretului") au semnalat la timpul potrivit cîteva dintre aceste prezențe și promisiuni. Unii dintre elevii care au debutat în anii din urmă și-au format între timp o voce distinctă în cadrul celei mai tinere generații scriitoricești. Alții, care se află la primele versuri tipărite la „poșta redacției", muncesc cu răbdare și perseverență pentru a da lucrări tot mai bune, avînd sprijinul redacțiilor, al cercurilor literare, al profesorilor de literatură. Dată fiind coincidența apariției acestor rînduri cu începutul unui nou an școlar, amintim că preocuparea pentru îndrumarea sistematică a elevilor începători în ale literaturii a avut în unele cazuri un caracter ocazional și chiar formal. Există ce e drept, în diferite orașe, cercuri literare ale școlilor unde, cu seriozitate și în mod organizat, elevii sînt inițiați în tainele artei cuvîntului sau sînt supuse aprecierii lucrările lor originale. Organizațiile U.T.M. din numeroase școli au înțeles rolul acestor cercuri în educarea estetică a elevilor și în dezvoltarea gustului literar al acestora, acordînd atenție activității literare din școală. Interesul conducerii unor școli s-a tradus prin editarea cîtorva reviste literare cu caracter intern, în paginile cărora apar la întîia confruntare cu cititorii versuri, proză și articole semnate de elevi. Astfel, de la Școala medie nr 5 din Ploiești, ne-a parvenit recent numărul 6/1963 al revistei „Vlăstarul", ajunsă în cel de al 4-lea an de apariție. Membrii cercului literar al Școlii medii „Horia, Cloșca și Crișan" din Alba Iulia, tipăresc și ei de mai mult timp revista „Gînd curat", iar colegii lor de la Școala medie nr. 15 din București, au alcătuit o frumoasă culegere intitulată „Tinerețea noastră". Și exemplele s-ar putea înmulți, cuprinzînd poate și voluminoasele dosare cu lucrări ale sutelor de cercuri — virtuale culegeri cu caracter literar.

Răsfoind asemenea publicații, dactilografiate în cîteva zeci de exemplare, te gîndești nu fără emoție la debutanții din alte decenii ai revistelor școlare. Unul dintre ei a fost cîndva Coșbuc. Altul Ibrăileanu. Istoria literaturii păstrează amintirea multora. ...Școlarul, în plină formare cultural-artistică, își exersa întîia oară condeiul, pe care peste ani, avea să-l stăpînească excelent. Cum va fi mai tîrziu reîntîlnirea cu autorii sub al căror nume mai scrie încă „elev cl. IX-a D" sau „elev cl. XI-a B"? Dată fiind frăgezimea vîrstei autorilor, nu ne vom avînta în a le descrie „profilul liric". Putem afirma însă cu toată convingerea că, printre numeroșii elevi care își citesc azi întîiele lucrări la cercul literar, sau și le văd tipărite în gazetele volante ale școlilor, se află și acei cîtiva (sau mai mulți) autori ai deceniilor viitoare. Grija pentru ceea ce vor fi aceștia ne impune încă de pe acum multă atenție pentru aspectul creației propriu-zise, din cercuri.

Dacă pe linie organizatorică s-au întreprins acțiuni aproape în fiece școală, nu e mai puțin adevărat că cercurile literare nu au reușit decît în parte să-și exercite menirea, limitîndu-se doar la tratarea unor probleme de literatură în general, și consacrîndu-se mai puțin dezbaterii unor aspecte ale creației propriu-zise, dezbateri capabile să contribuie la dezvoltarea aptitudinilor. Este de înțeles scuza unor profesori de limba romînă că acolo unde nu sînt talente nu trebuie căutate cu dinadinsul, și am împărtășit întru totul această părere dacă experiența n-ar fi dovedit că unora le e mai ușor să discute în ședințele de cerc literar nu știu ce referat despre cutare scriitor, decît să urmărească și să cultive semnele oricît de incipiente ale sensibilității artistice. Formele de activitate pe care cercul literar le poate avea în vedere sînt multiple și ele ar ieși bine în evidență dacă s-ar organiza un schimb de experiență pe această temă. Participarea scriitorilor la o asemenea dezbatere, cît și la ședințele de cerc, ar fi salutară. Din păcate, sprijinul acestora s-a simțit numai arareori, și atunci aproape exclusiv cu prilejul întîlnirilor cu cititorii. Singura abordare serioasă a problemei îi aparține poetului Mihu Dragomir (într-o intervenție din „Scînteia tineretului")

Privită din aceste unghiuri, activitatea cercurilor literare ale elevilor trebuie să depășească de la bun început nivelul exercițiilor minore. E firesc să cerem membrilor acestor cercuri însușirea mijloacelor exprimării artistice, dar lucrul de căpetenie rămîne tocmai confruntarea aptitudinilor lor cu problematica umană, cu viața și idealurile tinerei generații, căreia îi aparțin.

Cercul literar își va atinge întru totul țelurile numai printr-o strînsă legătură cu viața școlii, începînd cu procesul de învățămînt și sfîrșind cu activitățile din timpul liber, dar în nici un caz el nu se poate limita numai la atît. Cercul literar nu trebuie „creat" în mod artificial. El trebuie să izvorască direct din viața și preocupările colectivelor de elevi. Ni se pare însă dăunător acel criteriu potrivit căruia tinerii autori începători sînt îndrumați să se inspire exclusiv din viața elevilor, sub pretext că ar fi singurul domeniu pe care ei îl cunosc cu adevărat. Dimpotrivă, trebuie lărgite necontenit acele legături firești cu tineri muncitori, cu artiștii amatori ai uzinelor, cu tot ceea ce poate să-i înarmeze pe cei care își caută drumul în literatură cu o mai largă experiență de viață, cu dimensiunile morale, umane ale epocii în care ei trăiesc, învață și scriu. Organizația U.T.M. din școală, fără a se mărgini la obișnuita mobilizare la ședințele cercului, are posibilitatea să dovedească inițiativă atît în direcția strîngerii legăturilor cu viața colectivelor de oameni ai muncii, cît și în privința manifestărilor publice, în care să fie prezentate lucrări scrise de membri ai cercului.

Între aceste manifestări nu sînt de neglijat simpozioanele, recenziile, seriile literare. dar trebuie avut în vedere că ele singure nu pot constitui acte de existență ale unui cerc literar. Mai edificatoare din acest punct de vedere ne pare a fi editarea, acolo unde sînt condiții, de reviste literare ale școlii, care, laolaltă cu șezătorile literare, cu concursurile de creație și participarea la brigăzile artistice, ar putea constitui un puternic stimulent al creației originale, înrîurind hotărîtor, prin exigența pe care o implică, asupra perseverenței tinerilor autori de a-și desăvîrși lucrările. Existența unor asemenea „reviste" ale cercurilor literare școlare, ar prilejui totodată recomandarea mai promptă a celor meritoși către presa literară.

În stadiul la care se află acum activitatea literară a elevilor, cea mai potrivită formă de organizare ni se pare aceea a unui cerc unic, pe întreaga școală, tocmai pentru a nu fărîmița forțele. Pentru ca aceste forțe unite să lucreze temeinic, am sugera să se realizeze un îndreptar metodic, de către reprezentanți ai Uniunii scriitorilor, ai C.C. al U.T.M. și ai Ministerului Învățămîntului. Pe baza experienței deja acumulate, un asemenea „îndreptar" ar recomanda sprijinirea și coordonarea activității cercurilor literare, drept o sarcină importantă a conducerii școlilor și a organizațiilor U.T.M. În privința recrutării membrilor, cercul literar al școlii nu trebuie să se limiteze a fi un „cerc închis", dar nici să nu stimuleze fluctuațiile. În general, către el trebuie să fie atrași atît cei care dovedesc aptitudini artistice, cît și cei cu dragoste și interes pentru fenomenul viu al literaturii, o atenție deosebită urmînd a fi acordată formării discernămîntului critic și consolidării gustului literar al elevilor.

Sînt, între cei care bat la porțile literaturii, mulți elevi realmente dotați. Cuprinși între coperți albastre, transcrise cu literă îngrijită pe foi albe sau pe foi detașate din caiete, poeziile și proza elevilor au o viață a lor, alta decît cea cuprinsă în cuvinte și imagini, ceva din făptura, sfiala și frămîntările autorilor, frămîntări pe care de multe ori scrisul lor nu le poate cuprinde și exprima pe larg, dar care — cu răbdare și perseverență — își taie vad spre tărîmurile artei. Despre ei nu se poate scrie numai o dată pe an, toamna. Într-o revistă a tinerilor, ei sînt prezenți chiar cînd nu sînt numiți. Pentru unii, ca pentru Aurelia Munteanu din Sibiu, toamna aceasta va aduce bucuria debutului. Și pentru ea, și pentru Andrei Steiu, Ion Matei, Doina Rădulescu, Florentin Popescu, Gabriela Vasilache, Dumitru M. Ion, Lucian Ionescu și pentru atîția alții, anii de ucenicie în cercul literar al școlii au adunat emoții, perseverență, încrederea că au ceva de spus și altora, gînduri și simțiri ale anilor lor tineri și luminoși, ani ai cutezătoarelor decolări ale viselor. Te apropii de scrisul lor cu emoție și încredere, cu sentimentul că asiști la începutul unei „ucenicii neîntrerupte", început care poate și trebuie să găsească cel mai apropiat sprijin în activitatea cercului literar al școlii.

TINEREȚE — Fotografia: SORIN DAN

POȘTA REDACȚIEI

Ene Socrate-Livedea: Schița dvs. „Vasile conductorul a 85 C.P." se prezintă în forma unui articol dialogat. Spuneți în general lucruri juste, de toți știute, în plus depășite, în ceea ce privește problemele satului contemporan. Vă sfătuim să citiți mai atent schițele care se publică în reviste, pentru a vă da seama de diferențele dintre un articol și o lucrare literară. Apoi, dați-vă o mai mare osteneală să scrieți corect gramatical. Greșelile dvs. sînt îngrijorătoare, din acest punct de vedere.

Radu Dorei-Ploiești: „Cîștigătorul a pierdut prin abandon" e o lucrare lipsită de autenticitate prin faptul că abordați zone pe care nu le cunoașteți decît din informațiile curente din ziarele sportive despre situația unor boxeri de culoare din Occident. Faptul că ați văzut meciuri de box nu vă oferă destule motive de a aborda o lucrare literară cu temă „exotică". Îndreptați-vă spre teme și aspecte de viață mai apropiate dvs., pe care să le cunoașteți în adîncime și să le tratați cu adevărat literar.

Nicolae Ionescu-Galați: În primul rînd, convenționalismul e nota dominantă a schițelor dvs. „Ultimul postulant" și „Întîlnirea de la răspîntie". În prima schiță, înecată în pasaje lungi, explicative, introduceți o schemă simplificatoare și încheiați cu o rezolvare puerilă, idilică. În a doua schiță, recurgeți tot la schemă, și, fiind vorba de trecut, accentuați nota sumbră. Lucrările dvs. sînt atît de convenționale încît nu ne putem da seama de posibilitățile dvs. adevărate în ceea ce privește scrisul literar.

Minerva Alexandrescu-Șoimari, Ploiești: Fragmentele din povestirea „Atunci vei fi om" — suferă de didacticism exagerat, de „învățăminte" patetic spuse, de descrieri pline de locuri comune formulate într-un limbaj „cîntat", afectat. Cu tot sentimentalismul apăsat cu care tratați faptele inconsistente cuprinse în fragmente, ceea ce povestiți în loc să atragă și să emoționeze, obosesc prin lipsa lor de interes și de substanță.

MAI TRIMITEȚI:

Horea Dezmir Durigaș-Ighiu, Caraș Nicolae-București, Ion Păun Constantin-București, A. Ogășeanu-Strehaia, Chera Ioan-Ineu, Roman Robu-București, Condrat Iuliu-Timișoara, Crișan Teodor-Cluj, Jean Bonigeanu-Valul lui Traian, Dumitru Grigoraș-Iași, Gr. Lungu-Craiova, Lenuța Mihalcea-Brăgăreasa, Dumitru Vorindau-Arad, Gheorghe Filip-Dumbrava, Nicolae Domuța-Zalău, Ion Durac-Tîrgoviște, Liviu Simara-Ploești, Florin Mihălcescu-Tîrgoviște, N. Miu-Cluj, Victoria Moldovan-Cluj, Adrian Popescu-Cluj, Nelu Spiridoneanu-Reșița, Dumitrescu Ion-Ploiești, Zotta Petre-Galați, Marin Ionescu-Brașov, Dan Tuțescu-Craiova, Mihai Ungureanu-Izvorul Alb, Marcela Aslan-Oradea, George Iariu — Bolintinul din Deal, M. Cernescu-Tîrgoviște, N. Petrache-Murgeni, Lucian Albu-București, Marian Dron-București, Lucian Boleaș-București, Ion Bordeni-București, Sebastian Cîrbotei-Tîrgoviște, Vasile Pop-Hunedoara, Pia Șerbănescu-București, Ion Frîncu-Mediaș, Constantin Popa-București, Ion Ciobanu-Oțelul Roșu, Silviu Silvania-București, Adrian Enache-Craiova, Mihai Duțescu-Craiova, Dida Panait-Buzău, Ina Prihegu-București, Victor Kraus-Roman, Gheorghe Dumitrescu-Giurgiu, Nicolae Grigore-Galați, Besindei C. Octavian-București, Cristache Arnăutu-Craiova, Ion Nichita-București, Pîrvulescu Ion-Oravița, Teodor Danu-București, Virgil Tănase-Galați, Negescu Ion-București, Florin Manea-Brașov.

DEOCAMDATĂ NU:

Mihai Voiculescu, Paul Amog-Brașov, Eugen Zahan-Cluj, Nicolaescu Gh. Gheorghe-Tg. Jiu, Teodor Caraiman, Dida Panait-Buzău.

Bojian Constantin-Vutcan, Cucu Pavel-Bolota, Mayer Știrbu-Huși, D. Hangu-Curtici, Ion Bucătaru-Iași, Ghiniță Costel-Clipicești, Andrăsescu Adrian-Galați, Stana Gheorghe-Timișoara, Geo Ciobanu-Sibiu, Văduva Nicolae-București, M. Lăcătușu-Sabăoani, Păturescu Dorin-Brăila, Tiberiu Marinescu-Orșea, Pufu Corneliu-București, Ion Tămaș-Iași, Tony Stanciu Emir-Galați, I. Jeberan-Lugoj, Ion Stanciu-Turnu Severin, T Clocotiș-București și Gaby Yryș-București.

PROFIL PROFIL PROFIL

Măsura zborului

În ciuda masivității sale fizice, Adrian Păunescu este stăpînit de o paradoxală pasiune a zborului, evidentă nu numai în poeziile sale pe motive cosmice, ci mai ales în definirile sale, în precizarea mișcărilor sufletești: „Zbor peste hotarele anilor, tînăr, înalt / peste aprinsele stele-n formare, / rotindu-mi privirile calme / și în fierberea metalului cald, / mișcindu-mi amețitoarele palme". Cînd Labiș se prăbușea din zborul entuziasmului său, Păunescu avea doar 13 ani, — destul ca să-și fi putut spune încă de pe atunci: „Atît de multe zboruri se petrec / în trupul tău cînd tu abia deprinzi, / fiind copil, un pas mărunt, ne-ntreg". Mai tîrziu, în zile de mare emoție, prietenul său „mai de grabă elastic decît puternic" îi spunea să nu mai facă „glume fizice", iar în alte ipostaze lirice „se ridică", se simte „iarăși adolescent! Dar nu din acela / fragil și aproape de plante, gîndind prea puțin; / îmi înfășor cu o privire nacela / și, elegant, spre orbita zborului meu mă înclin".

Aș desprinde de aici observația că Adrian Păunescu este într-adevăr departe „de plante", înțelegînd prin aceasta varietatea și coloritul lumii senzoriale, și în majoritatea poeziilor sale extrage nuanțe și idei, vibrează și zvîcnește pe alte planuri, se consumă în arderi supraterestre, stabilind, evident, raporturi cu realitatea contemporană. În acest sens și în această modalitate, Adrian Păunescu impune trăsăturile esențiale și distincte ale poeziei sale. Evoluează sub ochii noștri, fără îndoială, un viguros temperament liric, manifestat deocamdată parțial, într-o patimă adolescentină cînd „tu nici nu știi că zvîrli oglinzi / deasupra ta, cu fiece efort / și păsările oglindesc, imită, / mișcări din trupul tău, sublim efort / cum fiece vapor venind spre port, / imită o planetă pe orbită". Întîlnești în poezia lui, la tot pasul, asociații surprinzătoare, poetul transfigurează realitatea întotdeauna în sensul unei trăiri particulare, a unei viziuni, e stăpîn pe cuvînt, dîndu-i farmec deosebit adeseori și prin aceasta se conturează de pe acum viitoarea lui personalitate.

Nu vreau să simplific. Las poetului și poeziei sale libertatea să ardă, să se definească, să se amplifice, să se limpezească. Transcriu totuși impresia unui oarecare hieratism al multora din poeziile lui Păunescu, chiar al unui posibil hieratism al mișcării. Fără îndoială implicațiile unei poezii sînt mult mai variate și impresia de mai sus o rețin în sensul unei particularități. Revoluția din Octombrie este văzută de poet ca o continuare a „gesturilor demne", bucuriile vieții sînt preschimbate „în pași cu care / spre tinerele astre eu mă îndrept", poetul e un adolescent „mărturisit celorlalți / pînă la gînduri, încît i se vede / prin frunte, gîndirea arzînd", cuvintele oțelarului rămîn sprijinite pe „grinzi de flăcări pure"; cu alte cuvinte, poetul își pirogravează existența, neastîmpărul vîrstei, pe vaste suprafețe transparente în spațiul cărora se întrepătrund liniile timpului nostru. E preferabilă această față a poeziei lui, aceleia în care ideea păcii, de pildă, e dusă prin spații abstracte și nebuloase, obligîndu-te să o reconstitui din „literatură". Sper că timpul — căruia perseverența, „ucenicia tenace" îi pot fi buni aliați, — va stabili în poezia lui Adrian Păunescu, acele corespondențe cu lumea „terestră", cu actualitatea socialistă, care justifică în adevăr măsura zborului său. Sau, cum ar spune el însuși: „Fundamentalei mele fericiri, / adăugîndu-i suflet și culoare, / eu simt dureri și patimi și uimiri, / căci mă-nconjoară dur, viril și pur, / un cor al lucrurilor dimprejur, / un cor al bucuriilor fundamentale".

Aș vrea să vibreze mai des în poezia lui sufletul și culorile lucrurilor, realitatea — pe care o simte intens, dar o exprimă de multe ori abstract, — aș vrea-o coborîtă „din văzduh" și comunicată mai plastic, mai viu, mai cald, mai în virtutea celor cinci simțuri. Aș vrea, parafrazînd, ca fruntea și cuvintele lui să nu-și piardă umbrele, să nu se prefacă în steag și-n coloane, să nu-i rămînă „numai ochii arzînd fără umbră", și, cum promite el însuși, „în aerul limpede, tînăr, / pe toți visătorii din mine să-i readuc pe pămînt". De ce în poezia lui să se purifice totul ca într-o icoană bizantină, de ce să fugă de contrastele vieții? De ce să nu-i dea poeziei spațiul real, de ce să i se reducă planurile și dimensiunile?

Volumul de debut, a cărui apariție o așteptăm, va dovedi în ce măsură această impresie este pe deplin justificată. Deocamdată, vrînd nevrînd, am simplificat. Știu, jocul-secund al criticii nu poate cuprinde toate mișcările poeziei. Am desprins doar cîteva, care mi s-au părut că dau jocului-prim, al poeziei, o oarecare monotonie. A cere poetului la 20 de ani, toate atributele poeziei mari, înseamnă a-ți exprima totodată încrederea în talentul și în măsura cuvîntului său.

Ion Horea

— Un simbure de adevăr există, spuse Posteucă, trăgînd din țigare și strîmbîndu-se, ca de obicei, cînd enunța o idee importantă. Desigur, e necesar ca și criticul literar să cunoască viața, dar nu în aceeași măsură cu scriitorul. El trebuie să aprecieze opera în primul rînd din punct de vedere estetic, și nu să verifice dacă cutare episod este veridic sau nu. Asta o face cititorul.

— Dar de ce să n-o facă criticul, că asta e meseria lui! sări ca ars Nicu V. Melcu, singurul prozator din redacția revistei „Pegasul", unde avea loc ședința la care se rosteau aceste cuvinte vehemente. Imediat însă, Nicu V. Melcu regretă ieșirea, gîndindu-se că criticul Posteucă îi va pedepsi pentru aceasta în viitorul său articol, omițîndu-l de pe lista celor mai talentați tineri prozatori, listă de pe care era nelipsit de mai bine de zece ani.

Ședința avea loc în biroul redactorului șef. Acum încăperea era plină de fum, se fuma aici într-un hal îngrozitor și redactorul șef, care era nefumător și suferind de inimă se întreba cîți ani va mai avea de trăit dacă o să respire în fiecare zi fumul altora. N-aș avea nimic împotriva să se fumeze, se gîndea el, dacă fiecare ar reține fumul în plămînii lui și nu l-ar trimite în plămînii mei. Și „bătrînul", cum i se spunea șefului, începu apoi să se gîndească la probleme de ordin mai general, pînă cînd îi va veni rîndul să tragă concluziile. Simțea că trebuiau luate niște măsuri mai radicale. Lucrurile nu mergeau prea bine, toată lumea era de acord cu asta. O cauză, își spune „bătrînul", în redacție erau prea mulți critici, exagerat de mulți. Secția de critică literară, evident, era alcătuită numai din critici; la poezie exista un singur poet, la proză un singur prozator, restul critici. Pînă și la secretariat erau tot critici. Chiar și cei de la corectură scriau notițe critice semnate cu inițiale. Nu era de mirare că într-o bună zi să se apuce să scrie critică literară și femeia care le făcea cafea într-un ibric cît un ceaun ciobănesc. „Da, mormăi șeful cu năduf, criticii ăștia ajung să fie o pacoste". Se gîndea mereu cum să „scape" de cîțiva dintre ei, dar nu știa cum. Pe unii îi stătuise să se ducă pentru o perioadă să lucreze la ziarele de provincie, să ajute viața literară de acolo, dar n-a reușit, deși din alte redacții plecaseră mulți băieți. Nu puteai apoi să le faci nici obiecții prea mari la articole, pentru că se coalizau imediat și susțineau sus și tare că trebuie să se creeze condiții pentru dezvoltarea personalității fiecăruia. Toată presa literară făcuse haz de gafa unuia dintre criticii revistei, care îl acuzase pe un prozator că nu cunoaște viața deoarece scrisese într-o nuvelă, negru pe alb, că „brigadierul Costea își scoase pixul din buzunar", ceea ce ar fi fost idilism curat. Printre alții îi răspunsese acestui critic și un tovarăș de la CENTROCOOP, care îl anunța că în anul în curs, prin cooperativele sătești au fost vîndute aproape un sfert de milion de pixuri. Singura soluție cît de cît realistă era să-i trimită pe teren, și asta era surpriza pe care le-o pregătise pentru această ședință. Pur și simplu toată lumea va pleca pe teren. Va rămîne în redacție să scoată revista numai el și secretarul de redacție. Restul „poporului" să plece în mijlocul vieții.

Chiar de mîine vor pleca pe teren.

Dar gîndurile atît de pozitive ale „bătrînului" fură șocate de cuvintele tînărului prozator Nicu V. Melcu, care propunea același lucru, ba chiar mai concret: să meargă toți criticii să viziteze uzina X din orașul lor.

Propunerea era bună, desigur, dar ceea ce-i îngrozea pe criticii revistei era data prea apropiată. De ce așa repede? De ce tocmai mîine?

„Bătrînul" se ridică și susținu propunerea, rămînînd stabilit ca a doua zi toți criticii revistei să plece în vizită la uzina X. Întîlnirea avea loc la ceasul din centrul orașului.

A doua zi, nici unul dintre critici nu lipsi. Cum ar fi putut să lipsească de la o întîlnire cu viața? Grupul era condus de către criticul Bolobocea.

După vreo două ore de alergătură prin tramvaie și autobuze ajunseră, în sfîrșit.

Secretarul comitetului de partid le dădu la dispoziție un inginer tînăr care era în concediu și care se afla pe-acolo din întîmplare pentru a-i conduce prin uzină. Inginerul îi întrebă dacă doreau ceva anume să viziteze sau lăsa asta la alegerea lui. Bineînțeles, criticii nu puteau să aleagă din moment ce nu văzuseră o uzină în viața lor, dar unii dintre ei avu totuși o idee: să viziteze cea mai modernă secție.

Peste cîteva minute se aflau în cea mai modernă secție, la strungărie. Prima impresie fu puternică, apoi începură să-și revină rînd pe rînd. Secția părea prea frumoasă, ca să fie „veridică". Totul era nou-nouț, mașini ca desenate, curățenie, flori pe fiecare mașină — dacă ar fi scris un scriitor așa ceva, toți cei de față ar fi fost de acord că acesta habar n-are de viață, că e un idilic. Și totuși, uite, realitatea era ea însăși idilic de frumoasă. Își mărturisiră pe față mulțumirea, plimbîndu-se pe aleia principală a secției.

— Vreți să stați de vorbă cu muncitorii? îi întrebă inginerul.

— Desigur, răspunse criticul Bolobocea. Vrem să cunoaștem și elementul uman.

Inginerul îi prezentă unui tînăr la o mașină foarte elegantă, pe care o manipula apăsînd niște butoane.

— Dînșii sînt scriitori, îi prezentă inginerul. Vor să stea de vorba cu dumneata.

— Cu plăcere, spuse tînărul.

Se creie un moment foarte penibil. Tînărul aștepta să fie întrebat de către oaspeți, dar aceștia nu știau ce să întrebe. Pentru prima oară se aflau într-o asemenea postură, și tăceau. În cele din urmă, cînd tăcerea deveni cumplită, Bolobocea puse o întrebare disperată:

— Ce mașină e asta?

— Un strung automat.

După un minut de tăcere puse tot el o întrebare, pentru că ceilalți se uitau uimiți la mașina care își trăgea singură înăuntru o bară de fier, iar pe partea cealaltă scotea niște piese mici și argintii, în timp ce muncitorul stătea de vorbă cu ei.

— Ce fel de piese produceți?

— Piulițe hexagonale.

Altă întrebare nemaifiind, grupul plecă la altă mașină, la care tot Bolobocea puse aceleași întrebări, pentru că ceilalți preferau din comoditate să tacă. Trecînd din mașină în mașină, criticii se treziră în curte. Inginerul, fiind în concediu, se grăbea, așa că le strînse mîna pe rînd și le arătă încotro e poarta. Criticii se îndreptară spre poartă și ieșiră. În stradă se uitară la ceas și constatară cu stupefacție că vizita lor în uzină durase exact douăzeci și cinci de minute. Bolobocea se înroși de ciudă și-și șterse ochelarii nervos. Vizita fusese scandalos de scurtă. În primul rînd, toată lumea va rîde de ei cînd va afla și asta și, în al doilea rînd, dacă tot au venit pînă aici măcar să profite ca lumea.

Și, în timp ce mergeau spre stația de autobuz, după vreo două sute de metri, Bolobocea le spuse:

— Măi, ce-ar fi să mergem înapoi să mai vizităm o secție?

— De acord, spuse Posteucă, de acord, repetă el, dar să mergem la alta uzină. Pe asta am cunoscut-o.

— Bine, fu de acord Bolobocea. Uite, chiar aici e o uzină. Mergem aici. Trebuie să fie tot o uzină importantă.

Într-adevăr, chiar în fața lor se înălțau niște porți impunătoare de fier. Se adresară portarului și, de astă dată, cerură legătura cu comitetul U.T.M. La comitetul U.T.M. fură primiți de o fată blondă și isteață, care glumi cu ei și care se dovedea cunoscătoare de literatură, pronunță și cîteva nume de prozatori cu care tinerii din uzină avuseseră întîlniri. Fata dădu un telefon undeva și peste cîteva minute, o altă fată, la fel de amabilă și drăguță fu la dispoziția lor.

— Ce doriți să vedeți? Aveți vreo preferință?

Bolobocea uitase să se consulte cu colegii săi, așa că spuse la fel ca mai înainte: vroiau să viziteze cea mai modernă secție a uzinei.

Fata îi conduse în cea mai modernă secție a uzinei și tinerii critici observară, cam dezamăgiți, că nu se deosebea prea mult de secția pe care o vizitaseră mai înainte. Aceasta era totuși parcă mai frumoasă. Mălăieru chiar catadicsi să spună cu glas tare această apreciere:

— Secția asta e mult mai frumoasă ca cealaltă.

Fata le prezentă un tînăr muncitor fruntaș, Bolobocea așteptă o inițiativă din partea celorlalți dar cum ei tăceau ca peștii puse aceleași întrebări pe care le pusese la vizita precedentă. Spre surprinderea sa, oamenii îi răspunseră la fel, scurt și la obiect. Numai că atunci cînd se aflau la ultima mașină, înainte de a încheia vizita, gafa cea mare se petrecu. În clipa cînd Bolobocea îi punea tînărului întrebările de rigoare, toți criticii avură o revelație sinistră: îl cunoșteau pe tînărul acesta! Da, îl cunoșteau! Și el îi cunoștea pe ei! De unde? Simplu! Secția aceasta era aceiași pe care o vizitaseră cu o jumătate de oră înainte. Tînărul chiar le atrase atenția direct:

— Cu mine ați mai stat de vorbă adineaori.

Criticii revistei „Pegasul", roșii la față ca niște raci opăriți, așteptau să se deschidă pămîntul și să-i înghită de vii. Expediară repede fata și dispărură pe poarta uzinei. Cînd ieșiră în stradă descoperiră și misterul: uzina avea mai multe porți, atît era de mare, iar ei crezuseră în ignoranța lor că e altă uzină.

Plecară spre centrul orașului zdrobiți moralmente. Ce gafă!

Ion Bălașu

DOUĂ SCHIȚE SATIRICE

PROCES VERBAL

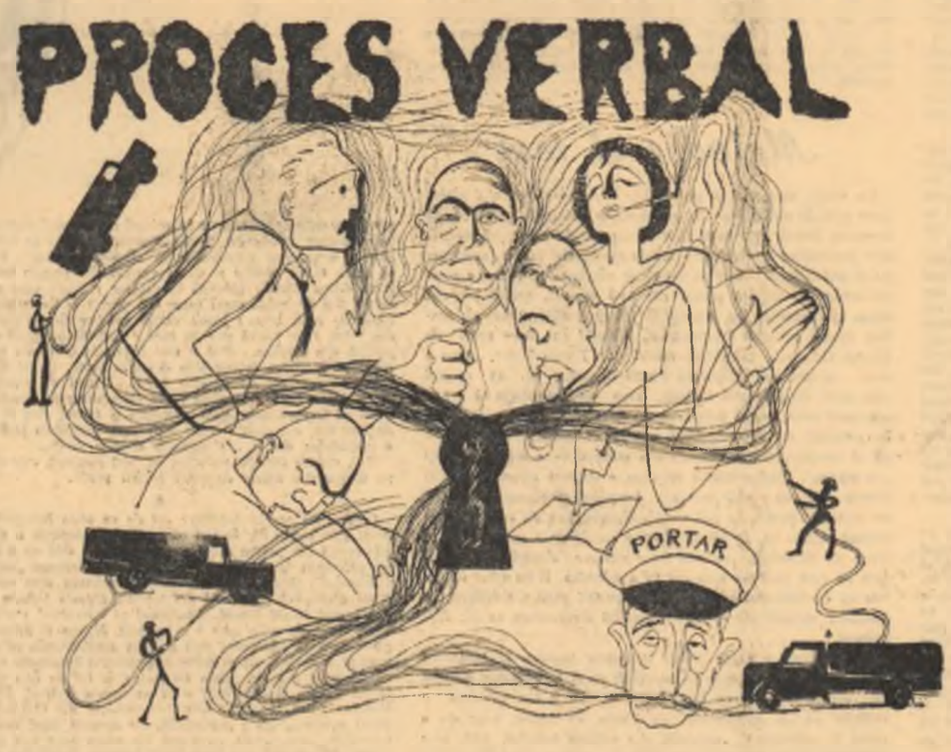

Desene de V. CUPȘA

Fumul năvălea pe sub ușă. Gaura cheii pocnea și trepida sub presiune ca o adevărată țeavă de eșapament. Încet, încet, culoarul, sala cea mare de festivități, se scufundară în ceață. Un miros suspect ajunse în sfîrșit, ca o batistă murdară, și la nasul portarului Nea Grigore. Dumnealui tocmai dormea. Se obișnuise încă de cînd era mic, la școală, să doarmă cu ochii deschiși. Cu timpul se perfecționase atît de mult în această privință, mai ales de cînd ajunsese portar, încît ori de cîte ori se afla „în exercițiul funcțiunii" ai fi jurat că se uită la tine. Uneori nici el singur nu puteau deosebi cu precizie cînd ține ochii deschiși pentru că e treaz și cînd ține ochii deschiși pentru că doarme.

— Arde! a strigat Nea Grigore. Și s-a năpustit asupra telefonului formînd salvatorul număr 08. Cu acest număr educător de pompieri, Nea Grigore doarme, ca să zic așa, sub cap. Îl ține minte de la ghiniioanele sale anterioare (de cînd a ajuns portar i-a ars de trei ori „locul de muncă"). Pompierii sosiră gîfîind. Nu știu cum naiba le explicase portarul la telefon, că în loc de cooperativa „Avîntul din față" se înțelesese comuna Pogoanele raionul Însurăței, și ei bineînțeles se duseseră mai întîi în comuna Pogoanele. Acum soseau într-o viteză nebună, puțin cam cătrăniți din cauza unor mici incidente: călcaseră în drum o rață și trei mingii de cauciuc. „S-a dus prima" — puteai citi pe fața lor bronșată de sudoare.

— Unde arde? — întrebară pompierii, precipitîndu-se în jurul mașinii roșii.

— Ha! — făcu Nea Grigore, care tocmai se căznea să adoarmă pentru a patra oară de cînd îi chemase și nu reușea din cauza aluzitului acela de fum.

— Unde arde? Unde arde, moșule? se răsti din nou unul dintre pompieri.

— Nu știu, n-am dreptul să părăsesc poarta. Vedeți și dumneavoastră. Înainte însă de-a le da drumul în întreprindere le ceru buletinele și le completă, pe îndelete, (ascuțindu-și din trei în trei cuvinte creionul chimic), cîte un „Bon de intrare". „Chiar dacă arde — le explica el sătos, nu trebuie să ne pripim. Totul trebuie să fie în ordine".

Pompierii, cu experiență în materie, se luară după fum „contra curent". În sfîrșit descoperiră „gura de incendiu"... Tocmai se pregăteau să îndrepte tulumbele cînd...

— Stați, răcni unul care avea o vedere de vultur. Iată ce scrie aici. Pe ușă era pus următorul anunț:

„Nu deranjați: ȘEDINȚĂ!"

Acest mic anunț îi descumpăni pe pompieri. Parcă cineva ar fi turnat deodată peste avîntul lor o întreagă fîntînă de apă. Nu li se mai întîmplase în viața lor să meargă să stingă o... ședință. Ce-i de făcut? Convocară pe loc o ședință fulger. Hotărîrea fu aceasta: nimeni nu le dă dreptul să se bage cu tulumbele lor peste ordinea de zi a tovarășilor dinăuntru. Chiar dacă aceștia au probleme atît de arzătoare. Datoria lor de pompieri este să vegheze ca fumul să nu se întindă de aici în tot orașul, provocînd panică printre oamenii pașnici. Hotărîră de aceea să localizeze ședința ținînd mereu sala sub jeturi de apă.

Înăuntru, fără a bănui măcar agitația de afară, sclipesc din ceață cinci luminițe, cinci focuri nestinse ca și zelul uman. Sînt membrii Consiliului tehnic al cooperativei „Avîntul din față" și anume: Ion Neacșu — inginer șef, Sandu Bonea, George Vraiște, Tudor Zambilă și Vasile Celălalt — ingineri. Se mai află de asemenea și tovarășa Viorica Predescu. Viorica Predescu nu face parte din Consiliul tehnic și nici din un alt consiliu sau comisie, dar e „cooptată" la toate ședințele din întreprindere din cauză că scrie cîte și nu face nazuri cînd e desemnată să întocmească procesul verbal. Din aceste multiple motive e stimată de toată lumea, făcîndu-i-se aproape în fiecare zi favoarea de a fi invitată la cîte o ședință. Acum întocmește cu multă conștiincioziate procesul verbal. Tovarășii din Consiliul tehnic sînt și ei oameni ca toți oamenii, adică le place să vorbească mult și să fumeze. Din gura lor, cuvintele nu pot ieși decît înconjurate de fum, ca ghiulelele din țeava tunului. Nu se mai disting de unii unul de altul ci numai se bănuiesc cam pe unde ar fi fiecare, după găurile întunecate care se cască în perdeaua de ceață. Ar trebui, desigur, ca cineva să deschidă geamul, dar nimeni nu îndrăznește. Din respect pentru șef. Șeful are veșnic gutural. Gestul lor discret, preferînd mai degrabă asfixierea decît să îngreuneze cumva guturalul șefului, îl impresionează profund pe acesta.

Problema cheie care trebuie rezolvată mucat în această ședință — „dacă vreți să nu ne facem de rîs în ochii tovarășului director inaust, în ochii întregului colectiv, dacă vreți să nu scădem în proprii noștri ochi", cum s-a exprimat la deschiderea ședinței tovarășul Ion Neacșu, — inginerul șef, este dar problema este aceasta: să se înlocuiască sau să nu se înlocuiască băile galvanice vechi din unitate cu băi galvanice noi? E într-adevăr o treabă delicată și fiecare e conștient că de modul cum va vorbi el atîrnă buna funcționare pe viitor a întreprinderii. Părerile sînt firește împărțite. Unii în frunte cu inginerul șef, susțin înlocuirea băilor galvanice. Sînt uzate — zic ei — le-a expirat termenul de funcționare, tovarăși, și menținerea lor în întreprindere periclitează întregul nostru serviciu tehnic.

— Așa s-ar părea, îi dă imediat replica, inginerul Gheorghe Vraiște. Dar asta numai la prima vedere. Aceste băi galvanice mai pot fi încă folosite cum mă vedeți încă trei ani. Ce facem noi dacă le înlocuim cu altele noi? Înseamnă să aruncăm la gunoi niște instalații care nu și-au dat încă întreaga lor valoare, care sînt încă în perfectă stare etc.

În asemenea condiții e foarte greu de luat o hotărîre. Cu atît mai greu cu cît fiecare dintre membrii Consiliului tehnic simțind întreaga greutate a sarcinii ce și-o asumă nu se poate hotărî ce hotărîre definitivă să ia. Odată susțin cu argumente înlocuirea băilor galvanice, la urmă iau din nou cuvîntul și susțin cu argumente la fel de puternice menținerea băilor galvanice vechi. Astfel, inginerul Sandu Bonea, s-a înscris la cuvînt, așa cum reiese din procesul verbal întocmit de tovarășa Viorica, de 27 de ori. De 15 ori a pledat vehement pentru schimbarea băilor galvanice, bătînd cu pumnul în masă și aruncînd săgeți la adresa celor care erau pentru menținerea lor. De 12 ori apoi s-a postat exact pe poziția contrară făcîndu-și autocritica „pentru cuvîntul meu pripit" și recunoscînd că mai are într-adevăr multe de învățat de la niște ingineri pricepuți, plini de grijă față de bunul întreprinderii, cum sînt Tudor Zambilă și Vasile Celălalt, care au arătat, pe bună dreptate, că n-are nici un rost să schimbăm acum băile galvanice. După aceea însă, atît Tudor Zambilă cît și Vasile Celălalt și-au revizuit părerea, făcîndu-și la rîndul lor în mod sincer autocritica pentru ușurința cu care se putuseră posta pe o poziție atît de retrogradă. Cum să tolerăm noi în întreprinderea noastră asemenea vechituri, rable, de pe vremea lui tata mare? — se indigna tovarășul Vraiște. Apoi continua categoric:

— Zi-le băi galvanice vechi, tovarășe Celălalt — și vei vedea imediat că trebuie schimbate cu băi galvanice noi.

— Ce înțelegi dumneata prin băi galvanice vechi și ce înțelegi prin băi galvanice noi? sări ca ars Celălalt. Inginerul Vraiște explică metodic timp de șapte pachete de țigări ce înțelege el prin vechi și nou. Poate că ar fi vorbit mai mult, dar după 7 ceasuri de oratorie fără nici o întrerupere, mărul lui Adam, gripat ca o bujie din cauza fumului îi provoacă o înmuiere subită a genunchilor. Astfel de slăbiciuni cu nuanțe de leșin deveniseră de altfel lucru obișnuit aici. Cînd cineva se întrerupea brusc în mijlocul unui cuvînt, punctînd liniștea cu o bufnitură ciudată, inginerul șef care conducea ședința se ridica în picioare și anunța solemn:

— Tovarăși, tovarășul cutare a leșinat. Dacă sînteți de acord cu acest fapt împliniți.

— Da — răspundeau ceilalți căscînd gura să se înscrie la cuvînt.

— Va să zică — în unanimitate, cu o singură abținere. Așa.. Cine se înscrie la cuvînt? întreba inginerul șef. Mai repede, mai repede tovarăși, nu ne creați aici timpi morți.

Cînd se întîmpla să se aplaude ceva, „leșinatul" sărea drept în picioare și continua ca și cînd nimic nu s-ar fi întîmplat:

— Prin urmare așa vă spuneam...

S-au elucidat în acest mod chestiuni arzătoare, legate prin mii de fire de problema băilor galvanice. S-a vorbit pe larg despre baia turcească din Iași, Baia Sprie, băi de nămol, băi de foi de nuc, care e cel mai potrivit sezon de băi, cauzele și condițiile social-economice ale luptei de la Baia, ce fel de aramă se găsește la Baia de Aramă, impresii despre „Baia" lui Maiakovski... și dacă nu mă înșel s-a discutat chiar despre Baiazid... și Mia Braia.

Fumul din încăpere devenea tot mai compact cu fiecare nouă înscriere la cuvînt. Dacă pompierii n-ar fi avut inspirația să țină sala sub jeturi de apă, încăperea ar fi făcut desigur explozie, ca un cazan de locomotivă supraîncălzit, azvîrlindu-i cine știe unde. Straturi de chișoace se îngroșea și el sub picioarele vorbitorilor. La un moment dat acest strat devenise atît de gros, încît cei șase inși se pomeniră deodată izbindu-se cu capul de tavan, tocmai cînd intenționau să treacă la o altă rotație de țigări.

— Tovarăși! Închidem ședința — propuse inginerul șef, încercînd să-și scoată capul dintr-un glob. Gata procesul verbal tovarășa Viorica?

Tovarășa Viorica, singura care nu leșinase niciodată din cauză că se obișnuise ca în timpul ședințelor să nu ia cuvîntul și să se gîndească la cu totul altceva (rîndul la coafor, noua metodă de tapat părul etc.) răspunse conștiincioasă:

— Gata.

Inginerii, călcînd îngrijiți pe covorul persan, deveniți acum covor „Carpați" trecură pe rînd și semnară în frunte cu inginerul șef procesul verbal. Peste cîteva clipe străbătea curtea întreprinderii, sprijiniți fiecare de un pompier. Așa trecură pe lîngă gherița portarului și-l salutară prietenește pe Nea Grigore, care deși tot mai dormea, le zîmbi și dădu din cap, cu acel instinct sigur de om care știe să fie politicos cu cine trebuie.

*

Și băile galvanice? va întreba nerăbdător cititorul. Care băi galvanice? A, băile galvanice... Înainte de a convoca ședința în care întregul Consiliu tehnic trebuia să hotărască dacă băile galvanice vechi trebuiau sau nu înlocuite cu altele noi, inginerul șef dăduse această dispoziție: „Să se înlocuiască în toată cooperativa noastră băile galvanice vechi cu altele noi".

Scopul ședinței fusese, de fapt, întocmirea procesului verbal.

Marin Sorescu

Gabriela Melinescu

AER BUN

Ficcărui vers fără globule roșii
„vinovat de moarte" am să-i spun,
oamenii așteaptă în adînc
aer, numai aer bun.
Mina are cerul el boltit,
norii fără ploaie, negru caier...
Simplu, un miner
cîntecelor le spunea și aer.
Port răspunderea cuvintelor ce scriu.
Nu am să greșesc trăind, vreodată.
Mina mea ce altuia o dau
după forma inimii-i sculptată.
Jurămintele de-ostaș în glas le-adun:
să aveți încredere în noi
oameni din adîncuri, vă trimitem
aer, numai aer bun.

POARTA SĂRUTULUI

Piatră cu piatră se iubește-n sărut,
Braț arcuit în jurul temeii,
lemnul cel tînăr iubind o crescut.
Îmbrățișările sînt copacii aleii.
E-n afară de lucruri, departe de oameni
cine trece singur, umbrit...
Din împletitu îmbrățișare
luna și soarele au răsărit.
Te iubesc, poartă prin care
toate vîrstele mele-au trecut
cu ale unui om deodată
și n-a rămas în afară dragostei
nici o vîrstă, însingurată.

CARTE POȘTALĂ

Trenul duce privelești de noapte.
Un sat ca un om așteaptă-ntre munți.
Și plec să-l găsesc, să-l întîmpin,
și ochii-și aruncă pe ape
legănătoarele punți.
În orașul meu a rămas
copilăria cu băieți pe străzi fluierînd...
Elevii mei vor semăna cu mine
și mă trezesc vorbind cu ei, în gînd.
Undeva a-ntîrziat o casă
cu fereastra aprinsă
și poate copiii din sat visează
tuiuri de brazi aprinse de lună...
Școala pe care-am zidit-o în gînd
merge pe drumuri cu trenu-mpreună.
Un sat ca un om așteptînd între munți...
Și trenul în flăcări aleargă cu nerăbdare
și mîinile-mi cresc neobișnuit
pentru cea mai puternică îmbrățișare.

GARĂ MINIERĂ

Va porni în schimbul doi
trenul mic, fără acoperișe.
Și răsare soarele-n amurg,
cînd minerii rîd,
fulgerînd pe dinții lor tăiși.
Mă prefac că scot apă din rîu
— în oglinzi se arcă-n cer pămîntul, —
că spăl rufe, pregătesc din grîu
pîine albă amintind sărutul.
Nimeni nu mă vede, nu mă știe,
mă visez în ochii lor frumoasă,
jinduită de soție.
Pleacă trenul și mă lasă-n drum
trenul mic, fără acoperișe.
În adîncul minei pleacă
Ziua mea de dragoste; rămîne
numai noaptea cu păduri întinse.
Eu aștept să vină din pămînt
trenul cu luminile aprinse.

TREN DE PERSOANE

Tu nu erai și erai la fereastră...
Săruturi dormeau pe un umăr și-o mînă.
Nu mi-ar fi ajuns drumurile pămîntului
de-am fi mers pe jos împreună.
Oamenii se lăceau că nu ne văd
Vorbeau despre noi povestind despre toate
Trenul mi-era drag, trenul puțin obosit,
cu geamantanele-n plase urcate
Și mi-era teamă că nu mai ești lîngă geam
și-mi rămîne doar fața plină de zgură,
ochii de dragoste rătăciți peste chip
și aburii topiți fierbinți pe gură.
Și rămîneam pînă la ziuă, uitată lună —
nu mi-ai fi ajuns drumurile pămîntului
de-am fi mers pe jos împreună.

Carnet cinematografic

FILM

Cu un remarcabil simţ al captării atenţiei (întreaga sală respiră parcă în acelaşi ritm), John Sturges ne-a dat un film nu departe de „Cavalcada fantastică" al lui John Ford. Am putea chiar remarca un plus de veridicitate şi, mai ales, o formulă originală în modalitatea de a povesti subiectul cu un foarte profund sens moral. Caractere bine conduse, urmărite cu o observaţie psihologică aproape lipsită de cusur, personajele interpretate de Kirk Douglas şi Anthony Quinn în acest film intitulat: **„Ultimul tren din Gunn Hill"**, fac obiectul unei dezbateri interesante, în care „discuţia" despre dreptate, prietenie, simţul paternităţii se urmăreşte cu aceeaşi atenţie pe care-o suscită şi povestirea simplă, dar bogată în detalii de viaţă, care-l invită pe spectator la cugetare şi analiză. Da, iată o peliculă model a construcţiei cinematografice de acţiune, un decupaj sobru — aproape clasic — care ne creează senzaţia că asistăm „la faţa locului", urmărind minut cu minut acea zi în care un om, căruia i-a fost siluită şi ucisă nevasta, este nevoit să-şi facă singur dreptate, în condiţii aproape imposibile, învinse doar de tenacitatea sa ieşită din comun. Formal, o imagine în culori foarte frumoase, peisaje uneori unice, o distribuţie cu o expresivitate fizică adaptată perfect la rol.

John Sturges a reuşit să scoată din acest scenariu, unde totul s-a supus organic personalităţii sale, mai mult decît a putut să dea după nuvela lui Hemingway „Bătrînul şi marea". Acolo, pe lîngă Spencer Tracy, într-un rol ce nu i se potrivea, se adăuga un peşte inexpresiv din hutaforie.

În săptămînile acestea, destul de bogate în premiere cinematografice, s-a adăugat filmul lui Iuri Ozerov „Marele drum", original eseu satiric la adresa militarismului prusac. Spectacolul are calitatea să ni-l prezinte pe acelaşi Rudolf Hrusinski într-un Svejk mai convingător chiar decît cel realizat în propria sa ţară. Totodată, Iosef Abraham caracterizează un Iaroslav Hasek de o dezinvoltură remarcabilă, un amestec de inteligenţă şi naivitate, de maturitate şi încredere copilărească în om. Îndrăzneala combinării desenului animat-pamflet cu scene interpretate de actori nu este comună multor filme; este surprinzător montajul avînd racorduri de imagine neaşteptată, care calcă în multe locuri aşa zisele precepte clasice. Un film care se adresează, în general, inteligenţei spectatorului şi, pe alocuri, inimii, suferind în scurte momente de lîncezeală dar care nu ştirbesc valoarea sa generală. Povestea de dragoste o include şi pe Inna Gulaia din „Cînd copacii erau mari", realizînd acolo o remarcabilă creaţie, dar care n-a putut să scoată prea mult în „Marele drum" dintr-un rol destul de ingrat. Lucid şi cîteodată aspru, cu o formă extravagantă dar neieşind din cadrul realismului, făcîndu-ne să ne amintim cu zîmbetul pe buze de mulţi dintre eroii povestirilor lui Hasek, „Marele drum" consolidează o parte din sfera atît de puţin abordată — a satirei cinematografice — în care există eroi pozitivi, şi la care se mai poate amuza cineva, chiar din plin...

Semănînd cu un minunat balon umplut cu un gaz nobil, dar avînd undeva o găurică tainică prin care se dezumflă pînă la urmă, „Babette pleacă la război" are o direcţie aparent ascendentă, dar, de fapt, descendentă, linia de plutire fiind asigurată la un moment dat doar de un dialog spumos. Trebuie recunoscut că şi în Babette, unul dintre cele mai bune roluri ale sale, Brigitte Bardot rămîne o actriţă mai mult de publicitate decît de deosebit talent. O încercare de-ai umaniza pe hitleriştii de „familie bună", tendinţa de a-i critica pe englezi cu o perie cît mai moale, fac parte din arsenalul satiric al filmului „Babette pleacă la război". Războiul e un război drăguţ, cu unele vicisitudini, dar nu foarte mari, lucrurile sînt destul de complicate, dar nu atît de dificile ca să nu se descurce la un anumit semn care se face în dramaturgie, hainele nu se şifonează prea tare, iar machiajul nu e perturbat decît într-o modalitate tot artistică.

Strigătul sălbatic de luptă al peonilor ridică temperatura sălii, iar sîngele aprins al mexicanului Pedro Amendariz, prea vioi la o vîrstă de june întîrziat, face să ni se încreţească pielea de spaimă. Nu se poate imagina o interpretare mai teatral olimpică decît a acestui atît de solicitat actor. În ce priveşte partea sa de melodramă, după 3 bobine renunţi să ai exigenţe în această direcţie, „loviturile" cinematografice vin una după alta, neverosimilul culminînd cu ultima scenă a morţii „Escondidei", care călătorea fără explicaţii într-un tren ce cade prada iubitului ei. Adăugaţi la aceasta, imaginea asului operatoricesc Figueroa şi veţi simţi gustul de frişcă consumată în cantitate prea mare.

Şi, totuşi, în nici unul din filmele mexicane văzute la noi, sensul revoluţiei peonilor n-a fost mai explicit redat, rolul conducătorului popular sau sensurile trădării inconştiente, mai veridic înfăţişate. Sînt şi unele secvenţe de amploare construite cu multă pricepere regizorală, unul sau două momente pitoreşti chiar, fotografii remarcabile, dar încă o dată o notă puternică de melodramă.

Pe Maria Felix am preferat-o în alte filme, dar nu înţeleg cum a ajuns Pedro Amendariz membru în juriul Festivalului de la Cannes din 1961 ?! Poate „Escondida" nu fusese încă văzut...

Iulian Mihu

Spectacole - Arte

PE MARGINEA FESTIVALULUI DE LA MAMAIA

„PREFERATA" MARELUI PUBLIC

Cadrul şi publicul

Marea şi Mamaia nu mai au nevoie să fie descrise. Arcul de cerc albastru care cuprinde jocul prismatic şi policrom al marilor hoteluri rămîne fixat multă vreme în mintea noastră ca un fundal de miraj. Dar acel amfiteatru de o bizară frumuseţe modernă care poartă numele cîntăreţului iubirilor tinere, reclamă prin noutatea sa cîteva cuvinte. Din paralelograme strălucitoare, el e ca un gigant joc de copii, sau ca o construcţie ridicată într-un cadru de roman fantastic, undeva, pe malurile Mării Serenităţii, şi nu pe ale clasicului Pont Euxin. Panouri dreptunghiulare din beton îmbrăcat în ceramică, de culori care rimează cu cele schimbătoare ale mării, se înşiruie, alternează şi se petrec unele în faţa altora într-un joc armonios de suprafeţe lucii, rostuind o splendidă acustică sub cerul liber. Se creează astfel o geometrie a culorilor şi a sunetelor plină de frumuseţea legilor ei exacte. O scenă mare oferă loc pentru desfăşurarea unor spectacole fastuoase şi 1 200 de scaune cochete, din plastic masiv, aşteaptă publicul.

Iar publicul care a luat parte la cele patru seri ale festivalului, putem spune că nu a fost aşteptat în zadar.

Ne permitem să ne exprimăm categoric, pentru că era vorba de spectatori într-adevăr reprezentativi. La ora aceea, litoralul aduna, în vilele şi hotelurile lui oameni din toată ţara, întrunind toate categoriile gustului public. Unii dintre ei care iubesc în mod deosebit muzica uşoară, deci ale căror reacţii iarăşi ne interesează în mod deosebit, şi-au plantificat concediile în aşa fel încît să se afle în aceste zile la Mamaia. În plus publicul constănţean, un public alert, exuberant, obişnuit să-şi exprime cu evidenţă părerea.

Ei bine, publicul acesta care a înţeles în chip cît se poate de răsărşesc emoţiile organizatorilor în faţa primului festival de o asemenea anvergură şi nu s-a impacientat văzînd întîrzierea din seara de deschidere, a ştiut să fie cît se poate de darnic cu interpreţii şi autorii care l-au satisfăcut şi să nu fie sentimental cu cei care i-au înşelat aşteptările. Consultarea fişelor de apreciere a dat o foarte mare satisfacţie membrilor juriului: părerile publicului erau foarte apropiate de ale lor. Spunem aceasta pentru ca şi publicul să aibă posibilitatea să fie satisfăcut; doar nu e puţin lucru să ai o părere apropiată de cea a unor specialişti cu prestigiu. Fişele completate de spectatori au fost acelea care au subliniat ideea că nu există o lucrare apţă pentru marele premiu, dovedind astfel nu numai seriozitatea şi maturitatea unei aprecieri, ci şi faptul că în faţa colegilor noştri, compozitorii de muzică uşoară, stă sarcina realizării unor melodii de o înaltă valoare artistică, la nivelul la care s-a ridicat gustul marelui public.

Pentrucă m-au interesat în mod deosebit reacţiile acestui public la o emoţie considerată subsidiară în concertele de muzică uşoară — reacţiile în faţa cuvintelor care însoţesc melodia, ţin să menţionez aici că m-a impresionat foarte plăcut murmurul de dezaprobare care s-a ridicat de pe cele 1.200 de scaune în momentul cînd, pe o melodie destul de atrăgătoare, au fost cîntate cuvintele: „Cine, cine / Are inelul NĂZDRĂVĂNELU...". Era vorba de o melodie de dans, un dans nou, optimist, destul de bine legat de folclorul nostru. Dar spectatorii nu s-au lăsat impresionaţi nici de ritmul cîntecului care succeda rapid alte cuvinte mai normale, nici de interpretarea destul de plăcută. În ciuda faptului că melodia curgea mai departe, făcînd uitate cuvintele rostite cu o clipă mai înainte, ei au exclamat prompt, exprimîndu-şi astfel nemulţumirea în faţa acelei forţări nefireşti a limbii române pe care ne este penibil s-o mai repetăm. De asemenea, trebuie amintită seriozitatea cu care au fost ascultate piesele din concurs. Nimeni nu s-a grăbit cu aplauze, dovedind că nimeni nu s-a considerat un simplu spectator care a plătit biletul de intrare. Publicul avea conştiinţa că participă la „lansarea pe piaţă" a unor melodii care vor constitui repertoriul de muzică uşoară pe o perioadă mai îndelungată, a ascultat primele interpretări cu o atenţie deosebită şi de abia la reluarea lor şi-a permis să fie numai „auditor", să răsplătească generos cu aplauze ceea ce i-a plăcut.

Un ultim amănunt: Margareta Pîslaru, prin popularitatea pe care şi-a creat-o binemeritat a ajuns să fie aplaudată nu numai din recunoştinţa pentru modul cum cîntă în seara respectivă, ci şi pentru simpla ei apariţie. La spectacolul final, datorită şi interpretării dar şi acestei popularităţi de care se bucură, ca a fost singura bisată (eram orele înaintate şi am fost rugaţi, pe cît posibil, să nu bisăm), din peste douăzeci de interpreţi apăruţi pînă atunci. Totuşi, publicul şi-a dat seama că şi Gigi Marga, care a repetat cîntecul, a ştiut să-i dea o interpretare destul de valoroasă. Ei bine, în ciuda refuzului interpretei, a dirijorului şi regizorului care ţineau să respecte planificarea de timp făcută, publicul nu s-a lăsat pînă cînd nu a obţinut şi repetarea acestei interpretări. Nu a fost un capriciu; a fost un principiu de echitate în exprimarea aprecierii colective faţă de interpret.

Toate acestea ne dovedesc înaltele calităţi ale publicului nostru amator de muzică uşoară. Interesul lui sincer, dorinţa lui de a-şi vedea exprimate simţămintele şi prin acest gen, considerat de unii „minor". Aş îndrăzni să afirm că popularitatea de care se bucură muzica uşoară în ţara noastră face o concurenţă serioasă chiar fotbalului şi are ascendentul că ea ne poate satisface oriunde, nu numai pe un stadion. Comanda socială, deci, întrece chiar prevederile optimiste, în general, ale interpreţilor şi compozitorilor. Să-i răspundem aşa cum trebuie!

Interpreţii

Înşirarea numelor interpreţilor premiaţi nu ne spune un lucru nou. Prea sînt numai oameni cunoscuţi, cărora publicul le ştie calităţile şi le-a deprins defectele. Aceasta poate fi un punct pozitiv pentru juriu, dar nu un merit pentru organizatori. Amploarea pe care a căpătat-o interpretarea muzicii uşoare la noi ar fi putut prilejui multe surprize proprii unui festival naţional de muzică uşoară. Dacă cele 16 cîntece prezentate au fost selecţionate din 443, în ceea ce priveşte interpreţii s-a recurs la minima rezistenţă, mizîndu-se numai pe voci de multă vreme consacrate. Pentru publicul care nu a văzut spectacolele Ansamblului de estradă din Deva şi cele cîteva apariţii pe scenele bucureştene, numai numele Doinei Badea e nou. Este şi nou şi exprimă ceva, pentrucă tînăra interpretă ne-a surprins prin timbrul ei plăcut, prin modestia cu care îşi etalează calităţile vocii. Considerăm că nişte faze preliminare ale concursului ar fi putut oferi scenei din Mamaia cîteva apariţii neaşteptate. În plus, ar fi antrenat în diverse locuri din ţară, un public şi mai larg, prin aplauzele şi aprecierea căruia ar fi fost trimişi spre litoral cîntăreţi noi. Pentru aceştia festivalul ar fi constituit într-adevăr o primă consacrare, un debut. S-ar fi accelerat astfel şi modalitatea de selecţionare a cadrelor în acest domeniu al artei.

Totuşi, chiar şi modul în care s-au acordat aceste premii, chiar şi apariţia acestor nume cunoscute ne permit să tragem cîteva concluzii asupra felului în care este interpretată la noi muzica uşoară. Există, categoric, o seamă întreagă de voci distincte, am putea spune, chiar, de personalităţi distincte. De la amprenta delicată cu totul personală, pe care o pune Dorina Drăghici asupra melodiilor şi pînă la căutările de interpretare pe care le întreprinde Luigi Ionescu, avem de a face cu o gamă destul de largă. Pe portativul ei se înscriu nume ca al lui Constantin Drăghici, Margareta Pîslaru, Nicolae Niţescu, dar evident şi al Roxanei Matei, cu posibilităţile ei deosebite de a comunica publicului o melodie, şi al tînărului Aurelian Andreescu, dotat cu multă fineţă, dar pe care, într-adevăr, cîntecele interpretate nu l-au avantajat. Vocile sînt, deci, plăcute şi originale, publicul le distinge fără să fie necesară apariţia interpretului.

Şi, totuşi, marea popularitate a genului presupune din ce în ce mai mult comunicarea interpreţilor cu publicul nu numai prin intermediul discului sau al aparatului de radio. Turneele spectacolelor de muzică uşoară au căpătat la noi o foarte mare amploare, televiziunea are zeci de ore de transmisie pe săptămînă, presupunem că cinematografia va lansa comedii muzicale şi mai reuşite, şi mai cuprinzătoare decît cele de pînă acum. Interpretul vine, deci, din ce în ce mai mult în contact nemijlocit cu publicul, apariţia lui contează din ce în ce mai mult. Ei bine, tocmai despre modul cum înţeleg unii această apariţie, vrem să discutăm. „Trebuie să am şi joc de scenă, nu numai să cînt" îşi spune interpretul. Şi atunci, cu mijloacele elementare ale unei serbări de sfîrşit de an şcolar, cînd textul spune „inima mea", el duce mîna la inimă, cînd textul spune „te iubesc", el fixează cu insistenţă o spectatoare pe care vrea s-o încînte, cînd spune „luna", ridică braţul spre cer, iar cînd spune „îţi scriu din depărtare", rămîne anchilozat pentrucă nu găseşte mijloace de pantomimă prin care să sugereze atît de repede ideea. Un asemenea gen desuet de interpretare ar presupune ca, atunci cînd rosteşte eminescianul „Pe lîngă plopii fără soţ", cîntăreţul să fie ajutat de proiecţia unui diapozitiv arătînd plopii. Există şi cealaltă interpretare, facilă şi exterioară, în care discursul nu face decît să simuleze, atît cît îi permite receptivitatea microfonului, respectivii paşi de dans. Or, asta poate face foarte bine şi spectatorul. El aşteaptă, de la omul care apare pe scenă, un mod nou de restituire a melodiei. Un mod personal, o filtrare a melodiei prin temperamentul artistic al interpretului. Un cîntec bun are întotdeauna un suflu, un sens, el este o caracterizare melodică a emoţiei artistice şi nu o redare onomatopeică de sunete. Contribuţia interpretului e valoroasă nu atunci cînd dublează melodia cu argumente teatrale, ci cînd constatăm că o trăieşte exprimînd-o prin mijloace plurale: timbru, modulaţie, gestică. Din păcate, neavînd în acest sens o cultură care să le permită să-şi prezinte propria personalitate cu emoţie şi discreţie, interpreţii noştri de muzică uşoară recurg în cel mai bun caz la imitarea unor exemple cunoscute, ne mai fiind ei. A încercat cîndva Edmond Deda, în condiţii materiale precare, să facă o clasă pentru interpreţii de muzică uşoară, ideea ar trebui reluată pe premisele solide ale învăţămîntului nostru socialist.

Melodie şi text

Un cîştig categoric şi important: mai bune sau mai slabe, toate cele 16 melodii pot fi caracterizate printr-un optimism de frumoasă ţinută, prin lipsa unor sterile căutări de efecte sonore, prin exprimarea sentimentelor nobile ale omului nostru, constructor al socialismului. Aceasta dovedeşte sănătoasa orientare a compozitorilor de muzică uşoară din ţara noastră, sensul profund uman al căutărilor lor, neomiţînd tot ce a cîştigat valoros muzica uşoară pe plan internaţional. Melodii ca „Spre soare" de George Grigoriu, „Oglinzile mării" de Eugen Teger, „Cum e oare", a tînărului debutant Florin Bogardo, şi, în special „Te caut" de Florentin Delmar, care ne surprinde că a fost apreciată doar pentru menţiune, au adus un suflu nou şi destul de original. La acest festival, echipa compozitorilor noştri — ca să întrebuinţăm un termen din ciclism, — a ajuns la sosire „în pluton". Compactitatea acestuia o asigură tocmai căutările despre care am vorbit mai sus. Aşteptăm să ţişnească solistul, nu neapărat pentru ca să-l vedem detaşîndu-se de colegii lui ci tocmai pentru ca, la fel ca şi-ntr-o manifestare sportivă, el să ofere un stimulent, etalonul unor viitoare depăşiri. O imputare pe care încă nu ştim cui să o adresăm. E cu totul nepermis ca la festivalul sau concursul muzicii uşoare româneşti, să lipsească melodii ale unor compozitori de renume ca N. Kirculescu.

De remarcat o luptă pentru acuratoţa textelor. O luptă, ca orice luptă, cu cîştigurile şi pierderile ei. A fost cîştigat de muzica uşoară un poet ca Eugen Frunză, dar a fost pierdută o melodie ca „E senzaţional" de Vasile Veselovski, care nu a putut fi valorificată, categoric, din pricina textului. Iată, spre edificare: Briza nopţii semine / Ţi se joacă-n păr / Şi-mi dau seama foarte bine / Că-ntr-adevăr / E senzaţional / Şi fără egal / Decorul seral / Pe litoral / ... E senzaţional / Şi totuşi normal / ... *Dacă aş fi nu numai în locul sensibilului şi originalului compozitor, dar chiar şi al interpretei (Sorina Dan) aş avea motive să cred c-am pierdut premiul pentrucă am armonizat sau am rostit asemenea „versuri". Trebuie să remarcăm intenţiile bune pe care le au Angel Grigoriu şi Romeo Iorgulescu şi să le atragem atenţia că ei se află exact la răspîntia de unde se despart acei meşteşugari ai textelor de serie, de textierii dotaţi cu sensibilitate şi simţ artistic. Dacă vor căuta să-şi mărească registrul, să-şi valorifice ideile bune şi de actualitate pe care le au, prin mijloace de exprimare cît mai poetice, atunci acest gen de creaţie ce presupune în primul rînd simţul muzicii respective, va avea de cîştigat. Vreau să polemizez aici cu Ilie Purcaru, care a scris ceva asemănător în „Contemporanul". El încadra în acele clişee clasice şi uncle versuri din textele lui Mircea Blok. Citez cîteva:* Învelită în răcoare / Seara vine prin poiene; / Sus pe boltă, carul mare / A pornit la drum alene / Florile-s de lună bete, / Joacă vîntul printre ele / Fumul focului din vetre / Se înalţă pîn' la stele / ... *Evident, sună oarecum a pastişă din Coşbuc. Dar o mai bine să-l pastişăm pe Coşbuc decît să pastişăm intercţiile din alte texte, la fel de neinspirate, semnate tot de de-alde noi!... Textul de muzică uşoară nu a ajuns încă la stadiul unor impresionante creaţii poetice. Cred că trebuie încurajată acuratoţa şi bunul simţ al versurilor de mai sus, aşa cum trebuie reprobată înşiruirea fără finalitate a cuvintelor de la „O melodie dintr-o mie"...*

Dar, ceeace trebuie reclamat în mod susţinut, este contribuţia pe care-o pot aduce confraţii noştri poeţii.

★

Celor care se vor întreba: „şi de ce atîta insistenţă faţă de acest gen minor ?", le voi răspunde că socotesc o datorie cetăţenească din partea tuturor oamenilor de artă de a lupta pentru ridicarea la un nivel cît mai înalt a acestei „preferate a publicului". Muzica uşoară este în prezent arta cu cea mai largă răspîndire şi tocmai din pricina aceasta trebuie să capete o cît mai înaltă ţinută. Festivalul şi concursul recent au dovedit din plin grija care i se acordă. Ne-am fi aşteptat ca organizatorii să folosească mai generos posibilităţile pe care le-au avut la îndemînă. Cu mîndrie îndreptăţită îndrăznim să afirmăm că Mamaia este cel puţin un cadru la fel de bun ca şi San Remo pentru desfăşurarea unui asemenea festival. Ei bine, lăsîndu-se totul la grijile strict comerciale ale O.S.T.A., care a făcut o popularizare inadmisibil de sumară fiind mulţumită să procedeze conspirativ, pentrucă nu putea face faţă cerinţei de bilete, se ratează cele mai bune intenţii. Festivalul acesta trebuie să devină într-adevăr o serbare anuală a litoralului românesc. În zilele desfăşurării lui, orchestrele din localuri vor trebui să cînte şi radioficarea să transmită cu precădere cîntecele din concurs. Interpreţii nu trebuie să se limiteze la spectacolele de scenă, prevăzute cu încasări; i-aş vedea cîntînd pentru public în holurile hotelurilor, în pietetele din mijlocul cvartalurilor, pe splendidul fundal al lacului şi al mării. Formaţiile de amatori ar putea împlini decorul cu un adevărat carnaval, difuzoarele ar putea transmite emisiuni despre înaintaşii muzicii noastre uşoare. O melodie, sau o suită de melodii, îţi însoţeşte lunga vreme amintirile despre o vacanţă plăcută. De ce să nu fie acestea, în fiecare an, chiar melodiile festivalului de la Mamaia, fluturînd spre cei care şi le vor aminti, ca nişte standarde ale tinereţii şi voioşiei noastre?

Corneliu Leu

SABIN BĂLAŞA: ZIDĂRITA

Caleidoscop

A 20-a...

...stagiune aşteaptă cu emoţie vibraţia de metal a primului gong, chemarea sunînd a sonerilor, acele luminilor dirijate de vrăjitorul electrician.

În cele mai multe din teatrele Capitalei şi provinciei, pregătirile sînt în plină desfăşurare. Pentru anul 1964 aceste pregătiri au căpătat o amploare specială.

Pe lista autorilor dramatici anunţaţi a fi cu operele lor în „stadiul final" sau „pe şantier", se înscriu alături „nume" tinere şi vîrstnice, dramaturgi consacraţi şi ucenici în arta poetică a teatrului. Temele variate, genurile diverse abordate se circumscriu evenimentului care ne face să privim cu mîndrie spre cei douăzeci de ani care au trecut...

Autori, regizori, directori de teatru, se simt părtaşi în responsabilitatea înaltei vibraţii pe care trebuie s-o aibă a douăzecea stagiune.

În curînd, peisajul Capitalei, peisaj autumnal, se va îmbogăţi cu afişele — vestitorii noii stagiuni.

O aşteptăm

Teatrul şi supraproducţia

— Ce ne facem, se vălta un om de teatru. O s-avem de luptat din greu cu supraproducţiile cinematografice, ecranul lat, cinemascopul, aventurile „de capă şi spadă". Ce mă fac eu cu opt metri pătraţi de scenă şi cu un singur decor pe lîngă ecranul panoramic? Cum o să aduc publicul la teatru? Supraproducţia o să mă înghită ca balena pe Asbah.

Răspunsul?

Răspunsul, l-a dat. El dă, îl va da publicul. Publicul, marele public cu experienţa, practica, influenţa a douăzeci de ani de teatru apreciază spectacolul. Spectacolul de calitate. Nu-i mai sar în ochi de pe afişe „numele mari" şi nici „2 muzici 2". Publicul vine pentru piesă, pentru regie, pentru decor.

Secretul succesului de sală, de public? Îl ştiu prea bine toţi oamenii de teatru chiar atunci cînd nu-i aplică totdeauna: calitatea!

Coeziunea colectivului

Ziarele publică din cînd în cînd mici anunţuri în chenare: „Teatrul din X anunţă concurs..."

Nimic nelogic sau anormal.

Există din păcate în teatrele din provincie destul de numeroşi actori „vînători de concursuri".

Azi aici, mîine-n Focşani, pare a fi deviza acestor călători. Îi întîlneşti marţi la concursul din Bîrlad, vineri la Brăila, duminică la Turda.

Doi soţi, actori, au economisit un an şi-apoi şi-au cumpărat o motocicletă cu atas.

Pentru a se deplasa mai uşor şi mai rapid la concursuri.

Un „bilet în circuit" i-ar fi costat mai puţin.

Poate un director de teatru, un prim regizor să-şi stabilească precis repertoriul în perspectivă cu asemenea actori-călători?

Înaintînd încet-încet, dintr-un oraş în altul, dintr-un post în schemă pe altul, veşnicii concurenţi se pomenesc într-o bună zi pe locuri fruntaşe în schema unui teatru raional.

Cîştigători ai unor concursuri... de împrejurări ce ar trebui curmate.

Al. Popovici

— „Iată inima mea ..." sau ce s-ar întîmpla dacă unii interpreţi ar merge mai departe pe drumul măririi puerile a cîntecelor.

■

— Ce faci cu dicţionarul de cuvinte încrucişate la concert?
— Dragă, vreau să ştiu tot ce-au vrut să spună autorii textelor...

■

— Draga mea, nu fii supărată: te asigur că pentru public n-a fost prevăzut niciun premiu...

Desene de RADU GEORGESCU

7 critici despre EROUL CONTEMPORAN

În continuarea discuției privind reflectarea eroului contemporan în literatură, redacția s-a adresat de data aceasta unor critici literari, solicitîndu-i să răspundă la cîteva întrebări în cadrul unei anchete.

Prima întrebare se referă la raportul dintre eroul contemporan din viața și din literatura. A doua întrebare: care sînt acele lucrări literare ce au dat o imagine memorabilă a eroului contemporan? Următoarea întrebare invita la formularea unor aprecieri privitoare la lucrările în care imaginea eroului contemporan a fost realizată în mod nesatisfăcător. Întrebarea a patra: cum contribuie critica literară la rezolvarea unei probleme de mare importanță pentru literatura noastră realist-socialistă: realizarea eroului contemporan?

GH. ACHIȚEI:

Cititorii reclamă necontenit de la scriitori o mai mare varietate tematică în proză, o mai strînsă legătură cu oamenii contemporani. Viața rămîne întotdeauna inepuizabilă în relațiile sale cu ceea ce se numește creație artistică. Dar nu e mai puțin adevărat că bogăția de probleme puse în discuție, dimensiunea etică și sensul personajelor sînt principalele elemente care condiționează o literatură mare.

Uneori se discută despre raportul dintre eroii din viață și cei din beletristică într-un mod, după părerea mea, școlăresc, urmărindu-se doar în ce măsură personajul din carte reflectă autentic presupusul prototip din realitate. A fost o vreme cînd s-a emis opinia că, în viață, chiar oamenii înaintați au „pete" și nu e bine să vedem lucrurile numai „ideal". Discuția despre cum trebuie să fie un personaj reprezentativ al epocii noastre: „cu pete sau fără pete", deși ieșită de mult din circulație, a lăsat totuși urme. Îndeosebi la unii autori tineri, tentația de a-și uriți personajele pentru ca nu [illegible] mva critica să-i acuze de „idilism" ori „lipsă de [illegible]idicitate". Deoarece, chipurile, oameni perfecți n-ai să întîlnești niciodată aievea. Cred că problema raporturilor dintre eroul din viață și cel din literatură nu se poate pune în felul acesta, al unei paralele simpliste. Numai naturaliștii au simțit atari ispite. Ar fi cu totul de neînțeles atunci acele apariții exemplare — ale literaturii clasice și ale unor remarcabile creații contemporane — apariții ce au constituit pentru milioane de oameni modele de conduită morală. Există personaje care fără a ți se oferi ca exemplu îți devin totuși apropiate, dragi. Dar există și personaje-mit, personaje-simbol, menite să domine cititorul, să-l cheme spre înălțimi morale nevisate.

Pe baza experienței acumulate pînă acum, relese ca o legitate pentru literatura realist-socialistă efortul scriitorului, situat pe poziții partinice, de a sublinia, pe planul întregii literaturi, ceea ce viața are mai înaintat, mai reprezentativ. Aproape toate personajele literaturii realist-socialiste sînt într-un fel personaje care, în ciuda faptului că se definesc într-un mediu istoricește concret, întruchipează multe trăsături ale omului viitor. Din acest punct de vedere, funcția lor educativă iese și mai mult în evidență.

Consider că în dezvoltarea tinerei promoții de prozatori talentați ce s-au afirmat în ultimul timp, un rol important l-au avut ajutorul și îndrumarea competentă acordată lor din partea criticii literare. Critica marxistă își înscrie ca unul din principiile de bază ale activității sale îndrumarea atentă și plină de grijă a tot ce este nou, înaintat, promițător. De aceea, răbufnirile negativiste nu au avut și nu vor avea nimic comun cu critica noastră partinică, marxist-leninistă. În contactul cu fenomenul literar e necesară aceeași înțelegere dialectică a lucrurilor, de care comuniștii au dat întotdeauna dovadă, pornindu-se, în orice judecată de valoare, de la conținutul cărții, de la esența problemelor discutate. Cred că putem aprecia cu toții ca îmbucurător faptul că manifestările de formalism în critica literară de la noi au dispărut în general. Cronicile literare, recenziile asupra cărților ce apar sînt scrise cu tot mai multă competență. Cu atît mai mare mi-a fost surprinderea citind în revista „Contemporanul" cronica lui N. Manolescu la romanul „Cordovanii" de I. Lăncrănjan, cronică în care se formulează o serie de aprecieri asupra romanului după niște criterii foarte mărginite, școlărești. Pe ce se bazează Nicolae Manolescu cînd afirmă că romanul lui Lăncrănjan este pindit de lipsa de relief a unui „reportaj întins", că cele 3 volume conțin pagini poematice care nu adaugă nimic la ceea ce s-a spus despre sat, că pe „mai multe sute de pagini limba e falsă", „totul fiind de un stil imposibil și livresc"? Pe neînțelegerea pe care el o seziseazā, chipurile, pe punctul de vedere al scriitorului și cel al eroului principal, povestitorul acțiunii. A concepe dintr-o asemenea perspectivă analiza unei cărți ni se pare destul de mărginit și, în orice caz, anacronic pentru nivelul actual la care se discută în critica noastră literară cărțile ce apar. „Contemporanul", încă de la începuturile sale, și-a făcut o reputație din a discuta literatura pornind de la fondul problemelor. A încerca formularea unor concluzii negative asupra unei cărți doar pe baza unei analize cu totul formale, forțate, înseamnă de fapt a induce cititorii în eroare. E de mirare cum redacția nu a sesizat întreaga structură falsă a cronicii lui Nicolae Manolescu. Citind cronica, am avut impresia că autorul nu și-a terminat de spus gîndurile. S-ar putea ca într-un număr ulterior să revină asupra afirmațiilor inițiale — afirmații negativiste. Oricare ar fi situația, ținuta întregii cronici rămîne lamentabilă și contradictorie. Pentru că, după ce se afirmă la început că romanul reușește să ne dea o imagine completă și amănunțită a vieții satului, în paragrafele următoare se încearcă negarea sistematică a afirmațiilor inițiale. Se va reveni oare din nou asupra lor?

SAVIN BRATU:

1—3. Teoretic e ușor să răspunzi. Eroul din literatură e reflectarea artistică a aceluia din viață. Raportul e dialectic: unul îl **urmează** pe celălalt și, în același timp, îl **formează**. Îndeobște cunoscute, aceste adevăruri rămîn cele esențiale. Scriitorul le cunoaște bine. Uneori nu ține seama de ele și eșuează.

Succesele literaturii noastre sînt incontestabile — inclusiv în privința realizării artistice a eroului contemporan. Dar mi se pare că ambiția scriitorilor e firească și necesară. Avem cărți bune și scriitori despre care putem fi siguri că oricînd sînt în stare să scoată încă o carte la fel de bună (Galan, E. Barbu, Titus Popovici, Marin Preda). Reușita poate fi previzibilă. Bineînțeles, scriitorul autentic nu se mulțumește cu o asemenea reușită și produsul în serie, după tiparul dat, rămîne apanajul celor mediocri, care scot și ei un fel de cărți „bune". Scriitori și cititori, avem nevoie de marile cărți ale actualității dinamice, ale istoriei vii pe care o trăim și care este însăși viața secolului XX în transformare revoluționară, nu defalcată și limitată, ci amplă, fundamentală, așa cum e ea axată pe coordonate definitorii. E momentul **căutărilor**, nu al **găsirilor** anterioare — ale altora sau ale tale în[illegible]. De aici **Risipitorii** lui Marin Preda ca și **Cordovanii** lui Lăncrănjan, oricît de diferite ar fi căutările și găsirile celor doi. Dar care e, în aceste lucrări, locul eroului contemporan?

În **Risipitorii** acesta e încă în germinație. În **Cordovanii** se întrezărește. Sînt eroi **în formare**.

Cred că eroul literaturii noastre în etapa actuală, cum este în viața însăși, e — cu o formulă desigur foarte generală — omul care reintră în posesia esenței sale umane și devine **creator**, făuritorul conștient al istoriei. Acest om, la proporțiile de masă ale revoluției socialiste, e în devenire. E firesc, deci, să avem romane ale **formării**.

Contemporaneitatea eroului mai înseamnă, cred, și sincronizarea lui profundă cu epoca. E interesantă aducerea în imediată contemporaneitate a unui om pe care îl urmărim coborînd din balade haiducești. Dar nu poate întîrzia romanul eroului care, prin toate fibrele sale, trăiește actualitatea ca un om al secolului XX, al erei care este a comunismului, a călătoriilor cosmice, a energiei atomice și... a bombei atomice, a unui om care a trăit activ războiul, urmările trecutului și dramatismul construirii efective a noului, a unui om care, ca făuritor conștient al istoriei, a luat act de întregul complex al vieții noi și l-a trăit el însuși cu maximă intensitate.

4. Toți criticii noștri literari sînt buni, iubesc literatura, se simt frați ai scriitorilor, sînt obiectivi, feriți de capricii apologetice sau distructive. Sînt aproape sublimi!...

Dacă însă aș relua cronica literară pe care am părăsit-o din cauza lucrărilor de istorie literară, acaparante prin natura lor, cred că m-ar preocupa în primul rînd, cu privire la fiecare carte, cît de mult dezvăluie realitatea omului nostru contemporan. Mi se pare că însăși „măiestria" ar rezulta din această cercetare „conținutistică". Pentru că mi se par cu totul găunoase speculațiile despre construcția epică, modalitatea scriitorului etc., dacă nu sînt văzute ca decurgînd din necesitatea vitală a descoperirii unui adevăr care a solicitat imperios un anumit procedeu, un anumit mod de expresie. Aș prefera încurajarea însemnărilor autentice, a **mărturiilor**. Și, în același timp, m-aș feri de promovarea în sine a unei modalități pe care cartea analizată nu face decît să o compromită.

MATEI CĂLINESCU:

Cred că, referindu-mă la ansamblul producției literare din ultimii ani, în ciuda unor substanțiale succese, care nu trebuie nicidecum subestimate, putem spune că literatura a rămas datoare în ceea ce privește înfățișarea eroului contemporan. Se observă, în discuțiile curente, o tendință îmbucurătoare de a se trece de la recunoașterea abstractă a situației la o analiză mai adîncă, mai nuanțată a cauzelor ei. În această ordine, nu se poate contesta că s-au spus adeseori lucruri judicioase despre necesitatea cunoașterii vieții, despre necesitatea unei perspective originale, creatoare asupra realității în dinamica ei revoluționară.

La ultima plenară a Uniunii scriitorilor, referatul prezentat și discuțiile care au avut loc au subliniat problemele literare care decurg din lupta între nou și vechi, așa cum se desfășoară ea în procesul desăvîrșirii construcției socialiste în țara noastră. Eroul contemporan a stat în centrul dezbaterilor. Cred că roadele tuturor acestor discuții trebuie să apară — în ceea ce privește critica literară — mai ales în activitatea de consemnare analitică a cărților care apar.

Examinarea atentă a dificultăților estetice întîmpinate de scriitorul care-și propune înfățișarea unor eroi contemporani nu e o preocupare minoră. Găsirea formelor adecvate pentru exprimarea vibrantă, puternică, a conflictelor actuale, a victoriei noului în conștiință, nu este ușoară. Efortul scriitorului de a descrie psihologia complexă a eroului zilelor noastre trebuie urmărit, așadar, în rezultatele lui concret artistice, evitîndu-se aprecierile generale, sentențioase (care apar din cînd în cînd în articolele critice) și folosindu-se, în schimb, argumente și judecăți de valoare nuanțate, chiar dacă sînt severe.

Între cărțile animate de un patos actual, as aminti în primul rînd de „Risipitorii" lui Marin Preda. Aici dialectica interioară a eroului contemporan (reprezentat prin Vale, doctorul Sîrbu, Constanța, în diferite ipostaze) e înfățișată literar cu o autenticitate pregnantă. Interesant, pentru discuția care se poartă acum, mi se pare și punctul de plecare al romanului lui Marin Preda: încercarea de a trasa etapele unei formații spirituale (Vale), de a scrie „educația sentimentală" și morală a unor eroi reprezentativi pentru epoca noastră. S-a spus că „Risipitorii" este un **roman al prieteniei** (Ov. S. Crohmălniceanu) și remarca este adevărată, căci problema aceasta, cu variate și complicate ramificații, este reluată ca un subtil leitmotiv al cărții. Dincolo însă de aceasta, „Risipitorii" constituie, aș zice, o **meditație etică** mai largă asupra condiției umane în socialism, realizată cu mijloacele unei proze sobre, dense, ostile simplificărilor și cliseelor idilice. Meritul lui Marin Preda este de a se fi străduit în direcția unei dezbateri de probleme ample, de a-și fi propus obiective artistice înalte, stabilind un dialog cu mari tradiții literare.

Cred că o asemenea ambiție trebuie să anime pe scriitorul care vrea să contureze artistic figura omului de azi, cu procesele lui interioare complexe. O proză cu substanță reflexivă săracă, de simplă consemnare, oferă un cadru strîmt pentru evoluția eroului contemporan. Din această pricină, o anume tendință de „reporterizare" a literaturii, observată în ultimii ani, nu trebuie încurajată. Nu mă refer, firește, la înclinația firească a scriitorului (îmbinată însă și cu alte preocupări artistice), spre documentar, spre autenticitate în reconstituirea ambianței etc. ci la stilul de relatare unidimensională, expozitiv și ilustrativ, pe care-l practică unii reporteri (nu cei mai buni), considerîndu-l, pe deasupra, „ultimul cuvînt" și în arta epică propriu-zisă. „Risipitorii" nu e o carte lipsită de imperfecțiuni, — ele au fost analizate de critică — dar acestea nu provin din acceptarea unor formule comode, ci sînt imperfecțiunile unui artist care caută cu febrilitate, care își asumă responsabilități mari, care se străduiește continuu să exploreze zone literare încă nedestelenite.

Prospecțiile epice mai ample în cadrul actualității sînt destul de rare, din păcate. În schimb, un număr de tineri prozatori (folosind speciile scurte ale genului epic) depun o strădanie lăudabilă în această direcție. E vorba de Nicolae Velea, D. R. Popescu, Fănuș Neagu, Sorin Titel, Vasile Rebreanu (care a scris și un roman apreciat despre viața satului colectivizat — „Casa") etc. Rezultatele obținute — artistic vorbind — sînt încă inegale. Critica e datoare, în această privință, să procedeze cu atenție, căci generalizările grăbite duc totdeauna la concluzii inexacte. Am citit astfel un recent articol despre nuvelistica tinerilor semnat de Cornel Regman, în care erau criticate cîteva bune povestiri de actualitate ale lui D. R. Popescu, N. Velea etc. pe motiv că s-ar vădi la acești autori o înclinație spre bizarerie, ciudățenii și excentrități (înclinație, de altfel, observabilă și la alți tineri și constituind chiar, crede C. Regman, un fenomen mai larg). Pornind de la o idee preconcepută, criticul ajunge să anuleze o nuvelă ca „Nabucodonosor" de D. R. Popescu, supunînd-o unei analize după părerea mea eronată, pentru că ignoră realitatea artistică a scrierii și intențiile autorului ei.

Revenind la eroul contemporan, trebuie să constat că slăbiciunea tinerilor prozatori citați mai sus provin nu atît dintr-o atracție spre bizar, cît dintr-o insuficientă preocupare de a înfățișa, cu dinamism epic, cu forță de convingere, personaje pozitive. Dacă problemele dezbătute în scrierile lor sînt adeseori probleme reale, actuale, mult mai rar și mai palid eroii descriși sînt reprezentativi pentru noua conștiință socialistă. Acești prozatori prezintă „cazuri" (nu în sensul rău al cuvîntului), analizîndu-le cu minuție, printr-o optică realistă, dar sînt parcă speriați de responsabilitatea de a transcrie artistic psihologia omului „normal", a omului care se integrează armonios realității contemporane. O povestire ca „În treacăt" de N. Velea care acum vreun an a stîrnit atîtea discuții înfierbîntate, nu mi se pare că ilustrează o preocupare pentru excentricitate, ci dimpotrivă, o consider o scriere realistă, plină de acuratețe, dezbătînd o problemă adevărată (deși oferind o soluție cam abstractă a ei). Obiecțiile care i se pot aduce atît lui Velea, cît și altor talentați colegi de generație, privesc nu atît cutare **operă particulară** a lor, cît ansamblul, care oferă o imagine a realității, cu unele zone mai întunecate (și tocmai dintre cele esențiale). Eroarea pe care cred că o comite C. Regman în articolul citat constă în faptul că el vrea cu tot dinadinsul să identifice în diferite **opere particulare** (valoroase artistic) efectele nocive ale unei viziuni care iese din cadrul realismului. Dar nu în ceea ce privește viziunea realistă se pot aduce obiecții acestor tineri prozatori. Li se poate însă reproșa că n-o aplică decît pe anumite sectoare limitate.

VASILE NICOLESCU:

1. Întrebarea vizează o problemă fundamentală de estetică literară și nu cred că poate fi elucidată în spațiul acestui chestionar.

Simplificînd lucrurile, cred că se poate vorbi încă de existența unui decalaj între eroul contemporan din viață și cel reflectat în romanele, nuvelele sau schițele noastre. Eroii din viața de toate zilele, (și mă gîndesc la tipul de erou muncitor, comunist, la tipul uman cel mai evoluat al contemporaneității, tip avansat etic și psihologic), atunci cînd ispitesc fantezia creatoare a prozatorilor noștri, capătă adesea conturi aproximative, palide. E curios totuși cum eroi de extracție (țărănească, tipuri de reală autenticitate, cu un relief sufletesc impresionant, cum sînt Ilie Moromete, Mitru Moț, Lae Cordoveanu nu au încă pandanții lor — ca psihologie și univers de idei — în sfera care ocupă discuția noastră.

2. N-aș putea spune că am fost cucerit total de modul cum un prozator sau altul a conturat tipul literar în discuție (măcar că un Anton Filip sau Dumitrana se situează ca ținută artistică deasupra altor creații similare). Urmăresc cu mult interes creația lui D. R. Popescu și aștept cu nerăbdare și de la el acel erou contemporan complex, în jurul căruia face în ultima vreme interesante sondaje.

3. **Un vals pentru Maricica, Aceste zile și aceste nopți**, căutări interesante ale unor prozatori de real talent, rămîn însă în stadiul și la nivelul unor căutări. Acuitatea unuia pentru amănuntul semnificativ de viață sau pentru „omul obișnuit", ca și căile celuilalt pentru a contura un tip psihologic mai evoluat și complex intelectual pot fi valorificate fericit prin eliberarea de crusta unui anumit schematism și convenționalism înoperant.

4. Avem critici literari bine orientați în estetica romanului și a prozei în general și care ar putea să aducă o contribuție infinit mai mare în dezbaterea acestei probleme. Dar lunecarea unora spre mărunte probleme de compoziție sau de psihologie a tipurilor, discutarea, ruptă de țesătura de idei a romanului, a raportului erou-masă nu sînt menite să contribuie la acele dezbateri de idei de importanță vitală pentru dezvoltarea prozei noastre. Aerul snob sau excesiv doctoral al unora dintre critici mai tineri ar putea fi înlocuit cu interesul pentru dezbaterea unor astfel de probleme, impulsionînd și îndrumînd astfel — cu sensibilitate și percepție estetică corespunzătoare — proza noastră către problematica gravă și înălțătoare a contemporaneității.

M. PETROVEANU:

În disputa cu modelul, poezia dispune — față de artele rivale — de condiții specifice, în același timp avantajoase și exigente. Gradul sporit de spontaneitate, de inspirație al actului liric și suplețea versului îngăduie poetului o vibrație mai promptă — operativă, spunem noi, — decît prozatorului, întîrziat în reacțiile sale de normele observației și recompunerii tipurilor, care cer răgaz. Dar **trăirea** stărilor înfățișate, cealaltă împrejurare specific lirică, reclamă poetului identificarea cu eroul contemporan (Poetul nu poate să nu fie propriul său erou). Aici stă și nodul chestiunii ridicate de ancheta „Luceafărului". În calea realizării acelui acord deplin se înlănțuie încă frîne pe care le vom indica de îndată. Mai înainte, o precizare. Chestionarul ne cere — se pare — să formulăm și unele preferințe în ceea ce privește eroul literar. Desigur, o selecție este oricînd posibilă și, spre a nu se crede că, potrivit obișnuitei prudențe critice, țin să mă sustrag de la invitație, mărturisesc a fi reținut între aparițiile pe anul 1963. „Poemele noi" argheziene, „Lauda lucrurilor", „Pe coardele timpului", „Imn către zori de zi", „Cercuri de copac", „Să ne facem daruri", aparținînd generațiilor reputate (Oprindu-mă la colecția „Luceafărul", este notabilă, alături de debuturile feminine, plachetа lui Platon Pardău). Consider totuși că operația nu e concludentă. Pe de o parte, nu există cărți de valoare omogenă, indiferent de iscălitură. Se întîlnesc, de asemenea, poezii marcante în volumele lui Dimitrie Stelaru și Vasile Nicolescu și contraste neașteptate de vigoare și gingășie la Eugen Frunză, accente de sinceritate la Nicolae Stoian. Pe de altă parte, nici unul din titlurile amintite nu rămîne dincolo de constatarea critică inițială. Problema trebuie deci abordată în ansamblu. Paradoxal, dar așa este: principalele dificultăți ale poeziei, fără a fi inerente cuceririlor ei atît de binefăcătoare, s-au născut totuși odată cu ele, urmînd probabil unei asimilări grăbite. Să ne limităm la cîteva din cauzele care contribuie la persistența distanței dintre eroul liric și eroul contemporan. Mai întîi, însă, cîteva aprecieri necesare. O preocupare abundentă, captivînd diverse generații și modalități, o constituie meditația despre sensurile profunde și multiple ale prezentului (versurile publicate în presă de Mihai Beniuc și M. R. Paraschivescu, Mihu Dragomir și Ion Brad, Maria Banuș și Tiberiu Utan, Nina Cassian și Virgil Teodorescu, Al. Andrițoiu și Nichita Stănescu). Lirica românească fecundată de umanismul socialist și-a confirmat aptitudinea interpretării marilor teme într-un spirit propriu. Perspectivele și resursele dobîndite exercită însă o fascinație care transformă uneori o înclinație firească și fertilă într-o obsesie a colosalului, în complacerea printre abstracții în genere. Reconsiderarea într-adevăr originală (substanțial-originală) a temelor zise eterne este zadarnică în absența legăturii dintre cer și pămînt, a contactului organic cu sarcinile imediate ale revoluției, cu năzuințele omului în situația concret-istorică dată. Contact pe care nu-l pot întreține nici referințele la prezent ori la viitorul comunist, rostite în termeni declamatori ori de un prozaism inexpresiv, și nici dilatarea pînă la dimensiuni galactice a unor inițiative de valoare dar cu semnificație restrînsă. În „Turnul" Mariei Banuș deprinderea stîngace a alfabetului și pătrunderea sigură, semeață în arcanele universului se varsă într-o comunitate de mesaj, susținut de freamătul emoțional, de înfiorarea caracteristică celui ce înfruntă bariere. Ce disproporționate sînt însă investițiile de reflexie și patos aproape fizic, senzorial depuse de ea în poezia consacrată zahărului. Amprenta abstracției se regăsește și în interesul, evident nobil și nu mai puțin creator, pentru aspirațiile etice. Apelurile la puritatea conștiinței, pledoaria pentru lealitatea în relații, exigența față de sine la Nina Cassian se formulează cu o vigoare elegantă și în „Casă nouă" din „Să ne facem daruri". Ciclul dedicat timpului nostru ne transportă însă în domeniul generalizărilor seci sau emfatice, prin abuz de concepte nude ca **demnitate, luciditate, solidaritate**. Intenția comunicării de înțelesuri majore, de certitudini ultime, de valori etice se realizează de aceea doar sporadic, în „gesturi" lirice izolabile dintr-un context rigid. Ciudat cum poeta de un gust necrutător ne invită chiar la bravade facile, de genul dizolvării eului „ca pe un cristal de zahăr în ceaiul... timpului!"

În altă ordine de idei, se semnalează încă forme ale înțelegerii pasive a armoniei pe care socialismul o instaurează între combatanții idealului său, în sufletul omului, în ambianța sa cotidiană. Petre Stoica și-a dezvoltat un mod personal de construcție a imaginii — o sinteză între elementele realismului „pasiv" din iconografia și arta casnică populară și maniera de a afirma, cu o uimire încintată, realitatea (în fond, este atitudinea unora din eroii lui N. Velea, căci zîmbetul lor se adresează tot lor, tinzînd să le mascheze, în fața altora, „naivitatea"). Rezultatul acestui procedeu este evidențierea — fără comentariu sau cu o ușoară subliniere, cu un accent expozitiv — a frumuseții discrete caracteristice unui peisaj, unor raporturi de muncă socială, ori de viață intimă, unui profil sufletesc de om simplu. Armonia nu e elocventă însă numai „de la sine" și, mai ales, nu se instaurează fără efort, fără piedici. E victorie smulsă de nou în lupta împotriva vechiului. Participarea activă la dinamica socială și la triumful frumuseții, iată sarcina cu care Petre Stoica trebuie să se confrunte. O sarcină achitată, în bună parte, la Nicolae Stoian. Temperamentul vijelios nu asigură totuși, prin sine, efervescența de imagini maiakovskiană. Reluînd observația colegului său de redacție Marin Sorescu, iureșul său se consumă însă adesea disproporționat față de obiect iar limbajul recurge la violențe sau asociații de efect contrariu celui scontat. Pasiunea sa pentru actualitate și sentimentul de răspundere etică — destul de puțin acuzat la ultimul contingent de tineri, dispuși spre contemplare sau setoși de viață dar prea puțin mistuiți de tensiunile, de forțele vieții sociale — are nevoie de adîncime și de o expresie bine strunită pe plan artistic.

Critica, aflată în general într-un proces de activizare, își manifestă nu numai un pronunțat, chiar rafinat spirit analitic, dar și ceva mai mult curaj în dezvăluirea carențelor artistice. „Stacheta" pretențiilor noastre nu este însă prea ridicată și concluziile de natură ideologică pe care le impune o descriere fidelă a obiectului se mențin încă pe pragul veritabilei dezbateri de idei. Iată încă o constatare de tipul celei impuse de prima chestiune și pe care cu toții o repetăm la ocazii similare. Am impresia că problema centrală a anchetei, raportul dintre eroul contemporan din viață și literatură, înregistrează de cîtva timp o însuflețire mai accentuată cu privire la proză decît la poezie. În acest din urmă compartiment, penetrația critică n-a trecut de faza, necesară desigur dar abia pregătitoare, de comentare a infirmităților imaginii (de preferință, la poeții tineri) și nu a adîncit discutarea insuficiențelor de conținut, de atitudine.

DINU SĂRARU:

1. Literatura rămîne încă datoare vieții. Dar despre asta s-a mai vorbit. În ceea ce îl privește pe eroul contemporan, în literatură, ca și în viață, el dă măsura și a epocii și a operei. Mi se pare însă exagerat să-i ceri unui scriitor să-ți dea neapărat eroul ultimilor doi sau trei ani. Din acest punct de vedere, Mitru Moț rămîne încă un contemporan dar, firește, am dori să-l vedem și azi, în epoca victoriei definitive a socialismului. Pe de altă parte, cred că scriitorul nu poate rămîne doar un simplu spectator al vieții; mi se pare că el însuși, scriitorul, trebuie să fie un astfel de participant la viață, încît să poată găsi în propriile lui reacții, reacțiile eroului contemporan.

Hemingway, să zicem, nu putea să scrie „Adio, arme", cu acel sentiment amar al „generației pierdute", dacă nu trăia el, însuși deziluzia generației sale. Dar nici Șolohov nu putea scrie „Soarta unui om", dacă n-ar fi înfruntat linia întîi a tranșeelor, ca și Simonov, de altfel, în ceea ce are mai tulburător din „Vii și morți". Marin Preda n-ar fi dat **Moromeții** dacă n-ar fi trăit deruta familiei mijlocii țărănești din anii premergători celui de al doilea război mondial. Din acest punct de vedere, „turismul în documentație" mi se pare o formulă cam greu de acoperit cu practica scrisului. „Epoca" se trăiește atît pe „șantier", „în uzine" sau „la țară", cît și în toate împrejurările vieții zilnice. Așa încît raportul dintre eroul contemporan din viață și cel din literatură este egal cu raportul dintre scriitor și viață.

2. Și Mareș este un erou contemporan, după cum este și Lae Cordovan. Ca să explic de ce mi-a plăcut modul cum au fost realizați — trebuie să spun că fiecare erou, cu cît are mai multe trăsături autentice, care să te facă să crezi în el, cu atît îl iubești mai mult, chiar și atunci cînd este criticat că n-are răbdare să stea mult la ședințe.

3. De data aceasta răspunsul e invers, cred eu. De pildă, n-am auzit pe nimeni vorbind ca personalele din povestirile lui Cosașu — și dacă aș fi întîlnit pe cineva vorbind astfel aș fi fost foarte trist. Rămîn la convingerea că psihologia mic-burgheză, oricît ai drapa-o în salopetă, nu izbutește să inducă în eroare pe cititor.

4. Nu se poate nega această contribuție, după cum trebuie reliefată și competența sporită și eficiența criticii noastre de specialitate. Succesele sînt remarcabile, cu excepția unor articole care vădesc „idei fixe".

De pildă, sînt uimit, și nu numai eu, de modul cum unii critici, și între ei tovarăși foarte cîtiți și cultivați, pot să susțină cu atîta înverșunare și cu aerul că viitorul o să confirme judecata lor, niște povestioare modeste cu pretenții exagerate. Așa, de pildă, e de remarcat că despre Mazilu s-a scris mai mult decît despre D. R. Popescu, Fănuș Neagu, Nicolae Velea la un loc. Și, slavă domnului, despre talentul acestora cred nu se mai poate discuta în contradictoriu. Dar nici despre **Risipitorii**, nici despre **Setea** nu s-a scris atîta, la un loc, cît despre **Bariera**. S. Damian i-a consacrat tînărului prozator un amplu studiu cu titluri de genul „arta de a rîde" — etc. Beniuc, Barbu, Preda, Titus Popovici mai au de așteptat. Cred că se cam exagerează în dauna realității și a seriozității cu care criticul literar are astăzi datoria să contribuie la promovarea fenomenului literar realist-socialist.

EUGENIA TUDOR:

1. Viața întrece în fantezie și diversitate chiar și pe cel mai bun scriitor. Dar ceea ce face scriitorul este tocmai acea muncă de extracție riguroasă a materialului imens pe care i-l oferă viața de azi, atît de bogată în conflicte dramatice ca și în acte de eroism.

Eroul contemporan din viață îl copleșește pe corespondentul său din literatură și totuși ar fi nedrept să nu remarcăm o îmbogățire simțitoare a tipologiilor umane din literatura ultimilor ani, mai ales în literatura dedicată satului contemporan.

2. Sînt destul de multe și n-am să fac o înșiruire tocmai pentru că sînt prea numeroase, de la cărțile despre lumea satului sau a muncitorimii de azi, la cele avînd în centru lupta comuniștilor din perioada dinainte de eliberare.

Îmi vin în minte nume ca Atanasie Mustea („Pe muche de cuțit"), acel intelectual efervescent care încearcă să-și supună temperamentul năvalnic cerințelor grele ale luptei revoluționare, fără a reuși totdeauna, sau figura lui Toma Voican, pictorul care ajunge să se înregimenteze în frontul comuniștilor, în urma unor experiențe tragice. În rîndul aceloraşi eroi luptători amintesc de Mareș și Dumitrana („Șoseaua Nordului") care participă la o luptă eroică fără a fi lipsiți de simțămintele cele mai umane în fața primejdiilor sau a bucuriilor rare pe care le oferă viața, luptătorii care făuresc, cum se spune, **istoria**, fără emfază sau patetism de paradă.

Aș face o completare în ceea ce privește termenul de **erou contemporan**. Am impresia că sub acest nume nu trebuie să avem în vedere numai existența exemplară a acelor personaje ale căror fapte intră în sfera eroicului, a neobișnuitului, cu atît mai mult cu cît eroismul a devenit o noțiune foarte accesibilă — aș spune — în condițiile istorice de azi. Trebuie să dăm dreptul la acest titlu și acelor personaje memorabile nu pentru că acumulează o sumedenie de virtuți, ci tocmai pentru că prin activitatea lor obișnuită ca și prin viața lor intimă, prin ideile care-i animă, sînt într-adevăr oameni ai zilelor noastre.

E vorba de acei oameni — eroi, care vibrează adînc și sincer la ideile și problemele mari ale epocii noastre, care au sentimentul acut al participării la viața socială și în care coexistă sentimentul demnității dobîndite prin revoluție, alături de acela al responsabilității față de idealurile morale ale comunismului.

3. E desigur o problemă **de fond** asimilarea acelui spirit contemporan, specific societății noastre noi, transfigurarea lui pe plan artistic care nu știu cît ține de modalitatea sau de formula aleasă de autor. Cred mai de grabă că miezul contemporan al unei cărți trebuie căutat mai ales în viziunea autorului față de problemele vieții pe care le dezbate. Fără să neg importanța formulei artistice, cred că e vorba mai mult de **substanță** decît de formulă.

Nu știu dacă poți, de pildă, să zugrăvești un erou contemporan memorabil, făcînd simple fișe biografice sau sociologice, ori folosind ca modalitate preferată, parodia. Cred că Matronea, eroul ultimei cărți a lui Nicolae Țic, „Un vals pentru Maricica", merită o soartă mai bună decît aceea care i-a dat-o autorul său în cartea amintită. Dintr-un tînăr simpatic, cam timid și cam rigid în comportările cu semenii tocmai datorită unei înțelegeri greșite asupra vieții, Țic a reușit să facă, pînă la urmă, un om ridicul, ale cărui comportări stîrnesc nedumerirea. E de vină modalitatea aleasă? Poate! Dar cred că aici e vorba și de altceva: insuficienta explorare și prelucrare artistică a datelor unui univers sufletesc interesant.

4. Pentru rezolvarea unei asemenea probleme, e fără îndoială necesară o participare mai activă a criticii literare. Dar asta o știe orice scriitor și orice critic. Vorba e să nu fie o participare formală sau ocazională. Nu voi da exemple aici, preferind să mă ocup mai pe larg de aceste probleme într-un articol.

Colocviu

Tentația facilității

Despre un volum de poezii de Jacques Prévert

Există în estetica apuseană o spaimă a unor critici profesioniști și un fel de comoditate a cititorului docil sau lenevit, în fața produsului artistic inegal și contradictoriu, generator de migrene ideologice. Intră în funcțiune consimțămîntul tacit al consensului unanim. Trecut din mînă-n mînă ca o rețetă empirică, ieftină și discretă. Se produc mutații de sensuri, substituiri de valori ca la cadrilul cu figuri. Agreabil joc de societate dacă n-ar avea consecințe! Apar confuziile, *qui pro quo*-uri, amuzante în farsă, deplorabile în artă. Dacă se respectă regula acestui joc impostura cîștigă întotdeauna plasat. Îi invit pe cititorii noștri lucizi la un alt joc profitabil: regîndirea judecăților formulate pripit și admise în virtutea unei inerții, dezastruoase pentru fenomenul artistic. Unele reguli ale jocului pe care-l propun le vor fi oferite amatorilor în marginaliile ce urmează, la ultimul volum al lui Jacques Prévert.[1])

Prévert este o valoare marcantă, personalitate artistică plurală, cu numeroase resurse, excelînd în felurite arte aferente. De la scenariul de film realist la prefața-program a unui vernisaj cubist, trecînd prin evocarea sentimental-romantică a parcului francez 1900 într-o emisiune televizată, „la griffe de Prévert" marchează net în cultura franceză de mai bine de 30 de ani. Deosebit de cultivat, incontestabil dotat, unanim apreciat de critică și de public, s-ar părea că producțiile lui sînt sortite unei permanente apoteoze, umbrită doar din cînd în cînd de inevitabilele scăderi de care nu este scutit nici un creator — pauzele de respirație. Lectura ultimei culegeri dezamăgește însă pe cititorul care n-a uitat *Paroles* sau *Spectacle*, chiar dacă nici aceste două culegeri mai vechi nu i-au smuls neapărat entuziasme exagerate.

Organizat eclectic (procedeu nereprobabil în sine, dar plin de primejdii de dispersare) volumul se deschide cu un lung, foarte lung chiar, poem-fluviu dedicat Senei (*Encore une fois sur le fleuve*), în care, după un vechi procedeu whitmanian, mult mai puțin izbutit decît la vigurosul poet american, se aglomerează, într-o dezordine manieristă, imagini de pe maluri, elemente de film documentar înăbușite în metafore discutabile, dominate de o propensiune nestăvilită către poetizare cu orice risc (și riscurile sînt numeroase: printre ele confuzia și sentimentul de perplexitate pe care ți-l lasă divagările). Furată de valurile foarte adesea tulburi ale unei imaginații nesupravegheate intenția, probabil generoasă a poetului, se pierde fără speranță într-o retorică jenantă pe care frecvența jocurilor de cuvinte facile n-o poate compensa. Simbolistica voit simplă, naivă, mimînd zugrăviturile primitive, intenționînd să sugereze prin contrast violența realității, eșuează în simplism, creînd o impresie de giuvaerică exotică, prezentată drept unicat veritabil, dar contrafăcută în serie comercială. Iată o mostră: „Și cum noaptea cu dulce obraz de luna / încearcă să scape / tiptil / uimitorul vagabond cu deșeptare gloricasă / marele soare curvar de treabă și surizător / își strecoară mîna caldă-n decolteul nopții / și-i smulge dintr-o dată splendida rochie de seară / ... / Și înc-odată are loc violul nopții / stelele căzătoare pică pe trotuar..." etc. Imaginea continuă pe încă zece versuri. Tradus în limbaj prozaic momentul citat s-ar chema „revărsat de zori". Nu sînt nici pe departe un pudibond și falsele sfieli de tip fecioresc — victorian mă scot din sărite. Dar indecența *artistică* (indecență de alt ordin de cît cea anatomică pe care un artist o poate investi cu încărcătură etică și estetică) mă consternează. De fapt poemul debordează de bune și frumoase intenții poetice pe care o construcție haotică le înnoadă inextricabil și contradictoriu. Teme nobile sociale și politice, sentimente omenești pline de farmec și demnitate, probleme dramatice și majore ale contemporaneității își dau întîlnire la un bal costumat fantastic și plin de culoare, în care s-au strecurat impostori, asasini plătiți pîndind cu pumnale perfide. Vîrtejul acesta de bune intenții deformate de măști grotești de Grand Guignol plictisește și decepționează repede. Și iadul e pardosit cu bune intenții! Dar mă tem că de-atîta vreme n-au mai rămas decît ici-colo, petece de pardoseu. Volumul lui Prévert, mozaic de istorii, istorisiri și istorioare, mai mult în proză decît în vers îmi întărește zisa temere. Apar din loc în loc poezii, grațioase, amabile în stilul strofelor pe un album, fără pretenții în fond, pentru care calificative duioase, de elevă cu codițe, ca „drăguț", „nostim", „amuzant", îți vin firesc pe buze. Asemenea versuri își au farmecul lor și nimeni nu-i contestă lui Prévert iscusința în a broda variat pe ghergheful poeziei de circumstanță. *Pîriul* este o astfel de badinerie cu poantă în maniera fragilă a poeziilor lirice franțuzești din veacul perucilor pudrate: „Multă apă a curs pe sub poduri / la fel a curs nespus de mult sînge / Dar la picioarele iubirii / curge un pîriu alb / Și în grădinile lunii / în care sărbătoarea ta are loc zilnic / pîrîul ăsta cîntă dormitînd / Și luna asta-i capul meu / în care-un soare mare-albastru se învîrte / Și soarele acesta-s ochii tăi". În versurile lui Prévert, ca și în cele ale multor altor poeți moderni și contemporani, punctuația este absentă (cu excepția punctului final, cu care se încheie ultimul vers al poeziei). Și se pare că procedeul, păstrat de Prévert în amintirea debuturilor sale dadaiste, motivat de toți partizanii dictă-ului automat, nu este singurul element formal care a mai rămas în valiza de recuzite a poetului. Sperasem într-o vreme că purtătorii de cuvînt ai modernismului contemporan își vor înnoi arsenalul pirotehnic menit să epateze și vor renunța la trucurile perimate pe care le vehiculau feluritele variante ultraiste ale modernismului „clasic", cel de dinainte de-al doilea război. Infantilismele și glumele versificate, *bouts-rimes*-urile și piruetele pe-un colț de masă la cafenea sînt etape aproape inevitabile în ontogenia poetului adolescent. Ca tusea măgărească. Dar nu e obligatoriu s-o facă toți! Mulți poeți din generațiile pentru care modernismul însemnase *cum* spui și nu *ce* spui s-au vindecat destul de repede și s-au întors la etern modernele și noile forme „clasice", căutînd novările de conținut. Mă îndispune să amintesc adevăruri truistice, dar obiectul merită osteneala.

Nu neg de fel că sînt un amator, după unii impenitent, de jocuri de cuvinte. O gimnastică filologică agreabilă, care destinde într-un uz moderat. Abuzul devine manieră și automatul de provocat zîmbete produce efectul contrar: saturație și refugiul în aritmetică, dacă asta e poezia. O bucată ca *Expediție* (34 de versuri) exploatează echivocul lexical al cuvîntului franțuzesc *boite* (cutie) în felurite combinații: *ouvre-boîte* (dispozitiv de deschis cutiile de conserve), *ferme-boîte* (dispozitiv de închis cutiile de conserve), *boat* (vas, navă cuvînt ce trebuie citit aproximativ *bout*, fiind englezesc, dar pe care, pentru calambur, Prévert îl citește fonetic *boat*) și verbul *boiter* (a șchiopăta).

În treacăt fie spus, poetul trișează puțin cu cititorul credul și nu epuizează pluralitatea de posibilități a jocului. Nu suflă un cuvînt despre *boitte* (nadă pescărească) sau *boite* (vin slab de tescovină; vin răvac; băutură). Lasă în umbră cele 9 sensuri diferite (totalizînd 11 semnificații) ale lui *boite* (termeni tehnici în medicină, artilerie, telecomunicații, iluminat public, organistică, monetărie, canalizare, construcții, industrie grea, tinichigerie, arhitectură etc), explicate de Littre în marele său dicționar al limbii franceze, și uită cele peste 40 de combinații metaforice din argot, însemnînd pe rînd cosciug (3 termeni), morgă (4), țargă de cioclu, sandrama, redacție de ziar, tipografie, pensionat de fete, prăvălie, trăsură, surtuc, pat, pălărie, nevastă, cabaret, berărie, cap, gură (2), gîtlej, stomac, sîni, sex, poliție (6), arest (3), dubă (2), „pirnaie", „zdup", doică, prostituată (5), casa de toleranță (4). lădiță cu scule etc. Și pentru ce vitregește limba engleză răpindu-i lui *cargo boat* familia de cuvinte: *boat-hook* (cange), *boatman* (barcagiu), *boatrace* (canotaj), *boatswain* (șef de echipaj)?

„Poezia" poate fi povestită în cîteva rînduri. Un om cu o cutie *(boîte)* intră la Luvru, în muzeu, se așază pe-o bancă, examinează cu atenție cutia, apoi o deschide cu un *ouvre-boîte* pe care îl pune cu grijă pe-o mînă de vată în cutie; închizînd cutia cu un *ferme-boîte*, o depune delicat, la vedere, pe bancă și pleacă liniștit, surîzînd și șchiopătînd *(boîtant)*: ajunge pe malul Senei unde-l așteaptă un *cargo boat* alb; în timp ce urcă treptele de fier ale pasarelei comandantului se uită la *ferme-boîte* surîzînd, apoi îl asvîrle în Sena; în aceeași secundă vasul se scufundă. Asta e tot. De fapt am tradus vorbă cu vorbă, vers cu vers. De ce se numește *Expediție*, cine este șchiopul care deschide și-închide cutii la Luvru, ce caută pe *cargo-boat* etc. mărturisesc umilit, și asta mă costă, că nu sînt în stare să pricep. Într-un poem amar cum este *Cheile orașului* se disting pe alocuri versuri mai limpezi, demascatoare ale stărilor de lucruri din societatea capitalistă contemporană: „cavaleri de industrie grea" (financiari, fabricanți) „călări pe ofițeri de cavalerie ușoară" (armata) pregătind un nou război. Mariana spînzurată încă o dată în cabinetul negru al Istorici cu cravata Legiunii de Onoare ș.a.m.d. Un fel de poeme-cheie compuse din versuri cu cheie, într-un limbaj sibilin, părînd că folosește alfabetul unui cod secret rezervat inițiaților, „conspiratori în genunchi" împotriva „ordinei" și a societății burgheze.

Victimele predilecte asupra cărora Prévert își exercită verva sînt personaje-schemă întrupînd idei și instituții tip ale unei lumi sortită pieirii istorice: negustori de toate categoriile, reprezentanți ai cultelor religioase, generali, aristocrați, regi, polițai, judecători, trădători etc. Costumația pestriță, decorurile cu străluciri de tinichea, inerente acestei lumi de bilci care se dă în călușeii versurilor lui Prévert, impresionează prin aglomerare. Dar sedus de propriile personaje poetul le lasă în voia lor, să se miște cum poftesc, și-și șterge pensulele de-o pînză pe care apoi o atîrnă ca fundal policrom al acestui carnaval. Efectul senzorial e apreciabil, rezultatele estetice discutabile.

În succesiunea de poezii (scrise în vers liber și majoritatea în vers alb) își fac loc, din cînd în cînd, un fel de poeme în proză (uneori ritmate), trizînd bufonada suprarealistă. Printre ele, mai înzestrate cu virtuți beletristice mi se par cîteva dintre „Poveștile pentru copiii care nu-s cuminți". Printre poeziile de lectură sînt inserate în volum și texte de șansonete, gen în care Prévert este considerat celebritate incontestabilă. Dintre multele bucăți ascultate în interpretări meritorii, bucurîndu-se de partiturile unor compozitori de calitate, cîteva, și nu puține, au într-adevăr un subliniat caracter poetic, un sens uman și o valoare literară care le face memorabile.

Incursiunea în domeniul Prévert n-a avut intenția să epuizeze toate itinerariile la care invită poezia lui. Intenționat generoasă, umană, realistă, punînd probleme actuale și căutînd cu dăruire cele mai sincere răspunsuri, poetica aceasta tributară ca formă și ca modalități unor maniere perimate, eliptice, obscure, contorsionate, este un exemplu dramatic pentru condiția artistului în societatea burgheză. Ca să-și poată exprima ideile uneori epatante, neconformiste, Prévert a trebuit să și le îmbrace în straiele heteroclite ale formalismului care, cu ajutorul exprimărilor de oracol, cifrate după nevoile pieții, simulează, pentru năucirea clientului, transele senzaționale ale inspirației rezervate aleșilor. Legea cererii și a ofertei a sfîrșit prin a transforma în a doua natură, în manierism inevitabil, în stil de care e greu să te dezbari, jocurile deliberate de la început, care păreau inocente cochetării cu absurdul. Virtutea penitei alerte s-a prefăcut în păcatul facilității. Aș fi bucuros dacă aceste marginalii ar sluji drept pretext unei discuții mai largi, la care să participe și aceia pentru care Prévert este unul dintre maeștrii poeziei moderne căruia-i consacră o admirație nețărmurită și mă tem că, unii și uneori, nu tocmai pentru ceea ce merită reala prețuire.

La severitatea opiniilor de mai înainte m-a constrins Prévert însuși prin tot ceea ce poezia lui are — ideologic și artistic — valoros.

Romulus Vulpescu

1) *Jacques Prevert*, Histoires et d'autres Histoires. N.R.F. — *Le point du jour*, Editions Gallimard, Paris, 1963, 248 pp.

SADOVEANU ÎN AMERICA

Un critic făcea mențiunea că apariția operei lui Sadoveanu pentru prima oară în America se aseamănă cu debutul scriitorului din anul 1904. Atunci, într-un singur an, fundația „Minerva" îi tipărea patru volume (Povestiri, Șoimii, Dureri înăbușite, Crișma lui moș Precu *și alte cîteva povestiri). În anul 1962 editura „Twayne Publishers, Inc", din New York a pus la dispoziția publicului american două cărți însumînd peste 500 de pagini din vasta operă sadoveniana: Evening tales* (Povestiri de seară) *și Tales of war* (Povestiri din război). *Primul volum, Evening tales deși ia denumirea unui ciclu de povestiri publicate de Sadoveanu în 1914, cuprinde de fapt cele mai bune nuvele și povestiri ale scriitorului începînd cu „Păcat boieresc" din volumul „Mormîntul unui copil" apărut în 1906, și pînă la „Fîntîna tinereții", din cartea „Povestile de la bradu strîmb", tipărită în 1943. Al doilea volum „Tales of war" reproduce în întregime plachета cu același titlu (Povestiri din război) scoasă de autor în anul 1905. Ambele volume au cîte o prefață și o notiță bio-bibliografică, în care sînt trecute cu rigurozitate toate titlurile cărților publicate de autor atît înainte cît și după 23 August.*

„Am ieșit la lumc dintr-o dată..." spunea marele scriitor despre intrarea sa printre slujitorii literelor; aceeași afirmație s-ar potrivi și pentru apariția cărților sale în Statele Unite ale Americii.

Deși cititorul american face cunoștință doar cu o latură a creației sadoveniene, — romanele scriitorului: Frații Jderi, Zodia Cancerului, Nicoară Potcoavă, Mitrea Cocor, etc., raminindu-i încă necunoscute, — are posibilitatea să pătrundă în universul uman al operei sale și să-i cunoască forța talentului.

Te întîmpina în paginile publicate Moș Alisandru Ciobanu din La noi în Viișoara, (Enciclopedia înțelepciunii populare milenare) Neculai și prietenul său din ciclul Neagra Șarului unde sînt sondate adînc pentru descoperirea simburelui de umanitate ființe aproape abrutizate; mai întîlnim pe Popa Costache zis și Uliță Fierbinte, pe notarul Scovarză, pe domnul inginer Giovanni Sciagamozzi, zis și Talianu și pe primarul Dăscălescu, toți eroi ai întîmplărilor crude, de la Bulboana lui Vălinaș, din Cocostîrcul albastru; nu lipsesc nici Gheorghieș și Culai (doi vecini ai mei) din Umbre, nici icoane din Vremuri de bejenie (În pădurea Petrișorului), nici Panciuc sau gornistul Irimia din Povestiri de război.

Ne reținu atenția în prefața volumului Evening Tales (Povestiri de seară) o caracterizare a creației sadoveniene, care pune problema fuziunii caracterului național cu cel universal în opera marelui nostru scriitor. „Scrierile sale sînt o reprezentare autentică a bucuriilor, aspirațiilor și tribulațiilor poporului român și se bucură printre cele mai importante contribuții literare majore ale lumii". Deci certificatul de „creație majoră a lumii" nu-l dau nici exotismul, nici goana după formule estetice „originale" cum încercau să se impună unii contemporani ai scriitorului ci sînt expresia artistică, cu mijloacele marelui tezaur folcloric romînesc, a sentimentelor celor mai scumpe poporului descrînd natura patriei cu frumusețile ei neasemuite, căutînd neîncetat în sufletele „umiliților și obiduiților" izvorul cristalin al umanității, chiar cînd el este ascuns sub crusta vitregiilor soartei.

Prin explorarea sufletului omului simplu și degajarea forței fizice și morale, expresie a însăși forței poporului, Mihail Sadoveanu se întîlnește pe un plan cu E. Hemingway, ținînd cont bine înțeles de mijloacele artistice deosebite proprii fiecărui scriitor. Nu numai faptul că bătrînul pescar din Bătrînul și marea știe vorbi, precum eroii sadovenieni, cu peștii, cu marea, cu vîntul și poate ghici după anume semne taine ale naturii, ne face să încercăm această apropiere ci și predilecția celor doi mari scriitori de a opera psihologic la tensiuni înalte, în momente de mare încordare. Prefața la ediția americană a Povestirilor de război (Tales of war) subliniază pe drept cuvînt la superlativ calitatea de maestru neîntrecut al scriitorului nostru: „Un mare povestitor, un maestru neîntrecut al limbii romîne, un observator atent al faptelor și psiholog desăvîrșit, opera sa este expresie unică și vitală a bucuriilor și suferințelor poporului său, față de care a procedat prin sentimente de afecțiune și devotament."

Citindu-l pe Sadoveanu, lectorul american își amintește ușor de culoarea și citalitatea operei unor scriitori ca W. Irving, J. F. Cooper și de lirismul creației scriitorilor de culoare din secolul al XIX-lea. Și dacă vrem să-l apropiem de cineva, apoi acela este scriitorul american F. Harte Bret (1836—1902) ale cărui povestiri despre California au în centrul analizei omul simplu imporcărat de griji, dar unde — ne spune scriitorul — se găsește forța și vitalitatea poporului.

Dar oricîte puncte comune ar avea cu unul sau altul dintre scriitorii americani, Mihail Sadoveanu duce peste ocean originalitatea unui mare talent. Citind în paralele din proza sadoveniană și din proza unor mari scriitori americani, am avut mereu cîte senzația distanței între literaturi de pe meridiane diferite cu o evoluție specifică a valorilor, chiar dacă le unesc filonul general al realismului și umanismului. Fluidul deosebit al narațiunii sadoveniene cu rădăcini în folclorul poporului nostru nu le găsești în toată literatura americană. De fapt traducătorii nici nu au putut comunica în întregime cititorului american valențe ale creației marelui nostru prozator. Traducerea de față are unele carențe tocmai la redarea particularităților stilului lui Sadoveanu, poate din dorința traducătorilor de a fi cît mai „exacți". A fost desigur greu de a transpune expresii și întorsături de frază specifice lui Sadoveanu în construcții asemănătoare din limba americană. Traducătorii mărginindu-se doar la posibilitățile limbii literare, au pierdut din vedere faptul că Sadoveanu explorează și regiunile periferice ale limbii pentru caracterizarea personajelor și crearea de atmosferă. Cîteva exemple: „zamă lungă cu x-ajungă" este tradusă prin „supă subțire" (a thin soup, p. 42), „și-a stat pîntecele de santinelă" prin „ai fost de serviciu ca santinelă" (You've been on duty as a sentry, p. 43), „las' c-ai să crăpi acuși, nu te teme, de-o[illegible] să-ți pîrîie fălcile" prin „este [illegible] o clipă că ai să-l umpli [illegible]ede de tot și ai să pui f[illegible] la lucru" (wait a minute, ou'll soon fill it all right, and you'll make your jaws go'..., p. 43); fraza, „încet-încet, în zare se ridică o pînză alburie de fum, care se înălța răsfirîndu-se și se pierdea în nemărginire", care are o anume limpezime și o poezie interioară este tradusă stufos și prozaic: „Treptat o masă alburie de fum se ridică deasupra orizontului, înălțîndu-se, subțîndu-se și topindu-se în imensitatea fără margini „(Gradually a whitish mass of smoke rose above the horizon, soaring, and thinning and melting away in the bounles immensity." p. 46). Un personaj al lui Sadoveanu spune „ghindăralul" și „iritic", iar în traducere găsim formule literare „general" (the general, p. 43) și „eretic" (heretic, p. 134) și în fine „pînza de yard" este tradusă prin „paravanul" (the screen, p. 134).

Exemplele de mai sus sînt din volumul Tales of war.

Am dat doar cîteva m[illegible] de abatere de la adevărate[illegible] al stilului lui Sadoveanu. [illegible] toate acestea primele traduceri din opera marelui scriitor în Statele Unite ale Americii sînt o bună bază pentru traduceri de calitate superioară, așa cum o merită „puterea uriașă și importantă a talentului lui Sadoveanu", apreciere consemnată în însăși prefața la Evening tales.

Traducerea celor două volume va contribui, desigur, la cunoașterea în străinătate a marilor noastre valori literare precum și la contactul, prin intermediul literaturii, cu lumea de gînduri și sentimente ale poporului nostru.

S. Ilin

Atîngîndu-și protestele popoarelor, guvernul francez continuă pregătirile în vederea efectuării de noi experiențe nucleare.

COCOȘUL GALIC: Dacă ar fi anonimă, aș semna și eu...

Desen de RADU GEORGESCU

A 19-a ANIVERSARE A ELIBERĂRII BULGARIEI

Blaga Dimitrova

PATRIA

Mi-e patria o palmă doar, o mînă
De flori sălbatice, înmănunchiate,
Cu munți: încremenire de vîrtejuri,
Cu-abrupte stînci, cu văgăuni afunde.
Dar cu luare-aminte, la încercă
O cută s-o destaci de altă cută,
Să pui o brazdă lîngă altă brazdă,
O rană-adîncă lîngă altă rană
La fel de adîncă, geamăt lîngă geamăt,
Vis lîngă vis și floare lîngă floare,
Iar cîntecul alăturea de cîntec
Și veacul lîngă veac!... Atunci vedea-vei
Ce-ntinsă e, și ce nemărginită
E-această mînă care se revarsă
În plinătatea ei, această țară.
Această mică patrie. A noastră!

Ivan Davidcov

PÎINEA

Cînd zorii-abia se înghinau cu noaptea
Femeile-și lăsau deoparte țîrna —
Ca niște umbre parcă în lumina
Săracă a-începutului de ziuă.
La flacăra ce pîlpîia sub ciotul
Și noduros și încă ud de ploaie,
Ca într-o antică solemnitate,
Tăcute, frămîntau atuncea, pîinea.
Și-o frămîntau cu apa din izvorul
De munte mirosind a mușchi și piatră,
Iar stele cîte tremurau în geamuri
Și ele se cerneau prin sita neagră.
Cînta un cuc. Femeile cîntarea
I-o frămîntau. Cînd înflorea mușcata,
Se-amesteca aroma ei cu miezul
Acelei pîini, în clipele acelea.
Adeseori la mese mari sînt oaspăt.
Dar sufletu-mi, și azi, e plin de pîinea
Aceea neagră-n care se-adunase
Lumina-ntreagă și întreg pămîntul.

Vanea Petcova

FLĂCĂII SĂPAU CANALUL

Erau niște țărani vînjoși și tuli.
Flăcăi hrăniți cu laptele de capră,
Scăldați în șipot de izvor muntos,
De soare arși. Ei cunoașteau și prețul
Monedei strînsă în basma de in.
Răsîmpodată cu trei noduri, strașnic!
La fel de bine cunoșteau și vremea
Culesului de fete, cînd secara
Și grîul dau în pîrg sub crugul verii,
Iar noi treceam cu pași orășenești
Rotind acolo, pe canal, lalele
De fuste colorate, nestînd
Că palmele la gură ei ducîndu-și,
Ceva își spun, ca într-un ceas de taină.
Doar unul mai isteț tăcerea sparse
Și-atunci un cîntec de iubire și de
Viață, din fluiere, a înghinat Balcanul!

În romînește de
VICTOR TULBURE și VALENTIN DEȘLIU

COMITETUL DE REDACȚIE

Eugen BARBU (redactor șef), **I. D. BĂLAN** (redactor șef-adjunct), **Marin BUCUR**, **Gica IUTEȘ**, **AL. OPREA** (redactor șef-adjunct), **Dumitru SOLOMON**, **Nicolae STOIAN**, **Petru VINTILĂ**, **Romulus ZAHARIA** (secretar general de redacție).

Scrisoare din Cipru

CULTURA ȘI TINERETUL

Organizația unică de tineret din Cipru (E.D.O.N.) este reprezentanta păturilor celor mai largi ale tineretului progresist din Cipru. Ea numără 16 000 de membri. Dacă se ține seama de faptul că întreaga populație a insulei este de 560 000 de locuitori, atunci e ușor de înțeles că E.D.O.N. este o organizație de masă, o organizație care își asumă sarcina de a călăuzi tineretul cipriot, în lupta pentru pace, pentru consolidarea independenței Ciprului, pentru desființarea bazelor străine de pe teritoriul insulei, pentru democrație și progres social.

O atenție deosebită acordă E.D.O.N. activității culturale. Azi, cînd patria noastră abia a scuturat jugul colonialist, păstrarea, promovarea și dezvoltarea culturii noastre populare, constituie unul dintre aspectele cele mai viguroase ale luptei pentru afirmarea spiritului național. Iar tineretul nostru are aici un rol important. Încă în anii de dominație colonialistă s-a creat prin această luptă o bogată tradiție în educarea tineretului. Sîntem convinși de altfel că activizarea tineretului și atragerea lui la manifestările culturale, utile și sănătoase, constituie un antidot drastic împotriva infiltrării manifestărilor așa-zisei „civilizații occidentale", împotriva eforturilor ce se depun pentru a arunca tineretul nostru în mlaștina apatiei politice, a marasmului și a corupției. Din păcate filmele occidentale de prost gust menite să propage banditismul și desfrîul în rîndurile tineretului, filme care abundă pe ecranele cinematografelor, reprezintă cel mai la îndemînă și adesea unicul mijloc de destindere a tineretului nostru. Descompunerea morală este cauzată de asemenea de radio și televiziune ca și de feluritele tipărituri importate din occident. În sfîrșit, condițiile primitive ce domnesc pînă în prezent în satul cipriot condamnă tineretul sătesc la o viață extrem de monotonă și de fadă.

Acestea sînt împrejurările în care activitatea culturală a organizației noastre este chemată să joace un rol constructiv, luptînd ca influența occidentală asupra păturilor largi ale tineretului nostru să fie contracarată. Îmbinarea muncii politice cu cea culturală este desfășurată în proporții de masă, sporind prestigiul E.D.O.N.-ului în rîndurile tineretului cipriot, care și-a găsit astfel organizația ce-i dă posibilitatea să-și afirme aptitudinile și talentele. Manifestațiile noastre de masă capătă proporții nemaivăzute altădată în Cipru. Ele au devenit o adevărată tradiție pentru tineretul nostru din orașe și sate. Și astfel activitatea culturală multilaterală a E.D.O.N.-ului, devenind cunoscută și apreciată, numărul membrilor noștri a crescut cu 300 la sută. Cele mai însemnate din aceste manifestări sînt festivalurile locale, județene și pancipriote. Cele trei festivaluri ale tineretului din întregul Cipru s-au desfășurat sub semnul păcii și prieteniei și au constituit evenimente de o însemnătate deosebită în viața tineretului nostru. Spectacolele teatrale, dansurile, cîntecele populare, prezentate de mari ansambluri de tineret, diversele recitaluri de poezie, expozițiile de pictură, de artă populară (artizanat) și de artă fotografică, campionatele de fotbal, volei, de tenis de masă, de atletism, nautice și de ciclism ca și feericele demonstrații nocturne pe apă, sînt numai o parte din manifestările care s-au bucurat de un mare succes la festivalurile noastre. Trebuie amintit că în 1960, cel de al doilea Festival al tineretului din întreg Ciprul a continuat cu un mare miting împotriva bazelor militare. La miting au luat parte peste 50 000 de oameni, și trebuie notat că întreaga populație a capitalei nu depășește 35 000 de locuitori. Din inițiativa organizației E.D.O.N., ansambluri artistice de tineret din Republica Populară Romînă, din Republica Populară Bulgaria și din U.R.S.S., au vizitat Ciprul. Spectacolele lor au fost încununate de mare succes.

Și iată că rezultatele acestei munci susținute și sistematice se arată: dispunem astăzi de 100 de ansambluri coregrafice și 60 de ansambluri teatrale de amatori. Ansamblul Consiliului Central care a întreprins și unele turnee în străinătate a fost laureat cu o medalie de aur la Festivalul Mondial al Tineretului de la Helsinki. Activitatea noastră culturală a constituit și un adevărat suflu proaspăt față de moravurile retrograde statornicite de veacuri, mai ales la sate.

Din cele menționate mai sus nu trebuie să se înțeleagă că nu avem de luptat cu destule greutăți. Ducem mare lipsă de specialiști, (coregrafi, regizori etc.) Sînt încă prea puțini activiștii specializați în problemele culturale; calitatea și varietatea muncii noastre culturale trebuie ridicată pe o treaptă mai înaltă și mai ales avem nevoie de o solidă bază tehnico-materială. Dar noi sperăm că aceste probleme se vor soluționa și astfel vom putea să ne îmbunătățim munca, să o ridicăm la un nivel mai înalt.

În condițiile cu adevărat grele ale luptei întregului popor și al tineretului nostru, sîntem convinși că noi, organizația E.D.O.N. vom reuși să îndeplinim înaltele teluri privind interesele patriei noastre.

Hristis Dimitriadis
deputat în parlamentul cipriot,
președinte al organizației progresiste
a tineretului cipriot (E.D.O.N)

REDACȚIA: B-dul Ana Ipătescu nr. 15, telefon 11.51.58; 11.38.51; ADMINISTRAȚIA: Șoseaua Kiseleff nr. 10, telefon 18.63.99; Abonamente: 9 lei — 3 luni; 18 lei — 6 luni; 36 lei — un an; Tiparul: Combinatul poligrafic „Casa Scînteii".

40.220